

R. HULT & P. NORDMANN.

KANSAKOULUN
MAANTIEDE

KOLMAS MUUTETTU PAINOS

TOIMITTANUT

P. NORDMANN



HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

HELSINGISSÄ,
SUOMALAISEN KIRJALL. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ,
1900.

Johdatus maantietoon.

Ilmansuunnat. Sitä aikaa päivästä, jolloin aurinko on korkeimmillaan, sanotaan puolipäiväksi. Aurinko on silloin etelässä.

Mene ulos kirkkaana puolipäivänä. Käännä selkäsi aurinkoon. Näet varjosi maassa. Se on lyhempi kuin aikaisemmin ja myöhemmin päivällä. Se on **pohjoiseen** päin. Ojenna vasen kätesi ulos suoraan sivulle. Se osoittaa **länteen**. Ojenna oikea kätesi vastaiseen suuntaan. Se osoittaa **itään**.

Pohjoinen, etelä, itä ja länsi ovat neljä **ilman-suuntaa**. On muitakin ilmansuuntia. Pohjoisen ja idän keskivälillä on **koillinen**. Pohjoisen ja lännen keskivälillä on **luode**. Etelän ja idän keskivälillä on **kaakko**. Etelän ja lännen keskivälillä on **lounas**.

Kompassi, joka osoittaa ilmansuunnat, on hyvä opas sekä maalla että vesillä.

Tähtitaivas. Lukemattomat tähdet tuikkavat kirkkaana yönä. Ne näyttävät pieniltä valopisteiltä, mutta ne ovat suuria aurinkoja. Ne ovat äärettömän kaukana meistä. Siksi ne näyttävät niin pieniltä. Ne eivät sammu päiväksiään, mutta niitä ei näy, kun ilma on yhtä valoisa kuin nekin.

Tähdet ovat siroitettuina epätasaisesti taivaanlaelle. Lukemattomista pikku tähdistä on muodostunut ikäänkuin vyö ympäri taivaankannen. Se on **linnunrata**.

Pohjantähti loistaa korkealla taivaalla suoraan, pohjoisessa. Se näyttää yksinään pysyvän paikoillaan

kun kaikki muut tähdet kulkevat hitaasti eteenpäin piireissä sen ympäri. Joka hetki nousee uusia tähtiä näköpiiriin idässä ja toisia katoaa länteen.

Mutta jotkut tähdet kulkevat omia teitensä. Ne loistavat toisin vuoden-ajoin voimakkaammin, toisin heikommin. Niitä sanotaan **kiertotähdiksi** eli **planeeteiksi**. Kiertotähtiä ovat **Venus** ja **Mars**. Ne eivät ole aurinkoja. Niillä ei ole omaa valoa. Ne ovat maanpalloja, joita meidän aurinko valaisee niinkuin meidänkin maanpalloa.

Tähdet eivät putoa alas. **Tähdenlennot** ovat ilmassa liitäviä, hehkuvia kiviä.

Aurinko ja kuu. Aurinko on hehkuva pallo. Se on tavattoman paljon suurempi kuin maanpallo. Se näyttää kumminkin niin pieneltä, kun se on niin kaukana maasta.

Aurinko antaa meille valoa ja lämpöä. Aurinko nousee aamusilla itäiseltä taivaanrannalta. Kiitäessään etelää kohti se nousee yhä korkeammalle taivaalla. Kun se on päässyt suoraan etelään, alkaa se laskeutua. Iltaisilla aurinko laskee läntisellä taivaanrannalla. Yöllä se jatkaa kulkuaan taivaanrannan alapuolella pohjoiseen ja itään, kunnes se jälleen näyttäytyy ja synnyttää aamun.

Puolipäivänä aurinko on eri korkeudella eri vuoden-aikoina. Se on korkeimmillaan keskikesällä. Silloin päivät ovat pisimmät ja yöt lyhimät. Joulun aikana aurinko on alinna. Silloin päivät ovat lyhimät ja yöt pisimmät.

Auringonkierros keskitalvesta keskitalveen on **vuosi**.

Kuu seuraa uskollisesti maanpalloa sen kulkiessa avaruudessa. Se on paljon pienempi maata. Se on pelkkä vuorinen pallo. Se ei itse valaise. Sen kelmeä

valo on auringon valon heijastusta. Me näemme ainoastaan kuun valaistun puolen. Siksipä se näyttäytyy milloin kokonaisena, milloin puoliskona, milloin sirpin muotoisena, riippuen aina sen vaihtuvasta asennosta aurinkoon. Kuunkierros uudestakuusta uuteenkuuhun on **kuukausi**.

Maa. Maa on **pallonmuotoinen** niinkuin kaikki muutkin taivaankappaleet. Se on mitattu sekä muodolleen että koolleen. On matkustettu maan ympäri. On nähty kuun pimetessä maan pyöreä varjo kuun pinnalla.

Maanpallo liikkuu vapaana avaruudessa ilman mitään tukea. Se pyörähtää, joka vuorokausi kerran ympäri. Siitä syntyy **päivä** ja **yö**. Maanpinnan joka kohdalla, jota aurinko valaisee, on päivä. Yö on aina niillä seuduin, jotka ovat auringon varjossa.

Auringon kulkeminen taivaalla on ainoastaan näennäinen. Maa se vain liikkuu; aurinko pysyy paikoillaan. Me näemme auringon idässä ja kadotamme sen näkyvistämme lännessä. Maa pyörii siis ympäri lännestä itään.

Sitä viivaa, jonka ympäri maa pyörii, sanotaan maan **akseliksi**. Sen pääpisteitä maanpinnalla sanotaan maan **navoiksi**. Pohjoisnapa osoittaa aina Pohjantähteä.

Maa liikkuu vielä toisellakin tavalla. Se kiertää suurta rataa auringon ympäri kerran vuodessa.

Maantiede on oppi maan pinnasta ja sillä asuvista kansoista.

Pallokartta on maanpallon pienennetty kuva. Meret ja maat näkyvät vieretysten niinkuin ne ovat todellisuudessa. Käännä pallokarttaa vastenpäivään, niin huomaat, kuinka maa pyörii akselin ympäri.

Kartalla kuvataan maan pinnan osia. Ne näyttävät kartalla semmoisilta, kuin ne näyttävät linnulle ylhäällä avaruudessa. Kaikki maasta ja vedestä korkeenevat kohdat näyttävät tasaisilta. Kartta opettaa meitä tuntemaan maiden ja vesien muotoa. Kartalla voimme myöskin mitata kahden eri paikan välimatkan. Kartalla voidaan löytää tie paikasta toiseen. Hyvä kartta on parhain opas.

Pallokartalla ja kartalla on huomattavana jonkinlainen viivaverkko. Sen avulla voidaan määrätä eri maiden ja paikkojen asemaa. Napojen keskivälille on vedetty suuri ympyrä, jota sanotaan **päiväntasaajaksi**. Tämän kanssa kulkee yhdensuuntaisesti 90 **leveysastetta** pohjoisella ja 90 **leveysastetta** eteläisellä pallonpuoliskolla. Kahden **leveysasteen** välimatka on 111 km. Niitä **leveyspiirejä**, jotka ovat $23\frac{1}{2}$ astetta pohjoiseen ja etelään päiväntasaajasta, sanotaan **käännepiireiksi**. Ne piirit, jotka ovat $23\frac{1}{2}$ asteen päässä navoista, ovat **napapiirejä**.

Ne viivat, jotka ovat vedetyt navasta napaan niinkuin lanka kerän ympäri, ovat **pituusasteita**. Niitä sanotaan myös **puolipäiväpiireiksi**, kun kaikilla niillä seuduin, jotka ovat saman pituusasteen kohdalla, on samaan aikaan puolipäivä.

Ilma. Maanpalloa ympäröipi **ilma**. Ilma on **typen** ja **hopen** sekoituksesta syntynyt näkymätön kaasu. Ihmiset, eläimet ja kasvit tarvitsevat happea voidakseen elää. Kun hengitämme, otamme keuhkoihimme ilmaa.

Auringonsäteet lämmittävät maata, vettä ja elollisia olentoja. Ilma saa lämpönsä maasta ja vedestä. Maa-ilma on siksi kesällä lämpimämpi kuin meri-ilma. Siksi ilma on myös lämpimämpi maan pinnalla kuin

korkeammalla maasta. Korkealla ilmassa vallitsee alituinen kylmyys.

Kun vesi kuivaa, muuttuu se kaasuksi (vesikaasuksi) ja sekoittuu ilmaan. Kun kostea ilma jäähtyy ylhäällä avaruudessa, syntyy **pilviä**. Pilvet sataavat vettä, lunta ja rakeita.

Tuuli on ilman liikuntaa. Rajua tuulta sanotaan **myrskyksi**. Suuri myrsky on **hirmumyrsky**. Tuuli on perin hyödyllinen. Se sekoittaa meren lauhkean ilman maan ilmaan, joka on talvella kylmä ja kesällä kuuma.

Jonkun maan yleistä ilman laatua sanotaan **ilmanalaksi**. Ilman satunnainen laatu jollakin seudulla on **sää**.

Meri. Meri peittää kolme neljännestä maanpallon pintaa. Ainoastaan neljännes on näkyvää maata. Meri on yhtenäinen vesijakso. Maa kohooa siitä ikäänkuin suurina saarina.

Maat jakavat meren kolmeen suureen vesijaksoon, joita sanotaan **valtameriksi**. Ne ovat: **Iso valtameri** eli **Tyyni meri**, **Atlantin meri** ja **Intian meri**. Atlantin meren pohjoista osaa sanotaan **Pohjoiseksi Jäämereksi**. Tyynen meren eteläinen osa on **Eteläinen Jäämeri**. Molemmat Jäämeret peittävät maanpallon kylmimpiä osia. Muut valtameret ovat jäättömiä.

Meri on alituisesti liikkeessä. Se **aaltoilee**. Se virtaa seudusta toiseen niinkuin veri suonissa. **Merivirrat** kuljettavat lämmintä vettä kylmiin seutuihin ja kylmää vettä lämpimiin meriin. Muuan lämmin merivirta **Golfvirta** kulkee läpi Atlantin meren ja tuopi lämmintä meidänkin maahamme.

Meri on tavattoman syvää. Syvimmat kohdat ovat yli 9 kilometriä merenpinnan alla. Meressä on monenlaisia kasveja ja eläimiä. Merivesi on suolaista; siitä saamme keittosuolaa.

Mantereet. Atlantin meri ja Pohjoinen Jäämeri eroittavat **Vanhan maailman** idässä **Uudesta maailmasta** lännessä. Kumpaankin maaryhmään kuuluu suuri yhtenäinen maajakso ja lukemattomia saaria. Meret jakavat nämä maajaksot suuriin kappaleisiin, joita sanotaan **maanosiksi**.

Vanhassa maailmassa ovat **Aasia, Afrikka** ja **Eurooppa** sekä sitäpaitsi suuri saari, jota pidetään eri maanosana; sen nimi on **Australia**.

Uusi maailma eli **Amerikka** jakaantuu kahteen osaan. Ne ovat **Pohjois-Amerikka** ja **Etelä-Amerikka**. Niitä yhdistää kapea **Panaman kannas**.

Maanosat ovat toisiaan lähinnä Atlantin pohjoisosan ja Pohjoisen Jäämeren ympärillä. Siinä yhtyvät **Eurooppa, Aasia** ja **Pohjois-Amerikka**. Tyynen meren ja Eteläisen Jäämeren puolella maanosat ovat kauimpana toisistaan.

Kun tarkastellaan pallokarttaa eri puolilta, niin huomataan, että melkein kaikki mannermaa on kokoon tunut pallon toiselle puolelle. Sitä maanpuoliskoa sanotaan **mantereiden pallopuoliskoksi**. Vastaista puolta sanotaan **merien pallopuoliskoksi**. Eurooppa on melkein keskellä mantereiden pallopuoliskoa.

Ihmiset. Maanpallolla asuu 1500 miljoonaa ihmistä. Ihminen kestää kylmää ja kuumaa, kuivuutta ja kosteutta. Siksipä hän onkin voinut asettua asumaan melkein kaikkiin maihin.

Ihmiset ovat muodostuneet eri seuduilla hyvin erialaisiksi. Eri pääryhmiä sanotaan **roduiksi**. Mantereiden pallopuoliskon keskellä asuvat valkoisimmat kansat, reunoilla tummimmat. Keskellä mantereiden pallopuoliskoa asuvat ne, joilla on hieno, aaltomainen tukka, ja reunoilla ne, joitten tukka on kähärä ja takkuinen. Keskellä tätä pallopuoliskoa asuvat suuriotsaisimmat ja

pienisuisimmat ihmiset, reunoilla pieniotsaisimmat ja ne, joilla on hyvin ulkoneva suu. Niinikään keskellä asuvat sivistyneimmät ja reunoilla raaimmat ihmiset.

Atlantin merestä Ganges jokeen asuu Euroopassa, Aasiassa ja Pohjois-Afrikassa **kaukasialaista rotua**. Sillä on vaalea iho, kiharainen tukka ja runsas parrankasvu.

Muissa osissa Aasiaa, paitsi kuumassa etelässä, asuu **mongolialainen rotu**. Sillä on kellertävä iho, suora tukka ja vinot silmät.

Aasian kaakkoisosassa ja Tyynen meren saarilla asuu **malajilainen rotu**. Sillä on ruskea iho, musta, suora tukka ja huono parrankasvu.

Amerikassa asuu **intiaanirotu**. Sillä on punaisenruskea iho, pitkä, musta, suora tukka, kapea otsa, ulkonevat leuat eikä parrankasvua juuri ollenkaan.

Afrikassa, Saharan eteläpuolella, ja Australiassa asuu **neekerirotuja**. Niillä on mustanruskea tai mustankeltainen iho, kähärä tukka, matala, taaksepäin antautuva otsa, litteä nenä, ulkonevat leuat, parrankasvua ei juuri ollenkaan.

Kaukasialainen rotu on levinnyt Euroopasta kaikkiin maanosiin ja muodostaa nykyään suurimman osan Amerikan ja Australian väestöstä.

I. EUROOPPA.

Asema ja pääosat. Eurooppa on pieni maanosa, mutta edullisen asemansa, taitavan väestönsä ja mahtavien valtakuntiensa vuoksi on se tärkeämpi kuin muut suuremmat maanosat.

Eurooppa on idässä Aasian yhteydessä. Kapea **Välimeri** erottaa sen etelässä Afrikasta ja Atlantin

valtameri lännessä Amerikasta. Euroopan pohjoisrajana on Pohjoinen Jäämeri. Uralin vuoret, Uraljoki, Kaspien meri ja Kaukasus tunturit ovat rajana Aasiaa vastaan.

Eurooppa on ensin merien pirstoma maanosa. Sen pääosat ovat seuraavat: Suuren itäisen osan nimenä on **Itä-Euroopan tasanko**; pohjoinen osa on **Pohjois-Euroopan niemimaa** ja läntinen osa **Länsi-Euroopan niemimaa**. Näiden niemimaiden välillä on **Itämeri**. **Mustameri** eroittaa Länsi-Euroopan niemimaan Aasiasta. **Suomenlahti** ja **Vienanmeri** eroittavat Pohjois-Euroopan niemimaan Itä-Euroopasta. **Suomi** on osa Pohjois-Euroopan niemimaata, **Skandinaavia** toinen ja **Kuolan niemimaa** kolmas osa. Paitsi näitä kuuluu Eurooppaan paljon saaria.

Länsi-Euroopan niemimaalla on runsaasti vaihtelevia vuoria ja laaksoja, korkeita ja alavia tasankoja sekä suurempia lahtia ja niemiä kuin missään muussa samankokoisessa maassa. Siitä lähtee kolme suurta niemimaata etelään: **Balkanin niemimaa**, **Apenninien niemimaa** ja **Pyreneitten niemimaa**. Ne muodostavat yhdessä **Etelä-Euroopan**. Muu osa Länsi-Euroopan niemimaata on nimeltään **Keski-Eurooppa**.

Lämmin Golfvirta ja länsituulet, jotka puhaltavat suurimman osan vuotta Euroopan yli, tekevät tämän maanosan ilmanalan lauhkeaksi. Eurooppa on hyväosainen maanosa lukuisine satamineen ja laivaliikkeelle sopivine jokineen, viljavine vainioineen ja vuoriaarteineen. Ja siinä asuu maailman kykenevin ja taitavin väestö.

Lahtia, salmia ja saaria. Länsipuolella **Jyllannin niemimaata** levitäkseni **Pohjanmeri**. Tämä meri on **Skagerrakin**, **Kattegatin** ja kolmen kapean salmen **Juutinrauman**, **Ison Beltin** ja **Vähän Beltin**

kautta yhdistettynä Itämereen. **Pohjanlahti, Suomenlahti ja Riianlahti** ovat Itämeren kolme haaraa. **Englannin kanava** yhdistää Pohjanmeren Atlantin mereen ja avonaiseen **Biskayan lahteen**. Irlannin ja Ison Britannian välillä on **Irlannin meri**, joka yhdistää **Pohjoiskanavan** ja **Pyh. Yrjön kanavan**. Etelä Euroopan niemimaat ovat: **Pyreneitten niemimaa, Italian ja Balkanin niemimaa**. Kahta viimeksi mainittua eroittaa **Jonian meri** ja **Adrian meri**. Saarikas **Egean meri** on **Dardanellein salmen, Marmara meren ja Bosporin** kautta yhteydessä **Mustanmeren** kanssa. Välimeren portteina ovat **Gibraltarin salmi ja Suezin kanava**.

Euroopan kolme suurinta saarta ovat **Iso Britannia, Irlanti ja Islanti**. **Sicilia, Sardinia ja Kandia** ovat sen jälkeen suurimmat. Itämeressä ovat **Sjellanti, Fyen, Bornholm, Ölanti, Gotlanti ja Ahvenanmaa**.

Vuoria ja tasankoja. Koko maanosamme itäinen osa on mahtavaa tasankoa. Luoteessa Itä-Euroopan tasanko yhtyy Suomen järviylängön kautta **Skandinavian tunturimaahan**. Sen päävuoret **Köli, Dovre ja Langfjeldene** ovat lähellä länsirannikkoo.

Keski-Euroopan korkeimmat vuoret ovat **Alpit**, joiden huiput ovat yli 4 km korkuisia. Alpit ympäröivät kaarena **Lombardian tasankoa**. Alpeista itäänpäin on **Unkarin tasanko**. Sitä ympäröivät **Karpatit**. Alpien pohjoispuolella on **Saksan vuorimaa** ja länsipuolella **Ranskan vuorimaa**. Vuorimaiden pohjois- ja länsipuolella on Keski-Euroopan **alanko**, joka ulottuu Itä-Euroopan tasangosta Itämeren, Pohjanmeren ja Atlantin meren rantaa **Pyreneitten vuoriin**. Pyreneitten niemimaa on kuiva, autio ylätasanko, jonka rajana on pohjoisessa jylhät Pyreneitten vuoret ja etelässä **Sierra Nevada**.

Italian niemimaalla, jonka selkärankana **Apenninit** kulkevat, vaihtelee vuoroin hedelmällisiä laaksoja ja vuoroin alastomia vuoria. Yksinäisenä kohoavat tulivuoret **Vesuvius**, länsirannalla, ja **Etna**, Siciliassa.

Balkanin niemimaa on täynnä vuoria, jotka kulkevat useampaan suuntaan.

Järviä ja jokia. Kaspian mereen juoksee Euroopan pisin joki **Volga**. **Vienanjoki** ja **Äänisjoki** laskevat Itä-Euroopan tasangolta Jäämereen sekä **Don** ja **Dnjepr** vastaiseen suuntaan Mustaanmereen, johon myöskin leveän **Tonavan** samea vesi juoksee lännestä päin.

Itämereen laskee **Niemen**, **Weiksel** ja **Oder**, sekä Pohjanmereen laivaliikkeelle sopiva **Elbe**, **Weser** ja kuohuva **Rein**. Viimeksi mainittu joki, joka saa alkunsa sulavasta lumesta **S:t Gotthardilta Alpeista**, purkaa vetensä useiden laajain suuhaarojen kautta mereen. Sen suulla olevaa vesiperäistä alankoa sanotaan **suistomaaksi eli deltaksi** *).

Keski-Euroopan läntisin osa Ranska lähettää mereen neljä suurta jokea: **Seine** (seen) juoksee luoteeseen, **Loire** (loaar) ja **Garonne** (garon) länteen sekä **Rhône** (roon) **Genève järvestä** länteen ja etelään.

Niemimailla ja saarilla on ainoastaan pieniä jokia. Pohjanlahteen juoksee **Tornionjoki**, **Ängermanjoki** ja **Daljoki**. Klarjoen vesi kokoontuu Veneriin, joista se **Trollhätteputouksen** ja **Götajoen** kautta syöksee **Kattegattiin**. Glommen laskee eteläänpäin **Skager-rakkiin**.

Englannin pääjoki on **Thames** (tems), Irlannin **Shannon** (shennen).

*) Suistomaa on joen mukana tulleesta mudasta muodostunut alava maa, jonka luona joki tavallisesti jakaantuu moneen suuhaaraan.

Duero, Tajo (taahho) ja **Guadiana** ovat tehneet Espanjan vuoritasangolle syviä jokiuomia. **Guadalquivir** (guadalkivir) juoksee kaarevana hedelmällisen tasan-gon läpi.

Italian pääjoki on **Po**, joka saapi lisäjokia useista kirkkaista alppijärvistä. **Tiber** mainitaan Rooman kaupungin vuoksi.

Useimmat Euroopan suurimmat järvet laskevat Suomenlahteen. **Aänisjärven** ja **Laatokan** vesi virtaa sinne lyhyen mutta leveän Nevan kautta. **Saimaa** laskee sinne lukuisine lisävesineen **Vuoksen**, kautta. **Kymin-joki** tuopi sinne pohjoisesta **Päijänteen** lisävesineen ja **Narvanjoki** etelästä **Peipus järven**.

Yksinäisistä tärkeimmistä järvistä mainittakoon **Inarin järvi** Suomen pohjoisosasta sekä Skandinavian järvet **Silja, Mälari** ja **Mjösi**.

II. AASIA.

Asema ja rannikot. Aasia on suurin ja väkimmäin maanosa. Siellä ovat maanpallon korkeimmat vuoret ja laajimmat alangot. Sitä ympäröivät Pohjoinen Jäämeri, Tyyni meri ja Intian meri. **Beringin salmi** yhdistää Pohjoisen Jäämeren, joka muodostaa **Karian meren** ja **Ob lahden**, **Itäniemen** luona Tyynen mereen. Tämä muodostaa Aasian itäiselle rannikolle niemimaiden ja kaarimaisten vuoriryhmien väliin suuria rannikkomerialueita. **Beringin meren** ja **Ohotan meren** välillä on **Kamtshatkan** niemimaa, **Ohotan meren** ja **Jaapanin meren** välillä **Sachalinin saari**, **Jaapanin** ja

Keltaisen meren välillä Korean niemimaa ja Itä- ja Etelä-Kiinan meren välillä on Formosan saari.

Intian mereen pistää kolme suurta niemimaata: **Taka-Intia** ynnä sen kapea jatko **Malakka**, **Etelä-Intia**, jossa on **Dekanin ylänkö**, ja **Arabia**. Niitä eroittaa toisistaan aukea **Bengalin lahti** ja **Arabian meri**. Erämaiden täyttämää Arabian niemimaata ympäröipi idässä **Persian lahti** ja **Oman lahti**, etelässä **Aden lahti** ja lännessä **Punainen meri**. Kahta viimeksi mainittua lahtea yhdistää toisiinsa **Bab-el-Mandebin salmi**.

Länteen päin lähtee Aasiasta kaksi niemimaata: **Vähä Aasia** Välimeren ja Mustanmeren välillä ja suuri **Euroopan niemimaa**. Eurooppaa pidetään kumminkin eri maanosana, vaikka se on kiinni Aasian mantee-reessa.

Saaria. Aasian rannikoilla on useampia ja suurempia saaria kuin missään muussa maanosassa. Jäämeressä on **Nordenskiöldin meren itäpuolella** autiot **Uuden Siperian saaret** ja **Wrangelin maa**.

Beringin meren edustalla ovat **Aleutit**, Ohotan meren edustalla **Kurilit**, Jaapanin meren edustalla **Jaapanin saaret** ja Itä-Kiinan meren edustalla **Liu-kiu saaret**. Nämä sekä Formosa ulottuvat **Filippineihin**. Näihin liittyy länsipuolella neljä suurta **Sunda saarta**: **Sumatra**, **Java**, **Borneo** ja **Celebes**. Lähellä Etu-Intian niemimaata on hedelmällinen, hyvin viljelty **Ceylon**.

Vuoria ja tasankoja. Vähän Aasian läntisestä osasta itään päin ulottuu läpi koko maanosan seuraavat ylängöt: **Armenian ylänkö** eteläpuolella Kaukasus tuntureita, **Iran Kaspian meren eteläpuolella**, **Pamir Aasian sydämessä** ja **Keski-Aasian mahtava ylänkö**. Tätä ympäröi etelässä **Himalaja**, maanpallon korkein vuorijono, joka kohoaa jyrkkänä yli **Hindostanin** alangon ja ympäröi kaarimaisesti eteläpuolelta **Tibetin**

alppimaata. Tätä rajoittaa pohjoisessa **Kuen-lun.** Pohjoisempaan kohoaa **Gobin erämaahan** päin **Tianshan** samaan suuntaan kuin **Kuen-lunin tunturijono.** Keski-Aasian pohjoisäärillä kohoaa **Obin lähteillä Altai** ja idässä **Chingan vuoret.** Näiden eteläpuolella, pitkin Keltaisen meren rannikkoa, leviää maanpallon tiheimmin asuttu **Kiinan alanko.**

Siperian alanko ja sen lounainen jatko **Turaani** ovat autioita ja harvaan asuttuja.

Järviä ja jokia. **Kaspian meri, Aral järvi, Balkash ja Kuollut meri** ovat sellaisia järviä, joilla ei ole laskujokia. Niiden vesi on suolaista. **Aral järveen** laskee **Pamirilta Amu-darja** ja **Tian-shanilta Syrdarja.** Lyhyt **Jordan** laskee **Kuolleeseen mereen.**

Jäämereen laskevat haaksikululle sopivat **Ob, Jenisei ja Lena.**

Tyynen mereen laskevat **Amur, Hoang-ho ja Jang-tse-kiang.**

Hoanghon nimenä on sen kellahtavan veden vuoksi myös **Keltainen joki.** **Mekong** juoksee metsäisten laaksojen läpi **Taka-Indian** niemimaalta **Etelä-Kiinan mereen.**

Bengalin lahteen juoksee vesiperäisten suistomaiden läpi **Brahmaputra ja Ganges.** **Indus** laskee **Arabian mereen.** **Tigris ja Euftrat** laskevat yhdistyneinä **Persian lahteen.**

Valtiot. Aasian huomattavimmat kotimaiset valtiot ovat **Kiina, Jaapani ja Persia.** **Venäjä** omistaa Aasian pohjoispuoliskon, **Englanti** Intian, **Hollanti** Sunda saaret ja **Turkki** Vähän Aasian, **Syrian** ja **Arabian.**

III. AFRIKKA.

Asema ja rannikot. Afrikka on suuri, kankeanmuotoinen, lahdeton maanosa. Sen rajana on pohjoisessa Välimeri, lännessä Atlantin meri ja idässä Intian meri lahtineen. Se osa Atlantin merta, joka päiväntasaajan seuduilla huuhtoo Afrikan länsirannikkoa, on nimeltään **Guinean lahti**. Saarista on ainoastaan **Madagaskar** suuri, kaikki muut ovat pieniä.

Pinnanmuodostus. Suurin osa Afrikan pintaa on suuria ylätasankoja, joita reunavuoret paikoin rannikoilla ympäröivät. Pohjoisessa ovat **Atlas vuoret** ja eteläisinnä **Lohikäärme vuoret**. Idässä kohoaa yksinäisenä lähellä Punaista merta **Abessinian alppimaa** sekä päiväntasaajan läheisyydessä Afrikan korkeimmat vuorenhuiput (esim. **Kenia**).

Pohjoisen Afrikan täyttää suuri **Saharan** hieta- ja kallioerämaa. Saharassa on kumminkin monin paikoin lähteiden ympärillä hedelmällisiä **keitaita**, joissa kasvaa palmuja. Pitkähkö **Sudanin** aromaa yhdistää pohjoisen erämaan Keski-Afrikkaan, joka on hyvin kosteaa ja metsäistä. Tämä on neekerirodun kotimaa. Etelämpänä on pienempiä erämailta, metsättömiä ylätasangoita ja aroja.

Järviä ja jokia. Välimereen juoksee ainoastaan yksi suuri joki. Se on tunnettu **Niili**, joka saapi vettä osittain Abessinianista, osittain **Viktoria järvestä** päiväntasaajan seudulta. Niilin laakso on joen säännöllisten tulvain vuoksi Afrikan hedelmällisin seutu.

Guinean lahteen juoksee mutkikas **Niger** ja koskinen **Kongo**, jolla on useita lisäjokia. Kongon alkuluoksu on yhteydessä kapean **Tanganjika järven** kanssa. Eteläisinnä juoksee **Oranje joki** Lohikäärme vuorilta Atlantiin.

Intian mereen laskee **Sambesi**, jonka keskipai-koilla on suurenmoiset **Viktoriaputoukset**. **Njassa järvi** laskee tähän jokeen.

Afrikan keskikohdalla on matala arojärvi **Tsad**. Sillä ei ole laskujokea, ja siksi sen vesi on suolaista.

Afrikka on jaettu Euroopan valtioiden kesken. Kotimaisia valtioita on vähän.

IV. AMERIikka.

Amerikkaa sanotaan myös **Uudeksi maailmaksi**, kun **Columbus** löysi sen vasta vuonna 1492 ja se vasta siitä alkaen tuli eurooppalaisille tunnetuksi.

Amerikka on muodostunut kahdesta suuresta maa-jaksosta, joita kapea Panaman kannas yhdistää toisiinsa.

POHJOIS-AMERIikka.

Pohjois-Amerikan *rannikot* ovat lahtien uurtamia. Pohjoisella ja eteläisellä rannalla on runsaasti saaria. Pohjoisessa Jäämeressä on mahtava, jääpeitteinen **Grön-lanti**. **Davis-salmi** ja **Baffin-lahti** eroittaa sen **Baffin'in** maasta. Eteläänpäin tunkeutuu **Hudson-lahti** syvälle maahan ja huuhtoo suuren **Labradorin** niemimaan länsirantaa. Labradorin kaakkoisrannalla on matala **New Foundland** (nju fundlend) kalaisten vesien ympäröimänä.

Luoteessa pistää mereen kapea **Alaskan** niemimaa **Beringin** meren eteläpuolella. **Kalifornian** niemimaa on lounaassa korkean länsirannikon jatkona ja **Floridan** niemimaa kaakkoisen alangon jatkona. **Floridan** ja **Yucatan** niemimaan välillä on **Mexikon** lahti,

jonka edustalla ovat **Isot Antillit: Kuba, Jamaika, Haiti ja Puertorico.**

Pinnanmuodostus. Läntinen Pohjois-Amerikka käsittää **Kordillerien ylängön.** Sen rajana on lännessä **Merialpit** (korkein huippu on **Sankt Elias**), **Kaskad vuoret** ja **Sierra Nevada.** Itärajana on **Kalliovuoret.** Ylängö jatkuu etelään **Mexikon** autioon **ylä-tasankoon,** jossa kohoa tulivuori **Orizaba.**

Kalliovuorten ja **Alleghany** (ellegeni) vuorten välillä leviää laaja **Mississippitasanko.** Tämän pohjoispuolinen maa on matalaa ja mäkistä. Se on täynnä järviä ja koskia jokia niinkuin Suomi.

Pohjois-Amerikka käsittää monta eri kasvialuetta. Siellä on niinkuin Aasiassa tundroja, havumetsiä, aroja, aarniometsiä ja idässä hyvin viljeltyjä seutuja.

Järviä ja jokia. Länsirannikolle juoksevat **Colorado, Columbia** ja **Jukon,** joita myöten kuljetetaan kultaa.

Jäämereen laskee **Mackenzie joki,** joka lähtee **Suuresta Orjajärvestä** ja **Suuresta Karhujärvestä.**

Atlantiin virtaa **Sankt Lorens.** Sen kautta laskee mereen viisi suurta Kanadan järveä: **Yläjärvi, Michigan** (missigen), **Huron** (juuren), **Erie** (iiri), ja **Ontario.** Kahden viimeksi mainitun järven välillä on kuuluisa **Niagaran putous.**

Mexikon lahteen laskee **Mississippi,** joka lisäjo- kensa **Missourin** kanssa yhdessä muodostaa maanpallon pisimmän joen (6,500 km), sekä **Rio Grande.**

Pohjois-Amerikan pohjoinen osa on Englannin oma. Keskiosa käsittää **Yhdysvallat.**

ETELÄ-AMERIKA.

Rannikot. Etelä-Amerikka on Afrikan muotoinen, mutta kapeampi, ja sen eteläosa muodostaa terä-

vemmän kärjen. Maahantunkeuvia lahtia puuttuu. Suurin saari on **Tulimaa**, jonka **Magellan** (mageljangs) salmi eroittaa mantereesta.

Pinnanmuodostus. Läntinen rannikko on korkeampi kuin itäinen, sillä pitkin länsirantaa kohoaa **Andien** pitkä vuorijono. Sen haarat ympäröivät pohjoisessa useita ylätasankoja (esim. **Quiton** ja **Titicacan** ylätasangot). Quiton läheisyydessä kohoaa tulivuori **Chimborazo** (tsjimborasso). Amerikan korkein vuorenhuippu on **Aconcagua**, joka on lähes 7 km korkuinen. Pohjoisessa on **Guayan**an ylänkö ja idässä vielä suurempi **Brasilian** ylänkö. Etelä-Amerikan keskiosassa on laajoja alangoita.

Jokia. Karibin mereen juoksee **Magdalena** ja idempänä laskee mereen mutkikas **Orinoco**, kuljettuaan laajan ruohotasangon läpi.

Tiheäin aarniometsäin läpi virtaa **Amazon** Atlantin mereen. Sen lukuisista lisäjoista ovat **Rio Negro** ja **Madeira** pisimmät.

Rio de la Plataan laskevat **Paraguay**, **Parana** ja **Uruguay**.

Ainoastaan ylängöillä on muutamia pieniä järviä. Etelä-Amerikassa on useita vapaavaltioita.

V. AUSTRALIA.

Australia on pienin ja harvimmin asuttu maanosia. Se on Intian meren ja Tyynen meren välillä. Sillä on kaksi pääosaa: **Australian manner** ja **Australian saaristo**.

Mantereen rannikolla on ainoastaan muutamia suuria lahtia ja niemiä. Pohjoiseen pistää **Karpentaria** lahten itäpuolella **Yorkin niemi** **Torres salmea** kohti.

Etelässä on **Suuri Australian lahti** ja mantereen eteläisimmän osan edustalla **Bass salmi** sekä **Tasmanian saari**.

Suurin osa Australiaa on kuivaa tasankoa, jolla kasvaa okaisia pensaita. Ainoastaan kaakossa, **Australian alppien** juurella, kasvaa harvoja puistontapaisia metsiä ja nurmikkoja, jotka ovat sopivia karjanhoitoon.

Australiassa on ainoastaan yksi suuri joki **Murray** (mörre), jonka lisäjoki on **Darling**. Sisämaan joki-uomissa ja järvissä on vettä ainoastaan sadeaikoina.

Jonkun matkan päässä mantereesta kulkee pitkä saarijono kaarena pohjoisesta **Uudesta Guineasta** etelään **Uuteen Seelantiin**. Viimeksi mainittuun kuuluu kaksi eri saarta, joista eteläisellä saarella on korkeita lumipeitteisiä tuntureita ja hedelmälliset rantamat; pohjoisella saarella on tulivuoria ja joukko kuumia suihkulähteitä.

Pienet saaret ovat hajallaan lukemattomina ryhminä pitkin Tyyntä merta. Toiset ovat korkeita ja tuliperäisiä, toiset matalia korallisaaria. Leipäpuu ja kokospalmu ovat tärkeimmät puulajit.

Australian manner on Englannin oma. Pienemmät saaret ovat jaetut useampain valtioiden kesken.



SUOMI.

Maan suuruus, asema ja rajat.

Suomi on 1,160 kilometriä pitkä eteläisimmästä kärjestään pohjoisimpaan ja 600 kilometriä leveä läntisimmästä kohdastaan itäisimpään. Maan pinta-ala on 373,600 neliökilometriä.

Uloinna pohjoisessa pistää maa lähelle *Pohjois-Jäämerta*, eikä *Vienanmeri* koillisessa ole kaukana. Mutta ainoastaan etelässä ja lännessä Suomi ulottuu mereen, nimittäin *Itämereen* ja sen kahteen suureen lahteen, *Suomenlahteen* ja *Pohjanlahteen*.

Pohjanlahti on kapein keskipaikaltaan. Tämän kapeimman kohdan nimenä on *Merenkurkku*, joka jakaa Pohjanlahden kahteen osaan. Pohjanlahden koillisella rannalla on matala *Hailuoto*.

Suomen rannikon edustalla Itämeressä on runsaasti saaria, luotoja ja kareja. Ne muodostavat suuren saariston. *Ahvenanmeri* eroittaa meidän saaristomme Ruotsista.

Pitkin Suomenlahden rannikkoa ulottuu niinikään suuri saaristo. Suomenlahden keskellä kohoaa korkeita, jyrkkiä vuoria. Ne muodostavat *Suursaaren*.

Suomen rannikot ja saaret muuttuvat vähitellen, sillä maamme kohoaa alituisesti. *Maan kohoaminen* huomataan parhaiten meren rannikolla, jossa vesi vetäytyy pois ja maa kasvaa. Enimmin huomataan tätä

Merenkurkun luona, jossa maa kohoaa 1 metrin sadassa vuodessa. Maan kohoamisen kautta lisääntyy joka vuosi uusia maa-aloja. Saaret liittyvät mantereeseen ja kasvavat kiinni toisiinsa. Salmet ja lahdet katoavat. Merenselät muuttuvat sisäjärviksi. Uusia saaria ja luotoja kohoaa syvyydestä. Suomenlahden itäosassa ei enää maan kohoamista huomata.

Maanpuolella Suomi rajoittuu *Venäjään, Norjaan ja Ruotsiin*. Maaraja Venäjää vastaan käy *Rajajoelta* koillista kohti Laatokkaan. Laatokasta raja jatkuu monimutkaisena metsien ja soiden poikki pohjoista, luodetta ja jälleen pohjoista kohti *Paatsjokeen*. Siitä alkaa raja Norjaa vastaan. Se kulkee ensin pohjoista ja luodetta kohti *Tenojokeen* ja sitä pitkin joen lähteille. Sitten raja kääntyy länteen ja käy rämeiden ja tundraseutujen yli *Kilpisjauriin*. Siitä alkaa raja Ruotsia vastaan ja kulkee ensin pitkin Muonionjokea, joka alkaa Kilpisjaurista. Muonionjoki yhtyy Tornionjokeen, jota pitkin raja kulkee mereen.

Merellä ei ole rajoja. Se on jokaisen oma.

Pinnanmuodostus.

Suomi on suurimmaksi osaksi *alankoa* lukuisine mataline mäkinen ja vuorineen. Eri seutujen korkeuden mukaan voidaan maa jakaa seuraaviin pääosiin:

Pohjoinen tunturiseutu, koillinen ylänkö, sisämaan suuri järviylänkö, Pohjanmaan tasanko ja Etelä-Suomen rannikkoalue.

1) *Pohjoinen tunturiseutu* ulottuu Norjan rajalla olevasta *Haltiotunturista* (1,250 m) kaakkoista ja itää kohti ja on vedenjakajana pohjoisen Inarinlaakson ja eteläpuolisen Pohjanmaan suuren jokialueen välillä. Tällä autiolla tunturi- ja tundra-alueella ovat *Muotkatunturit* Tenojoen rannalla, *Saariselkä* (700 m) Venäjän rajalla sekä *Pallastunturi* (900 m.) *Muonionjoen* itäisessä mutkassa.

Inari on 80 kilometrin pituinen ja 40 km levyinen järvi, täynnä niemiä, saaria, luotoja ja kareja. Siihen tulee vettä kaikilta tahoilta, ensin kumminkin etelästä ja lännestä. Etelästä laskee siihen *Ivalonjoki*. *Inari* laskee *Paatsjoen* kautta Jäämereen.

2) *Koillinen ylänkö* ulottuu tunturiseudun juurelta suurena kaarena kaakkoiseen Pielisjärveen. Ylängön keskikorkeus on 200—300 m. Siksipä tätä ja pohjoista tunturiseutua kutsutaankin *ylängöksi*, vastakohtana muulle Suomelle, joka on matalampaa kuin 200 m ja jota sen vuoksi sanotaan *alangoksi*.

Koillisella ylängöllä on erinomaisen jylhä, mutta samalla kaunis *Kuusamo* 66:nnen leveysasteen eteläpuolella. Maa kallistuu tältä seudulta länteen Pohjanlahtea kohti. Niinikään *Kemijoen alue* on kaltevaa samaan suuntaan. Kemijärven pohjoispuolella kohoaa *Pyhätunturi*, jonka huipulta on laaja, kaunis näköala. Järven eteläpuolella, pitkin joen vartta, on pitkä rivi pyöreäköjä vuorenhuippuja, joiden yhteisenä nimenä on *Kivalo*. Tornionjoen laaksossa, pohjoisen napapiirin eteläpuolella, on *Aavasaksa*, juhannusyon auringon kuuluisa vuori.

Kuusamon seutu muodostaa erityisen jokialueen, jonka vedet laskevat itään Vienanmereen. Rajan poikki ulottuu kaita, kaunis *Paanajärvi*.

3) *Suuri järviylänkö* käsittää koko Etelä-Suomen sisämaan. Sen keskikorkeus on ainoastaan 100 m. Tämä on maamme järvisin seutu. Tätä seutua ajatellessaan kutsui Runeberg maatamme „tuhattajärvien maaksi“.

Lukemattomat ylännteet eroittavat vesiä toisistaan. Järviylängön itäiset ylännteet ovat enimmäkseen kapeita selännteitä (15—50 m), joita suot, järvet ja niityt eroittavat toisistaan. Siksipä maa näyttää kartalla ja luonnossakin ikäänkuin juovikkaalta. Yksityisistä kukuloista mainittakoon *Koli Pielisjärven* eteläpuolella ja *Tiirismaa*, Etelä-Suomen korkein vuori, lähellä Vesijärveä.

Järviylängön etelärajana on pitkä *Salpausselkä*, joka eroittaa sisämaan järvet Etelä-Suomen rannikkoalueesta.

Maamme on kiinteällä graniittiperustuksella. Kaukaisessa muinaisuudessa oli koko maa suunnattoman *kulkujään* peittämänä. Jää vieri hitaasti kaakkoista kohti, kokosi soraa kummuiksi ja *harjuiksi* ja täytti sulaessaan maanpinnalle muodostuneet syvennykset vedellä. Harjut ovat jyrkkiä sora- ja hiekkavalleja, jotka ulottuvat kilometrejä pitkinä läpi maan niihin suuntiin, mihin maajäät ovat kulkeneet. Ne kulkevat yli laaksojen ja ylänköjen, yli maiden ja läpi järvien, ja muutamat menevät mereen asti. Niiden rinteet ovat jyrkät ja niiden harjanteet monin paikoin niin kapeat, että ainoastaan kulkutie mahtuu sinne. Selaisia ovat *Kangasalan harju* ja *Punkaharju*.

4) *Pohjanmaan tasanko*, joka kaarenmuotoisena käsittää Pohjanlahden koillisen osan, on savimaata. Ainoastaan Merenkurkun luona on matalia kalliosaaria.

*Irtonais*et maalajit, jotka peittävät maamme vuoriperustaa, ovat jään ja veden työtä. Ylängöillä on enimmäkseen *karkeata soraa*, joka on täynnä jääkauden kiviä. Alangoilla, jotka enimmäkseen ovat vanhaa merenpohjaa, on *savimaata*. *Hiekkakenttiä* on sekä ylängöillä että alangoilla.

Toinen maalaji, joka peittää lähes kolme kymmenesosaa maattamme, on *turve*. Se muodostuu soissa ja rämeissä mätänivistä kasveista. Kuivattuna voidaan sitä käyttää polttoaineena. Muiden maalajien kanssa sekoitettuna tulee siitä hyvää peltomultaa. Kun kasvit mätänävät vedessä, tulee niistä turvetta, mutta kun ne mätänävät kuivassa paikassa, tulee niistä *ruokamultaa*.

5) *Etelä-Suomen rannikkoalueella* on hedelmällisiä savitasankoja ja laaksoja, joiden välillä on lukemattomia mataloita sorakumpuja, alastomia kallioita ja vähäisiä vuorenkukkuloita. Alueen läpi käy lukuisia harjuja, jotka paikoin levenevät hiekkannummiksi. Rannikolla ovat tasangot merenselkiä ja laaksot salmia, harjut niemekkeitä ja muut korkeat paikat niemiä, saaria, kallioita ja kareja. Laajimpia saaristoja ovat *Ahvenanmaan* ja *Turun saaristot*. Suurin Ahvenanmaan saarista on *Ahvenan manner*. Meri jakaa sen useaan niemeen, joita ainoastaan kapeat maakaistaleet yhdistävät toisiinsa.

Turun saaristossa ovat seuraavat saariryhmät tärkeimmät:

Parainen, Korppoo ja Nauvo sekä suuri *Kemiön saari*, joka täyttää melkein koko *Salonlahden*.

Hankoniemen ja Porkkalan välillä on *Tammisaaren saaristo*, joka on kuuluisa kauneudestaan ja kapeista salmistaan. Sellainen on *Barönsalmi*. Kauempana idässä muuttuu saaristo kapeammaksi. Koiviston pohjoispuolella pistää mantereeseen *Viipurinlahti*, joka on täynnä saaria ja luotoja.

Rannikkoalueella on paljon pieniä järviä ja jokia esim. *Aurajoki, Vantaanjoki ja Porvoonjoki*.

Karjalan kannas on seutu Suomen lahden ja Laatokan välillä. Siinä on hiekkakenttiä ja sorakankaita. Rannikko *Koivistonsalmen* luota itäänpäin on tasaista, matalaa ja hiekkaista, ja sitä reunustavat aina 20 metrin korkuiset hiekkavallit eli *särkät*.

Järvet ja joet.

Suomessa on paljon järviä ja monet niistä ovat sangen isoja; mutta joet ovat maanpallon suurimpiin juokseviin vesiin verraten lyhyitä.

Suomen joet ovat *koskirikkaita* aina meren läheisyyteen asti. Siksi niitä ei voida käyttää kulkuväylinä niin hyvin kuin monia ulkomaan jokia. Mitkään höyrylaivat eivät voi kulkea koskiamme. Ainoastaan kapeilla soutuveneillä voidaan niissä liikkua. Mutta koskien voimaa ihminen käyttää palvelukseensa pyörittämään myllyjen rattaita ja tehtaiden väkipyöriä.

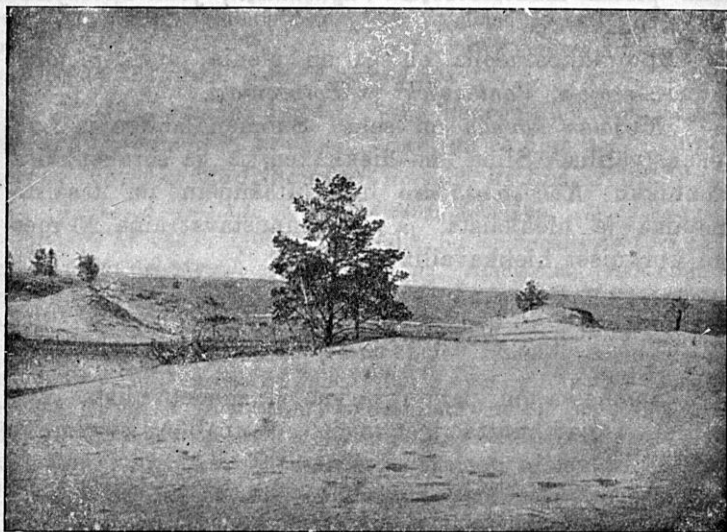
Rannikkoalueen joet paisuvat keväällä, kun on runsain sadeaika. Silloin ne kohoavat monin paikoin äyräittänsä yli ja tulvivat tasangoille laajoilla aloilla. Kun vesi vetäytyy jälleen uomaansa, jääpi paikalle hiekkaa ja turvemultaa, jota se on mukanaan kuljettanut, ja muodostaa rannikolle hedelmällistä maata. Niityt ja tuuheat pajukot reunustavat sen vuoksi jokien rantoja alavilla paikoilla.

Pohjanlahteen laskevat seuraavat joet:

Tornionjoki tulee Tornionjärvestä Ruotsista ja yh-

tyy Suomen rajalla *Muonionjokeen*. Joen suulle on muodostunut suistomaa.

Kemijoki, joka on Suomen joista pisin, alkaa kolmesta suuresta lähdejoesta. Kun kaikki nämä joet ovat yhtyneet, juoksee *Kemijoki* tyynenä ja leveänä niittyjen ja viljamaiden välitse *Kemijärveen*. Tästä kauniista järvestä rientää joki kohisten edelleen. Se kääntyy länttä kohti ja laskeutuu ahtaaseen laaksoon. Saa-



Särkkiä Karjalan kannaksella.

tuaan pohjoisesta syrjäjoekseen *Ounasjoen*, se kääntyy lounasta kohti ja virtailee laakson läpi mereen.

Iijoki tulee Iivaaran juurella olevasta *Iijärvestä*.

Oulunjoki on mahtava virta, joka tulee *Oulunjärvestä*.

Sen suurimmat kosket ovat *Niskakoski* joen alkupuolella, *Pyhäkoski* keskipaikoilla ja *Merikoski* joen suulla, missä se purkaa vetensä *Oulunlahteen*.

Siikajoki.

Pyhäjoki tulee *Pyhäjärvestä*.

Kalajoki.

Ähtävänjoki juoksee *Lappajärven* läpi.

Kyrönjoki alkaa kahdesta lähdejoesta ja muodostaa maamme suurimman suistomaan.

Sisämaan suuret järvet täyttävät vuoriperustan syvennykset. Missä niiden reunat ovat matalimmat, siellä tulvaa vesi salmien tahi koskien kautta järvestä järveen. Siten yhdistyvät useat järvet reiteiksi. Reitit yhdistyvät *järvivesistöiksi*. Lopullisesti vesi virtaa yhdestä vesistön järvestä voimakkaana virtana mereen.

Sisämaassa on neljä suurta *järvivesistöä*: *Oulunjoen vesistö*, *Vuoksen vesistö*, *Kyminjoen vesistö* ja *Kokemäenjoen vesistö*.

I. *Oulunjoen vesistössä* on kaksi reittiä, jotka yhtyvät toisiinsa *Oulunjärvestä*. Koillisesta tulee *Hyrynsalmen reitti*. *Sotkamon reitti* tulee idästä *Ämmänkosken* kautta. Tämän reitin eteläpuolella kohoaa jyrkkä *Vuokatti*. *Oulunjärvestä* menee vesi *Oulunjoen* kautta *Pohjanlahteen*.

II. *Vuoksen vesistössä* on kaksi suurta reittiä, jotka yhtyvät toisiinsa *Haukivedessä*.

1. *Pielisen reitti* alkaa *Venäjältä* läheltä *Sotkamon* reitin lähteitä ja laskee suureen *Pielisjärveen*. Järven lounaisella rannalla kohoavat kauniit *Kolin vuoret*. *Pielisjärven* eteläisestä päästä alkaa *Pielisjoki*, jossa on paljon koskia. Se laskee *Pyhäselkään*. Tähän järveen laskee pohjoisesta *Höytiäinen*.

Pyhäselkä on kahden salmen kautta *Oriveden* kanssa yhteydessä. *Orivirran* kautta kulkee vesi *Orivedestä* *Enonveteen*, joka selkien ja salmien kautta yhtyy *Haukiveteen*.

2. *Kallaveden reitin* muodostaa kaksi pienempää reittiä: *Nilsin reitti* ja *Iisalmen reitti*, jotka laskevat *Kallaveteen*. Tämä vesi jakaantuu kahteen saarekkaaseen selkään, joiden välillä on *Toivalan salmi*.

Nilsin reitti alkaa pienistä järvistä ja kiemurtelevista joista Vuokatin eteläpuoliselta ylängöltä.

Iisalmen reitti alkaa useista samanlaisista järvistä ja joista Oulun järven eteläpuoliselta ylängöltä. Tällä seudulla kohoo useita korkeita kukkuloita.

Kallavedestä juoksee vesi kahdelle haaralle, joiden väliin jääpi suuri, järvirikas *Soisalon saari*. Itäinen haara kulkee useiden järvien kautta *Enonveteen*.

Läntinen haara laskee *Leppävirran* ja *Varkauden kosken* kautta *Haukiveteen*.

Haukivesi laskee *Pihlajaveteen*, joka on täynnä kallioisia luotoja ja saaria. Pihlajavedestä levenevät vedet itään, jossa on avoselkäinen *Puruvesi*. Puruveden poikki käypi ihanuudestaan kuuluisa *Punkaharju*.

Pihlajavedestä vesi virtaa monien salmien ja suurten saarien eroittamien selkien kautta *Puumalan salmeen*, joka vie *Saimaaseen*.

Saimaa on Laatokan jälkeen Suomen suurin järvi. Sen pohjoisosa on täynnä saaria, joissa on lukuisasti lahtia, järviä ja lampia. Eteläosassa on kaksi aukeata selkää, joita eroittaa toisistaan Pieni Salpausselkä.

Saimaan itäisestä kulmasta alkaa *Vuoksi*. Kohisten syöksyy Vuoksen virta Saimaan kalliokynnykseltä ja kiittää eteenpäin kilometrin pituisen ja 19 metrin korkuisen ahtaan vuorenkuilun kautta. Se on *Imatra*, Suomen mahtavin koski. Imatra on ainoastaan 40 metriä leveä, mutta tässä kapeassa kourussa syöksyy vesi eteenpäin ärjyen, pauhaten ja vaahdoten kuin raivoava kummitus.

Virrattuaan nopeasti ja muodostettuaan useita koskia, tyyntyy joki ja levenee järviksi ja seliksi. Karjalan kannaksella jakaantuu joki kahteen haaraan, jotka laskevat Laatokkaan.

Pohjoinen näistä kulkee järvestä järveen, laskien *Käkisalmen* luona Laatokkaan. Eteläinen haara kulkee itää kohti *Suvantojärven* kautta Laatokkaan. Tämä haara on nykyään vesirikkaampi.

Laatokka on Suomen suurin järvi. Se on 200 kilometriä pitkä ja 120 kilometriä leveä, ja sen pinta-ala on 18,000 neliökilometriä. Se on syvempi kuin Suomenlahti. Syvin on järven pohjoisosa (enemmän kuin 250 metriä). Laatokka on yhtäjaksoinen aava selkä. Ainoastaan pohjoisella rannikolla on saaristoa, ja järven syvimmästä kohdasta kohoaa vuorinen saari-ryhmä *Valamo*.



Palanen sisämaan vesistöä.

Laatokan vesi laskee leveään, tyynen *Nevajoen* kautta Suomenlahteen.

III. Kyminjoen vesistön suurin järvi on *Päijänne*.

Se on 120 kilometriä pitkä, mutta saaret ja niemet jakavat sen useaan eri selkään. Siitä pistää pitkiä lahtia maahan itään ja länteen, ja sen rannoilla on korkeita kukkuloita.

Päijänteeseen laskee vesireittiä kaikilta suunnilta. Enimmät vedet tulevat pohjoisesta, josta laskevat *Rautalammen reitti*, *Viitasaaren reitti* ja *Saarijärven reitti*. *Viitasaaren reitin* suurin järvi on *Keitele*.

Päijänteen eteläosaan laskee *Vesijärvi*.

Päijänteen kaakkoisosasta alkaa *Kyminjoki*, muodostaen *Kalkkisten kosken* ja juosten monen pienen järven lävitse. Yhteen niistä tulee pohjoisesta *Mäntyharjun reitti*. Sen suurin järvi on *Puulavesi*. Kyminjokeen laskee vielä *Valkealan reitti*. Tämän jälkeen syöksyy Kyminjoki kohisevan *Kuusankosken* kautta edelleen ja juoksee sitte Salpausselän poikki tyynenä. Syvässä uomassa virtaa se rannikkoalueen hedelmällisen saviin maan läpi, muodostaen useita koskia, muiden muassa *Anjalan putouksen*.

Kyminjoki haaraantuu *Pyhtään* saaren molemmin puolin. Vihdoin joki laskee mereen viidellä suuhaaralla, joissa kaikissa on koskia. Itäisin on *Korkeakoski*. Vaikka Kyminjoella on niin monta suuhaaraa, ei sillä ole suistomaata.

IV. Kokemäenjoen vesistön keskusvetenä on pieni *Pyhäjärvi*, johon syöksyy kohisten *Tampereenkoski Näsijärvestä*. Näsijärveen laskee *Muroleen koski Ruovedestä*. Ruovedessä yhtyy kaksi reittiä, *Ätsärin reitti* ja *Keuruun reitti*.

Etelästä laskee Pyhäjärveen useiden järvien kautta *Rautunselän vesi*. Rautunselkään laskee idästä *Vanajan reitti Vanajaveden* kautta.

Pohjoisesta laskee Rautunselkään *Valkeakosken* kautta *Mallasvesi*. Tähän järveen laskee vettä kolmelta haaralta. Idästä tulee *Hauhon reitti*. Koillisesta laskee Mallasveteen *Pälkänevesi* ja luoteesta *Längelmäveden reitti*, jossa on pitkä ristinmuotoinen *Längelmävesi*, joka täyttää hedelmällisen laakson. Kuuluisa *Kangasalan harju* muodostaa kapeat kannakset Pälkäneveden ja Mallasveden, Längelmäveden ja Roineen sekä Näsijärven ja Pyhäjärven välille.

Pyhäjärvestä alkaa *Kokemäenjoki*. Ensin kulkee vesi *Nokianvirran* kautta. Sitte laajenee joki järviksi. Pohjoisesta laskee Kokemäenjokeen *Ikaalisen reitti*, jonka

suurin järvi on *Kyrösjärvi*. Kulkiesaaan *Hämeenkan*kaan poikki muodostaa vesi *Kyröskosken*.

Kokemäenjoki jatkaa matkaansa lounasta kohti, kääntyen *Loimijoen* laskupaikan luona luoteeseen.

Suomen ilmanala.

Suomessa on kylmä ilmanala. Talvi on meillä kylmempi kuin missään muussa Euroopan maassa paitsi Venäjän koillisosissa.

Suomen talvi on pitkä ja luminen. Joet, järvet ja merenlahdet ovat jään peitossa. Kevät on lyhyt ja valoisa. Silloin sulaa jää ja lumi, lehdet puhkeavat ja muuttolinnut palajavat kotiin. Kevään loppupuoli on usein kylmä ja tuulinen. Kesä on lyhyt ja sateinen; päivät ovat silloin lämpimät, mutta yöt usein kylmät. Silloin on kukkimisen, heinänteon ja elonkorjuun aika. Syksy on pitkä, pilvinen, myrskyinen ja hyvin sateinen. Silloin putoavat lehdet puista ja muuttolinnut lähtevät etelään. Syksyn loppupuolella vaihtelevat lumi ja suoja useita kertoja, ennenkuin talvi viepi voiton.

Kesällä ovat päivät pitemmät kuin yöt. Kesäkuun 21 päivä on vuoden pisin. Silloin kohoaa aurinko korkeimmalleen taivaalla. Silloin on *kesäpäivänseisäys*. Aurinko on silloin näkyvissä 18 tuntia Suomen eteläisellä rannikolla. Pohjoisempana pitenee kesäpäivä pitenemistään. Aavasaksan juurella on pisin päivä 23 tuntia. Siellä piiloutuu aurinko ainoastaan 1 tunnin pohjoisen taivaanrannan taakse. Mutta jos nousta Aavasaksan vuorelle, nähdään aurinko läpi koko yön. Ja jos matkustetaan ainoastaan 14 kilometriä pohjoisemmaksi, ei tarvitse enää nousta millekään vuorelle nähdäkseen auringon koko yön.

Ne seudut, joissa pisin päivä kestää koko vuorokauden, ovat *pohjoisen napapiirin* kohdalla. Tämä viiva käy kartalla suoraan läpi maan idästä länteen. Napapiirin pohjoispuolella on pisin päivä vieläkin pitempi. Maan pohjoisimmassa osassa kestää se 65 vuorokautta.

Kevät on lyhin Suomen pohjoisissa ja itäisissä osissa, kestäen ainoastaan 6—9 viikkoa.

Kesä on lyhin ja viilein kauimpana pohjoisessa. Se kestää siellä ainoastaan 1 1/2 kuukautta, kesäkuun lopusta elokuun puoliväliin.

Syksy on lyhin Suomen pohjoisissa ja itäisissä osissa, kestäen noin 10 viikkoa. Rannikoilla se kestää 11—14 viikkoa.

Suureksi vahingoksi maalle ovat *yöhallat*. Ne voivat tulla keskellä kesääkin, mutta tulevat tavallisesti kesä- ja elokuussa. Soiset tienoot joutuvat enimmin tämän onnettomuuden uhreiksi, merenranta ja syvien järvien rannikot säilyvät parhaiten. Maanviljelijä voipi varmimmin suojella peltonsa hallalta, jos huolellisesti kuivaa maan ojittamalla.

Kasvikunta.

Suomen kylmässä ilmanalassa viihtyy vain harvoja niistä sadoista tuhansista kasvilajeista, joita on maanpallolla.

Mutta niitä kasveja, jotka meidän maassamme menestyvät, on niin runsaasti, että ne melkein kokonaan peittävät maan rannoilta korkeimmille vuorenhuipuille asti. Enemmän kuin puolet maamme pinnasta on *metsän* peitossa.

Enimmät metsät ovat *sekametsää*, jossa kasvaa koi- vuja, mäntyjä ja kuusia. Mutta jos sekametsä saapi kasvaa rauhassa, kuolevat siitä koivut valon puutteessa. Silloin sekametsä muuttuu *havumetsäksi*. Erämaissa, missä metsä on saanut kasvaa koskemattomana, on vieläkin laajoja, vanhoja havumetsiä. *Mäntymetsä* menestyy parhaiten kuivilla hiekkakankailla, *kuusimetsä* kosteammilla, kivisillä soramailla.

Kulovalkean hävittämällä tienoilla ja kaskimailla kasvaa *koivumetsää*. Siksi tavataankin koivumetsää parhaastaan asutuissa seuduissa, varsinkin Itä-Suomessa, missä kaskenpoltto vielä on yleistä. Myöskin leppä on yleinen viljellyillä seuduilla.

Kuivimmilla kankailla tekee kulovalkea enimmin vahinkoa, sillä sinne on uuden metsän kovin vaikea kasvaa. Kanerva, katajapensaat ja jäkälä peittävät maan ja muodostavat *nummen*,

josta ei ole ihmisille mitään hyötyä. Moni ihmis-ikä kuluu, ennenkuin nummella jälleen seisoo hirsimetsä.

Rämeet peittävät kolme kymmenesosaa maamme pinta-alasta. Ne ovat vesiperäisiä maita, joissa kasvaa *sammalta* ja *saraheinää*.

Kiinteämpiä rämeitä peittää uhkuva, mättäinen *raikasammal*. Näistä soista muodostuu poltettavaksi kelpaava turve ja niitä nimitetään *sammalsoiksi*. Mättäissä kasvaa viljalti pieniä pensaita. Sitäpaitsi kasvaa sammalsoilla runsaasti *suomuuraimia*. Kuivimmissa sammalsoissa kasvaa riutuvaa *mäntymetsää*. Ojittamalla voidaan sammalsuot perata viljelysmaiksi.



Tundraseutu Enontekiäisten Lapissa.

Järvien ja jokien rannoilla on laajoja alavia maita, jotka joka vuosi jäävät kevät-tulvan alle. Ne ovat *ruohon* ja *saraheinän* peittämiä ja siten luonnollisia *niittyjä*. Näillä niittymailla kasvaa *mesimarjoja*. Myöskin *pajupensaat* rehoittavat niillä. Jollei pajupensaita poisteta, leviävät ne nopeasti ja muuttavat niityn *pajupensaikoksi*.

Viljellyt alueet täyttävät ainoastaan hyvin vähäisen osan maamme pinta-alaa eli noin $\frac{1}{30}$.

Koska ilmasto Etelä-Suomessa on lämpimämpi kuin Suomen pohjoisosissa, on kasvullisuuskin rikkaampi

etelässä kuin pohjoisessa. Etelä-Suomen rannikkoalueella kasvaa *tammi*, *saarni*, *vaahtera*, *lehmus* ja *jalava*. Ahvenanmaalla kasvaa myös myrkyllinen *marjakuusi*.

Lämpö vähenee vuorien rinnettä kohotessa, ja sen vuoksi muuttuu kasvullisuuskin. *Iivaaran* pohjoispuolella olevat korkeat vuoret kohottavat kaikki harjansa ylös havumetsän keskeltä. Havumetsän ja rämeiden yläpuolella ympäröipi niitä koivumetsäinen vyö. Se on *koivuseutu*. Vuorenhuiput ulottuvat niin koleaan ilman alueille asti, ettei jedes vaivaiskoivukaan enää menesty. Siellä kasvaa ainoastaan *jäkälää*. Se on *tundraseutu*. *Poronjäkälä* levittää siellä kalpean kuutamon kaltaisen peittonsa peninkulmia laajalle kumpujen ja kenttien yli.

Eläinkunta.

Suomen eläinkunta on köyhä. Älytön pyydystäminen ja sopimattomalla ajalla metsästäminen voipi hävittää monet hyödylliset otukset.

Majava on hävinnyt sukupuuttoon. Ja *peuroja*, joita ennen oli kautta koko Suomen, on nykyään kesyttömänä ainoastaan Lapissa ja itärajoilla.

Maassamme on kuitenkin vielä monenlaisia eläimiä. Muutamia lajeja on hyvin runsaasti. Metsissämme ja lehdoissamme kajahtelee *laululintujen* liverrys ja *käen* kukunta. Sinne piiloutuu *metso*, *teiri*, *riekko* ja *pyy* metsästäjän näkyvistä. Siellä kuhertavat *kyyhkyset* ja siellä takoo *tikka* puuta. *Hirvi* syö oksia lehtimetsässä *Orava* ja *lento-orava* hyppivät puiden latvoissa ja *jänis* puikkelehtii kivien ja pensaiden välissä. Puiden latvoissa väijyy kavala *ilves*. Puiden juurille tekee *karhu* pesänsä talveksi. Metsässä on *ketulla* kotonensa ja siellä piilee *susi* kesänaikaan. Rauhaisaan erämaahan kaivaa *mäyrä* majansa. Sinne valmistavat pesänsä myöskin *kotkat*, *haukat* ja *havukat* ja siellä kaikuu *pöllöjen* valitushuuto öisin. Metsissä vilisee kova-

kuoriaisia, joiden toukat salaa jyrsivät tiensä puiden kuoren alle. Ahkerat *muurahaiset* kiiruhtavat teitänsä pitkin kuljettaen havunneulasia kekoihinsa.

Saaristolla on erityinen eläinkuntansa. Siellä vili-see *haahkoja* ja muita *telkkäsorsia*. Karien ympärillä *kir-
kuvat lokit* ja *tiirat*, ja merenselänteiden yli leijailevat *merikotkat* ja *kalasäüsket*. Äärimmäisillä merenkal-
lioilla paahdattavat arat *hylkeet* itseään auringon paisteessa.

Sisäjärvissä ja vesistöissä on sangen runsaasti kaloja. Mutta jos niissä kalastetaan liian tiheillä verkoilla, häviää niin paljon kalanpoikasia, että kalat voivat pian loppua, jolleivät kalastajat tällaista pyydystämistä välttä. Runsaimmin on vesissämme *muikkuja*, *sii-
koja*, *lohia*, *särkiä*, *säynäviä*, *salakoita*, *lahmoja*, *haukia* ja *ahvenia*.

Meidän vähäsuolaisissa merissämme menestyvät useimmat suolattoman veden kalat. Mutta sitäpaitsi on merellä erityiset kalalajinsa kuten *turska* ja *kampela* sekä suuret parvet *kilohailia* ja *silakoita*.

Lapinmaan eläinkunta eroaa vähän Etelä-Suomen eläinkunnasta. Monet lajit kammovat Lapin pakkasta.

Mutta metsässä kajahtaa sentään lintujen ääni ja *metsojen* soidin. *Tilhi* ja *pulmunen* rakentavat tänne pesänsä. Tunturinumilla liikkuu *metsäkana*, ja kallioi-
den väliin piiloutuu *tunturipöllö* päivää pakoon. Sam-
malsoiden yli leijailee ruskea *räiskä* ja niiden mättäi-
den välissä kiitävät nopeajalkaiset *sopulit*. *Ahmat*, *tun-
turiketut*, *kotkat* ja *hiirihaukat* hakevat saalista erämaasta. Joet ja järvet ovat rikkaat *sorsista* ja *hanhista*, ja vedessä leikitsevät muhkeat *harrit*, *lohet* ja *raudut*. Tuulisille tuntureille pakenee *peura* verenhimoisten *hyttysten* ääret-
tömiä parvia, jotka kesillä kohoavat Lapin laajoista rä-
meistä. Syksyllä, kun hyttyset kuolevat, palajaa *peura* metsiin. Silloin se voipi syödä jäkäläänsä rauhassa ja li-
hoa ja kostua talveksi.

Asukkaat.

Suomessa on nykyään noin 2 ³/₄ miljoonaa asukasta. *Suomalaiset* jakaantuvat *hämäläisiin* ja *karjalaisiin*. Niiden välinen rajaviiva kulkee Merenkurkusta Kyminjoen suulle. Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Etelä-Pohjanmaan rannikoilla sekä Ahvenanmaalla asuu Ruotsista muuttaneiden *ruotsalaisten* jälkeläisiä. Niitä on noin 350,000.

Pohjois-Suomessa on sitäpaitsi pieni lukumäärä *lappalaisia* sekä Etelä- ja Kaakkois-Suomessa vähän *venäläisiä*, *mustalaisia*, *juutalaisia* ja *saksalaisia*.

Suomi on harvaan asuttua. Jos kaikki asukkaat tasaisesti hajoitettaisiin yli koko maan, tulisi ainoastaan 7 henkeä kullekin neliökilometrille.

Tiheimmin asuttua on rannikko Merenkurkusta Rajajokeen, Kyrön ja Kokemäenjoen laaksot sekä Etelä-Häme.

Suomalainen on vahva ja karaistu. Kärsivällisesti kestää hän suuriakin kieltäymyksiä. Hän on uskollinen ja hurskasmielinen. Hän kunnioittaa lakia¹ ja rakastaa oikeutta ja järjestystä. Uusiin tapoihin ja laitoksiin ei hän juuri ole taipuisa, mutta käsitettyänsä niiden hyödyn hän kyllä niihin suostuu. Koreilua ja komeutta hän halveksii, mutta laulua ja soittoa hän harrastaa mielihalulla. Suomalainen tahtoo lämpimän asunnon, hyvää ruokaa ja juomaa ja osoittaa mielellään vieraanvaraisuutta. Vieraille on hän harvasanainen ja juro sekä kätkee tunteensa heiltä. Hänen tunteensa ovat syvät ja pysyväiset, eikä kiikkeät ja kuohuvat. Hän ei helposti suutu, mutta kauan hän kantaa kaunaa ja vihaa. Hän rakastaa maatansa ja kansaansa.

Karjalainen on pitkä ja solakka, kapeakasvoinen ja suora-näinen. Hänen sinisiä silmiään suojaa tuuheat kulmakarvat. Tukka on ruskea ja kihara. Parta on harva ja lyhyt, kun se saa kasvaa. Iho on ruskeahko. Luonteeltaan on karjalainen iloinen ja vilkas, ystävällinen ja puhelias. Hän on kekseliäs neuvoissa ja ripeä toimissa, mutta ei jaksa kauvan tehdä samaa työtä. Kauppa ja matkustus ovat hänen mieluisimpia toimiaan. Karjalaiset rakastavat runoutta ja laulua.

Hämäläinen on lyhytkasvuinen ja tanakka. Hänellä on leveät kasvot ja lyhyt pystynenä. Silmät ovat vaaleat ja kul-

makarvat ohuet. Tukka on suora, vaaleankeltainen ja parrankasvu huono. Iho on kellahtava. Luonteeltaan on hämäläinen hidas ja totinen, hiljainen ja umpimielinen. Hän on hidas alkamaan, mutta kestävä tekemään, mihin kerran on ryhtynyt.

Ruotsalaiset ovat pitkäkasvuisia ja solakoita. Kasvot ovat kapeahkot, nenä pitkä ja suora; silmät tummansiniset tai ruskeat. Tukka on ruskeahko ja kihara ja parrankasvu hyvä. Iho on vaaleahko, posket verevät. Luonteeltaan ovat he karjalaisien kaltaisia, mutta ovat kestävämpiä, säästäväisempiä ja ajattelevampia. He suosivat puhtautta ja somuutta. Mielellään noudattavat he vieraita tapoja. Pohjalainen on levoton ja tulinen. Uusmaalainen on rauhallinen ja ajatteleva. Ahvenanmaalainen on käytännöllinen.

Lappalaiset (noin 1000) ovat lyhytkasvuisia. Kasvot ovat leveät ja litteät, posket ulkonevat; leveä ja litteä nenä, kapeat mustat silmät ja karkea musta tukka. Parrankasvu on hyvin huono. Iho on keltaisenruskea. Luonteeltaan ovat he hitaita ja hyväntahtoisia, mutta ärsytettyinä he äkkiä vimmastuvat. Muukalaisia kohtaan ovat he vieraanvaraisia. Vaikka he rakastavat koreilua, ovat he hyvin tyytyväisiä oloonsa. Elintapojaan sekä syntymäseutuaan ne harvoin jättävät.

Noin 1000 *venäläistä* maanviljelijää asuu Karjalan kannaksella ja Valamon saarilla. Kaupungeissa on 4,000 venäläistä paitsi sotaväkeä.

Mustalaisia (noin 2,000) kuljeksii ympäri maata, enimmäkseen itä-osissa. Ne elävät hevoskaupalla, kalastuksella ja satunnaisilla ansioilla.

Muutamia satoja *juutalaisia* ja *saksalaisia* harjoittaa kaupaa suuremmissa kaupungeissa. Enimmän on juutalaisia Helsingissä ja saksalaisia Viipurissa.

Uskonto ja sivistys.

Luterilainen uskonto on Suomen valtio-uskonto. Melkein kaikki maan asukkaat kuuluvat *valtiokirkkoon*. Maamme on vuodesta 1897 jaettuna neljään *hiippakuntaan*. Ne ovat:

Turun hiippakunta
Savonlinnan hiippakunta

Porvoon hiippakunta
Oulun hiippakunta

Jokaista hiippakuntaa hallitsee *piispa* ja neuvoskunta, jota sanotaan *tuomiokapituliksi*. Turun piispaa sanotaan *arkkipiispaksi* ja hänen hiippakuntaansa *arkkihiippakunnaksi*.

Kukin hiippakunta on jaettu *provastikuntiin* ja jokainen provastikunta *pitäjiin*.

Viideskymmenes-osa Suomen väestöä (lähes 50,000 henkeä) tunnustaa *kreikkalais-katolilaista* kristinoppia. Luterilaisten kesken on *lukutaito* yleinen. Ainoastaan yksi sadasta kymmentä vuotta vanhemmasta henkilöstä ei osaa lukea.

Lapset opetetaan tavallisesti jo kotona lukemaan. Mutta *kirjoittaa* osaa ainoastaan neljäsosa 10 v. vanhemmasta luterin-uskoisesta väestöstä. Kreikkalais-katolilainen asujamisto on paljon tietämättömämpää. Melkein puolet kymmentä vuotta vanhemmista henkilöistä eivät osaa lukea eikä kirjoittaa.]

Sivistyksen levittämistä varten on Suomessa *yliopisto* ja lukuisia *kouluja*. Mies- ja naisopettajia kansakouluihin valmistetaan *seminaareissa*.

Lasten opetusta varten on maassamme *kansakouluja* ja vartuneemman nuorison opetusta varten parikymmentä *kansanopistoa* eri seuduilla maassamme.

Korkeampaa opetusta varten on valtio perustanut joukon *lyseitä ja tyttökouluja*. Samaa tarkoitusta varten kannattaa valtio yksityisiä kouluja. Useimmissa näistä oppilaitoksista valmistetaan nuorisoa *yliopistoon, polyteknilliseen opistoon, maanviljelysopistoihin, Evon metsäopistoon ja Haminan kadettikouluun*. Yliopisto valmistaa pappeja, opettajia, lääkäreitä, apteekkareja, tuomareja ja muita virkamiehiä. Polyteknillinen opisto valmistaa insinöörejä, arkkitehtejä, kemistejä ja maanmittareja.

Paitsi näitä mainittuja *kouluja* on vielä monenlaisia *ammattikouluja*, jotka valmistavat erityisiin ammatteihin, kuten *kauppakoulut, teollisuuskoulut, käsityöläiskoulut, veistokoulut, maanviljelyskoulut, meijerikoulut ja merikoulut*.

Sanomalehtiä ilmestyy melkein joka kaupungissa ja maalaisetkin lukevat niitä ahkerasti. Kaupungeissa ja monin paikoin maallakin on *kansankirjastoja*.

Myöskin *kaunotaiteita* harjoitetaan maassamme ja niitäkin kansamme rakastaa. *Rakennustaiteen* tuotteista

on maassamme katoliselta ajalta monta kunnianarvoista kirkkoa, kuten *Turun tuomiokirkko*, ja muutamia vanhoja linnoja, kuten *Turun, Viipurin ja Olavin linnat*.

Elinkeinot.

Suomen kansa hankkii elatuksensa pääasiallisesti *maanviljelyksellä, karjanhoidolla, metsänpityllä ja kalastuksella*. Näiden elinkeinojen harjoittajat muodostavat perheineen $\frac{3}{4}$ koko maan asukkaista.

Suomessa viljellään parhaastaan *perunoita, kauraa ja ruista*.

Perunat menestyvät kaikkialla maassamme. Yleisesti niitä on viljelty noin sata vuotta. Nyt saadaan perunoita enemmän kuin mitään viljalajia.

Kauraa viljellään enimmin kaikista jyvälajeista. Sadon saanti ei kuitenkaan ole varma Hämeen ja Savon pohjoispuolella.

Ruis on meidän tärkein leipäkasvimme. Siitä voidaan saada kypsynyt sato aina Inarin Lapissa asti, mutta se ei menesty hyvin Pohjois-Suomessa. Yleisesti viljellään sitä yhtä kauas pohjoiseen kuin kauraakin.

Muista jyvälajeista viljellään Suomessa *ohraa, vehnää ja tattaria*.

Ohra menestyy koko maassa. Ruis-alueen pohjoispuolella on ohra tärkein leipäkasvi. Pohjois-Karjalassakin viljellään ohraa enemmän kuin ruista. Suomalaiset ovat viljelleet tätä jyvälajia vanhimmista ajoista asti.

Vehnää viljellään yleisesti ainoastaan etelärannikolla, Ahvenanmaalla ja Kokemäenjoen varsilla.

Tattaria viljellään parhaastaan Karjalassa ja Savossa, jossa se menestyy kankailla ja kaskimailla.

Kaikki meidän viljalajimme ovat kotoisin Aasiasta. Paitsi perunoita viljellään juurikasveista ainoastaan *nauriita* yli koko maan. Kansa käyttää myöskin

lanttuja (Karjalassa), *piparuuttia* (Ahvenanmaalla ja Varsinais-Suomessa), *porckkanoita* ja *sipulia*.

Viime vuosina on Lounais-Suomessa ruvettu viljelemään *valkojuurikkaita* sokerin valmistusta varten.

Vihanneksia viljelee kansa kovin vähän. Enemmän viljellään *herneitä* ja *papuja*. Sitävastoin ovat suomalaiset huonoja hedelmänviljelijöitä. *Karviaismarjapensas* menestyy Merenkurkun eteläpuolella melkein koko maassa. *Omenapuu* ja *kirsimarjapensas* antavat maukkaita hedelmiä koko Etelä-Suomen alangolla. *Päärynäpuu* ja *luumupuu* menestyvät Kokemäenjoen laaksossa, Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla. Kuitenkin on hedelmäpuutarhoja melkein yksinomaan vaan herraskartanoiden sekä suurten ahvenanmaalaisten ja uusmaalaisen talonpoikaistalojen ympärillä.

Vaatetuskasveista viljellään *pellavaa* eniten eteläisessä Hämeessä. Vanhimista ajoista asti on se ollut suomalaisten peltokasvi. *Hamppua* ei viljellä paljon muualla kuin Savossa ja Karjalassa.

Jokaisella maanviljelijällä on myöskin *karjaa*. *Sarvikarjaa* ja lampaita on ylt'yleensä joka mökissäkin. Karjalassa ja Savossa on *sika* yleisenä koti-eläimenä. *Vuohia* nähdään hyvin harvassa. Enimmin on niitä Satakunnassa.

Vetoeläimenä käytetään koko maassa *hevosta*. Suomalaiset hevoset ovat pieniä, mutta voimakkaita, kestäviä ja tukevia. Ahvenanmaalaiset ja uusmaalaiset käyttävät usein *härkiä* vetojuhtina. Lapissa käytetään poroja hevosten ja osaksi myöskin lehmien ja lammasten asemesta.

Viimeisinä vuosina on maanviljelys ja karjanhoito suuresti edistynyt. Vahingollinen *kaskenpoltto* vähenee yhä muualla paitsi Karjalassa. Monet laajat suot ovat tulleet kuivatuiksi ja siten viljelysmaiksi muuttuneet, varsinkin Etelä-Pohjanmaalla. Uudet maanviljelyskalut ja uudet työtavat tulevat yhä enemmän käytäntöön. Rukiin sijasta on monin paikoin ruvettu viljelemään kauraa, jota myydään ulkomaille, ja *rehukasveja*, joita syötetään eläimille. Joka talossa koetaan pitää niin monta lehmää kuin mahdollista. Maito myydään *meijereihin*. Meijerivoit viedään ulkomaille.

Melkein kaikkialla maassamme on joka talolla tarpeeksi *metsää* polttopuiksi. Mutta tarvepuut alkavat loppua rannikkoseuduilla ja Savossa. Sekä kirves että tuli on metsän haaskannut. Valtiolla on maassamme runsaasti metsiä, ja niitä hoitavat valtionvirkamiehet.

Metsänhoito tuottaa maan asukkaille suuria tuloja. Joka vuosi kaadetaan ylänkömaan laajoissa metsissä satoja tuhansia mäntyjä ja kuusia. Vesistöjä pitkin uitetaan ne järviin ja mereen. Järvien ja meren rannoilla sahataan tukit *höyrysahoissa* ja lähetetään ulkomaille.

Rannikoilla on *kalastus* tärkeänä elinkeinona. Tuhannet perheet saavat sillä elatuksensa. *Silakoita* saadaan enemmän kuin kaikkia muita kalalajeja yhteensä. Pohjanlahden rannikoilla kalastetaan paljon *lohia*.

Järvistä ja joista pyydetään myöskin paljon kaloja, varsinkin *muikkuja*, *siikoja* ja *lohia*. Suurimmat lohenkalastuspaikat ovat Tornionjoessa, Kemijoessa, Iijoessa, Oulunjoessa, Kokemäenjoessa, Kyminjoessa ja Vuoksessa. Kokemäenjoen vesistön eteläisistä reiteistä pyydetään joka vuosi miljoonittain *krapuja*, joita myydään ulkomaille. Pitkän syksyn ja talven aikana, jolloin maanviljelijän töitä ei voi tehdä, harjoitetaan koko maassa *metsästystä* ja *otusten pyyntiä*. Monia satoja tuhansia *metsälintuja* otetaan silloin hengiltä ja viedään myytäväksi. Suuri osa saaliista lähetetään ulkomaille. Vaarallista ja vaivaloista hylkeenpyyntiä harjoittavat etupäässä pohjalaiset ja karjalaiset äärimmäisillä meren jäillä.

Maalaisväestö säästää paljon *kotiteollisuuden* kautta. Melkein joka paikassa maatamme valmistetaan kotona kaikki tavallisimmat huonekalut, talouskalut ja työaseet. Arkivaatteet ja makuuvaatteet ovat myöskin useimmissa taloissa kokonaan kotona valmistetut. Kalastajat perheineen kutovat itse verkkonsa ja rakentavat venheensä. Taitavimpia kotiteollisuudessa ovat Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan asukkaat. Kreikanuskoiset karjalaiset eivät juuri harjoita kotiteollisuutta.

Vuorityö on Suomessa vähänarvoinen. Kahdesta pienestä *rautakaivoksesta* otetaan nykyään rautamalmia. Enemmän saadaan *rautamalmia* useista Karjalan, Savon ja Pohjois-Hämeen järvistä ja joista, joihin sitä yhä lisääntyy. *Kuparimalmia* saadaan Pitkärannan kaivoksesta, Laatokan koillispuolella. Sieltä saadaan myös *tinaa* ja *hopeaa*.

Kultaa huuhdotaan Ivalonjoesta ja sen syrjäjoista.

Muutamia vuorilajeja murretaan ja jalostetaan eräissä osissa maataamme. Turun ja Tammisaaren saaristoissa murretaan *kalkkia*. Ruskealasta Laatokan pohjoispuolelta ja Jynkästä Kuopion läheltä louhitaan *marmoria*. Tammisaaren saaristossa, Hankoniemellä, Helsingin ympärillä ja Sortavalan seuduilla on suuria vuorilouhoksia, joista saadaan *graniittia* ja *viheriäkiveä* pilareiksi, hautakiviksi ja porraskiviksi sekä lohkokiviä katujen kiveämistä varten. Pyöreitä katukiviä kootaan suurin määrin saaristoista ja kuljetetaan Pietariin. Alavilla seuduilla olevaa *savua* käytetään useissa paikoin tiilien valmistamiseen.

Ne raaka-aineet, joita maasta voidaan saada, valmistetaan tehtaissa arvokkaiksi tavaroiksi. Kosket käyttävät tehtaita. Useita tehtaita käytetään kumminkin höyryvoimalla, ja niissä tarvitaan polttoaineeksi puita tai kivihiiliä. Metsän hirret muutetaan *sahoissa* lankuiksi, laudoiksi, vuoliaisiksi ja muiksi tarvepuulajeiksi. *Tervahaudoissa* ja *tervauuneissa* Pohjanmaalla poltetaan tervaa nuorista männyistä. Rautatehdasten läheisyydessä poltetaan puita hiiliksi *miiluissa*. Monet kosket käyttävät suuria *puuvanuketehtaita*, joissa puu hiotaan rikki puuvanukkeeksi. *Selluloosatehtaissa* valmistetaan puusta selluloosaa. Puuvanukkeesta, selluloosasta ja lumpuista tehdään *paperitehtaissa* paperia ja pahvia

Sitäpaitsi on vielä olemassa tehtaita, joissa valmistetaan tilitikkuja, rihmarullia, huonekaluja, ajoneuvoja, venheitä ja rakennuksia. Kaikkia näitä tavaroita valmistetaan metsiemme antamista aineksista.

Vuorityön tuotteita jalostetaan muissa tehtaissa. Rautamalmista sulatetaan harkkorautaa *rautasulatoissa*. *Rautatehtaissa* ja *valssilaitoksissa* muutetaan harkkorauta takoraudaksi. Paljon rautamalmia tuodaan Ruotsista Varsinais-Suomen ja Uudenmaan tehtaisiin. Pohjoisempana olevat tehtaat voivat saada järvimalmia.

Raudasta valmistetaan *konepajoissa* ja *valimoissa* höyry-

laivoja, höyrykoneita, maanviljelyskaluja sekä talous- ja työkaluja.

Kutomateollisuudeksi sanotaan kehruuta ja kangasten valmistusta. Tätä teollisuuden haaraa varten saadaan meidän maastamme pellavaa ja hamppua, ja sen pääpaikka on Tampere. Mutta meille tuodaan paljon puuvillaa lämpimistä maista. Puuvilla valmistetaan langaksi ja kankaiksi *puuvillakehrutehtaissa* ja *-kutomoissa*. Oman maan lampaista ei saada tarpeeksi villoja *villakeh-*



Hankoniemen majakka.

ruutehtaisiin ja *-kutomoihin* eikä *trikootehtaisiin*, vaan täytyy paljon villaa tuoda maahan Englannista.

Kaupan kautta hankkii Suomen kansa itselleen sellaisia tavaroita, joita ei Suomesta ollenkaan saada tahi joita ei saada täältä tarpeeksi. Sen sijaan me annamme ulkomaalaisille sellaisia tavaroita, joita Suomessa on yltäkyllin. Näin syntyy *ulkomaankauppa*. Se on *tuontia* ja *vientiä*. Enemmän tuodaan maahan *ruista* ja *vehnää*; niitä tuodaan Venäjältä sekä myös Saksasta.

Lähinnä ruista ja vehnää tuodaan Suomeen enin *kahvia*; sitten sokeria, kankaita, vuotia, viinejä, värejä, hedelmiä, maustimia y. m.

Venäjältä tuodaan paitsi jauhoja paljon lihaa, munia, sokeria, tupakkaa, kankaita y. m. Englannista tuodaan kankaita, rihmaa, lankaa, kivihiiltä, koneita, monenlaisia metallitavaroita ja puuvillaa.

Ruotsista tuodaan rautaa ja rautamalmia, koneita, meijerikaluja y. m., Belgiasta sikuria, Ranskasta vehnäjauhoja, konjakkia ja viinejä, Espanjasta ja Portugalista viiniä ja suolaa, Amerikasta puuvillaa ja Jaavasta raakasokeria.

Suomen tärkein vientitavara on *puutavara*. Puutavaroita ostavat meiltä parhaastaan englantilaiset, mutta sangen paljon lähetetään niitä myöskin Ranskaan ja Espanjaan. Tämän jälkeen on tärkein vientitavara *voi*. Sitä viedään Tanskaan ja Englantiin, mutta tanskalaiset lähettävät myöskin meidän voitamme Englantiin. Englanti ei ole kuitenkaan se maa, johon meidän tavaroitamme enimmin viedään. Venäläiset tarvitsevat kaikenlaisia teollisuustuotteita sekä voita ja puita, joita kaikkia heille meidän maastamme suuressa määrin lähetetään.

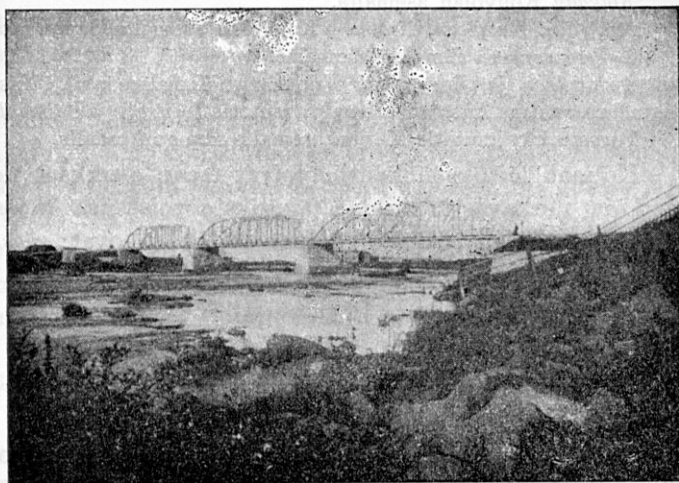
Liike.

Pitkä rannikkomme, laveat saaristomme ja lukemattomat järvemme kehoittavat meitä *merenkulkuun*.

Suomella on suuri kauppalaivasto. Paitsi lukemattomia pikku venheitä, jaaloja, sumppuja ja höyrypursia on meillä lähes 2,000 suurta laivaa, joista yhdeksäsosa on höyrylaivoja. Suurimman osan kauppalaivastoomme omistaa Ahvenanmaan ja Varsinais-Suomen väestö. Kaupungeista on Raumalla suurin kauppalaivasto.

Suomen kauppalaivat matkustavat kaikilla merillä ja käyvät kaikissa maanosissa. Monet jäävät useiksi vuosiksi vieraille vesille ja kuljettavat tavaroita vieraista satamista toisiin. Sitäpaitsi kuljettavat omat laivamme suurimman osan Suomeen tuotavista ja sieltä vietävistä tavaroista. Vilkkain on Suomen laivaliike Venäjälle, sitte Englantiin, Saksaan ja Ruotsiin. Kaikista Suomen kaupungeista on Helsingillä suurin laivaliike.

Sisävesilläkin on liike sangen vilkas. Useimmilla järvillä ja monissa joissa kulkee pieniä höyryvenheitä, jotka kuljettavat maa-
laistavaroita ja ulkomaista viljaa tahi hinaavat tukkilauttoja ja proo-
muja. Pitempiä matkoja eivät laivat voi jokia pitkin kulkea, sillä
joissa on paljon koskia. Mutta kansamme on tottunut kapeilla,
joustavilla venheillään laskemaan koskia alas ja voimakkailla kä-
sillään sauvomaan jälleen venheensä ylös. Senvuoksi voidaankin
monia jokia pitkin kuljettaa tavaroita merelle. *Koskenperkauksen*
kautta voidaan näitä vesiteitä parantaa. Oulunjoella, Kemijoella
ja Tornionjoella on suuri liike. Mutta Kokemäenjoessa ja Kymin-
joessa sekä Vuoksessa on liian kovia koskia, Vuoksen suurivesistö



Rautatiesilta Kalajoen yli.

on kuitenkin meren yhteydessä *Saimaan kanavan* kautta. Tämä
ulottuu Saimaasta Viipuriin ja on 59 kilometriä pitkä. Tässä Suo-
men suurimmassa kanavassa on 28 sulkua.

Hankoniemeltä Lapinmaahan ja Pohjanlahdesta Laatokkaan
risteilevät *maantiet* läpi koko Suomenmaan kaupungista kaupunkiin
ja kirkonkylästä kirkonkylään.

Liikettä edistävät vielä maassamme *rautatiet*. Ne yhdistävät
vesistöt mereen ja kaupungit toisiinsa.

Pisin rautatielinja ulottuu *Helsingistä Hämeenlinnan, Tampereen*
ja *Kokkolan* kautta *Ouluun*. Tästä radasta eroaa seuraavat 8 haaraa:
Porvooseen Keravan asemalta.

Tammisaareen ja Hankoniemeen Hyvinkään asemalta (Hangon rata).

Lahteen, Viipuriin ja Pietariin Riihimäen asemalta (Pietarin rata),

Turkuun Toijalan asemalta.

Poriin Tampereelta.

Jyväskylään ja Suolahden satamaan, Keiteleen rannalla, Haapamäen asemalta.

Vaasaan Seinäjoen asemalta.

Pietarsaareen Bennäsin asemalta.

Pietarin radasta eroaa seuraavat 4 haaraa:

Kotkaan Kouvolan asemalta.

Mikkeliin, Kuopioon, Iisalmeen Kouvolan asemalta (Savon rata).

Lappeenrantaan Simolan asemalta.

Sortavalaan ja Joensuuhun Viipurista (Karjalan rata). Tästä radasta haaraantuu Antrean asemalta rautatie Imatralle ja Saimaalle.

Turusta käy rautatie Karjan asemalle Hangon radalla.

Kolmen laitoksen kautta voivat maan asukkaat nopeasti ja mukavasti vaihtaa ajatuksia toistensa kanssa pitkien matkojen päästä. Nämä laitokset ovat: *posti, sananlennätinlaitos ja telefooni.*

Suomen yhteiskuntalaitos.

Suomi on suuriruhtinaskunta. Venäjän keisari on Suomen suuriruhtinas. Suomi on yhdistetty Venäjään ja on osa Venäjän valtakuntaa.

Suuriruhtinas hallitsee maata sen omien *lakien* mukaan. Näitä säättää, muuttaa ja kumoaa suuriruhtinas yhdessä Suomen *säätyjen* kanssa. Säätyjä on neljä: ritaristo ja aateli, pappissääty, porvarissääty ja talonpoikaissääty. Ne edustavat koko Suomen kansaa.

Suuriruhtinas hallitsee maata *senaatin* avulla ja määrittää kaikki korkeimmat virkamiehet. Kaikkien virkamiesten tulee olla Suomen kansalaisia.

Senaatti on jaettu kahteen osastoon. *Oikeusosasto* on maan korkein tuomioistuin. *Talousosasto* hoitaa hallintoa suuriruhtinaan nimessä.

Kenraalikuvernööri on senaatin puheenjohtaja ja sotajoukkojen ylipäällikkö.

Ministeri-valtiosihteeri asuu Pietarissa voidakseen paremmin esittää säätyjen, senaatin ja kenraalikuvernöörin asioita hallitsijalle sekä voidakseen vastaanottaa ja lähettää Suomeen hallitsijan käskyjä ja päätöksiä.

Säädyt kutsuu hallitsija *valtiopäiville* Helsinkiin ainakin joka viides vuosi, mutta nykyään joka neljäs.

Suomen *perustuslait* määräävät maan hallintotavan. Ne ovat: Vuoden 1772 Hallitusmuoto, Yhdistys- ja vaakuutuskirja v:lta 1789 ja vuoden 1869 Valtiopäiväjärjestys sekä osittain Asevelvollisuuslaki ja Senaatin Ohjesääntö.

Kaupungeissa ratkaisee oikeusasioita *raastuvanoikeus*, maalla *kihlakunnanoikeus*. Ken on tyytymätön raastuvanoikeuden tahi kihlakunnanoikeuden tuomioon, voipi hakea siihen muutosta *hovioikeudesta*. Suomessa on kolme hovioikeutta: *Turun hovioikeus*, *Vaasan hovioikeus* ja *Viipurin hovioikeus*. Ken on tyytymätön hovioikeuden tuomioon, voipi saattaa asiansa hallitsijan ratkaistavaksi. Senaatin oikeusosasto tuomitsee silloin hallitsijan nimessä.

Senaatti hoitaa maan hallintoa *ylihallitusten* ja *kuvernöörien* avulla.

Ylihallituksilla, jotka ovat kaikki pääkaupungissa, on kullakin oma hallintoalansa.

Suomi on jaettu kahdeksaan *lääniin*: *Uudenmaan lääni*, *Turun ja Porin lääni*, *Hämeen lääni*, *Viipurin lääni*, *Mikkelin lääni*, *Kuopion lääni*, *Vaasan lääni* ja *Oulun lääni*.

Suomi on jaettu yhdeksään maakuntaan:

Ahvenanmaa, *Varsinais-Suomi*, *Uusimaa*, *Karjala*, *Satakunta*, *Häme*, *Savo*, *Pohjanmaa* ja *Lapinmaa*.

Jokaista läänää hallitsee *kuvernööri*. Läänit käsittävät useita sekä *kaupunki-* että *maalaiskuntia*. Kunnilla on itsehallinto.

Jokaisen Suomen miehen velvollisuus on puolustaa maata. Suomen miehet ovat asevelvollisuus-ijässä 21-vuotisista 40 vuoden ikäisiksi asti. Asevelvolliset miehet muodostavat Suomen *sotajoukon*.

Suomen läänit.

1. Uudenmaan lääni.

Suurin osa Uudenmaan lääninä kuuluu Uudenmaan maakuntaan. Koilliskulma on Hämettä. Koko lääni kuuluu Porvoon hiippakuntaan. Tämä on pienin maamme lääneistä. Mutta se on tiheimmin asuttu kuin mikään muu lääni.

Asukkaiden elinkeinot ovat maanviljelys, kalastus, teollisuus ja kauppa. Läänissä on paljon herraskartanoita.

Maata viljellään huolellisesti uudenaikaisilla maanviljelyskoneilla. Ulkomaisia karjarotuja käytetään yleensä herraskartanoissa. Länsi-Uudellamaalla käytetään härkiä vetojuhtina.

Väestön käsiteollisuus on keskinkertaisella kannalla. Porvoon seuduilla kudotaan kaupaksi kankaita, tehdään veneitä ja olkitöitä. Orimattilassa tehdään myllynkiviä. Tehdasteollisuus on melkoinen.

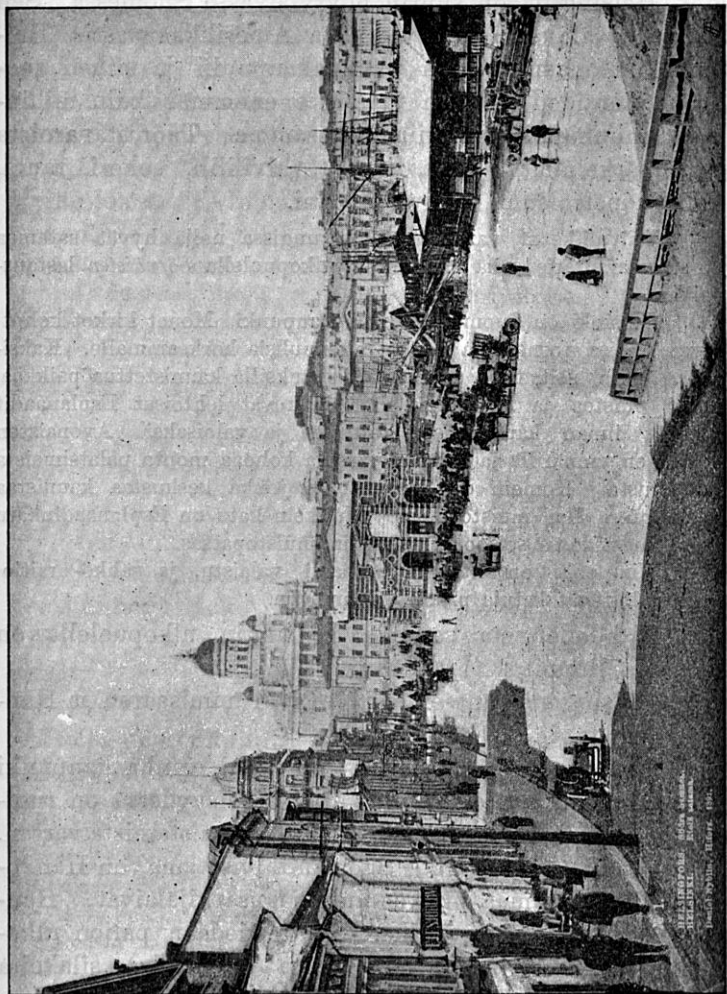
Useita rautatehtaita on varsinkin läänin läntisessä osassa. Suurimmat ovat *Fiskars*, *Karkkilan* tehdas ja *Pinjaisten* tehdas. Vaikka läänissä on vähän metsiä, on kuitenkin monta sahaa. Kyminjoen varrella on puuhiomoja. Suurin niistä on *Kuusankoski*.

Uudenmaan läänissä on viisi kaupunkia, jotka kaikki ovat merenrannalla.

Helsinki, Suomenlahden rannasta ulkonevalla niemellä, on Suomen suurin kaupunki (90,000 asukasta). Se on maan ja läänin pääkaupunki. Täällä on senaatti ja keskusvirastot. Tänne kokoontuvat säädyt *säädytaloon* ja *ritarihuoneeseen*. Täällä asuu kenraalikuvernööri ja täällä on keisarillinen palatsi.

Helsingissä on yliopisto, polyteknillinen opisto ja monta koulua. Helsingissä kokoontuvat useimmat taidetta, tiedettä ja kansanvalistusta harrastavat yhdistykset. Senvuoksi on täällä myöskin kallisarvoisia taidekokoelmia, luonnontieteellisiä kokoelmia, kirjastoja y. m. *Kansallismuseo* rakennetaan suuria muinaismuistokokoelmia varten. Jokaiselle on *kansankirjasto* koko päivän

avoinna. Helsingissä painetaan enemmän kuin puolet koko maassa ilmestyvistä sanomalehdistä ja kirjoista.



Helsinki.

Helsinki on maan tärkein teollisuuskaupunki. Siellä on konepajoja, sokeritehdas, posliinitehtaita, olutteh-

taita, tupakkatehtaita, höyrypuusepäntehtaita ja asfaltti-tehtaita.

Helsingillä on suurin höyrylaivasto Suomessa. Sen mahtavat alukset kulkevat aina Amerikkaan asti. Helsinki on maan tärkein kauppakaupunki ja siihen tuodaan vieraiden maiden tavaroita enemmän kuin mihinkään muuhun kaupunkiin maassamme. Tuontitavaroista ovat tärkeimmät jyvät, jauhot, kivihiili, sokeri, rauta, koneet, petroleumi, kahvi ja viini.

Laivaliikettä varten on kaupungissa neljä hyvää satamaa ja satamarautatie sekä kaupungin ulkopuolella *Sörnäisten* lastauspaikka.

Helsinki on Suomen kaunein kaupunki. Monet kirkot kohottavat upeita tornejansa muita rakennuksia korkeammalle. Kaksitoista toria, seitsemän avonaista istutuksilla kaunistettua paikkaa, kuusi puistoa ja kaupungin läpi kulkevat lehtoisat Esplanaadit tekevät ilman kaupungissa raittiiksi ja valoisaksi. Avonaisten paikkojen ympärillä ja katujen varsilla kohoaa monta palatsimaista rakennusta. Komein on Senaatintori, jonka keskustaa kaunistaa Aleksanteri II:n muistopatsas. Muhkein katu on Esplanaadinkatu jonka puistikossa seisoo Runebergin muistopatsas.

Kaupunki on iltasin runsaasti valaistu, ja sähkö-raitiovaunut kiitävät katuja pitkin eri suuntiin.

Kahdellatoista saarella Helsingin ulkopuolella on *Viaporin* linnoitus (1,000 asuk.)

Helsingistä länteen päin ovat Tammisaaren ja Hangon kaupungit.

Tammisaari (2,300 asuk.) on pieni, vanha kaupunki Pohjanpitäjän lahden suulla. Sen läheisyydessä on ruotsinkielinen seminaari naisopettajain valmistamista varten.

Hanko (4,500 asuk.), Suomen talvisatama, on Hangon niemellä. Satamaa pitävät auki jäänsärkijäläivät. Hangossa on vilkas laivaliike. Sieltä viedään paljon ulkomaille voita (noin 12 milj. kiloa vuosittain), silakoita ja rihmarullia. Talvella on myöskin tuonti melkoinen. Täällä ovat maan suurimmat kivenveistämöt. Hangon kylpylaitos on suurimpia ja enimmäin käytettyjä maassamme.

Helsingistä itään päin ovat Porvoon ja Loviisan kaupungit.

Porvoo (5,200 asuk.), Porvoon joen suulla, on piispan asunto. Johan Ludvig Runeberg asui täällä. Hänen hautansa ja kotinsa, jota kaupunki hoitaa, sekä hänen muistopatsaansa ovat muistoina hänestä. Kansanopisto. Porvoosta viedään ulkomaille paljon kauroja.

Loviisa (2,400 asuk.), erään lahden rannalla lähellä Kyminjokea. Kylpylaitos. Kaupungin laivaliike on sangen vilkas.

Kansanopistoja on *Porvoossa*, *Vihdissä* ja *Espoossa*.

Uudenmaan lääni on rikas muinaismuistoista. Monta kunnanarvoista *kivikirkkoa* on vielä järeällä katoliselta ajalta, kuten *Porvoon tuomiokirkko*. *Lohjan kirkko* on tunnettu keskiaikaisista seinä- ja kattomaalauksistaan. Keskiaikaisista linnoista on *Raasepori* vielä jotenkin hyvin säilynyt.

2. Turun ja Porin lääni.

Läänin eteläosa käsittää Ahvenanmaan ja Varsinais-Suomen maakunnat. Suurempi, pohjoinen osa on Satakuntaa. Koko lääni kuuluu Turun hiippakuntaan. Lähinnä Uudenmaan lääniiä on tämä lääni tiheimmin asuttu.

Asukkaat elättävät itseään maanviljelyksellä, kalastuksella, merenkululla, teollisuudella ja kaupalla. Varsinais-Suomessa on lukuisasti herraskartanoita.

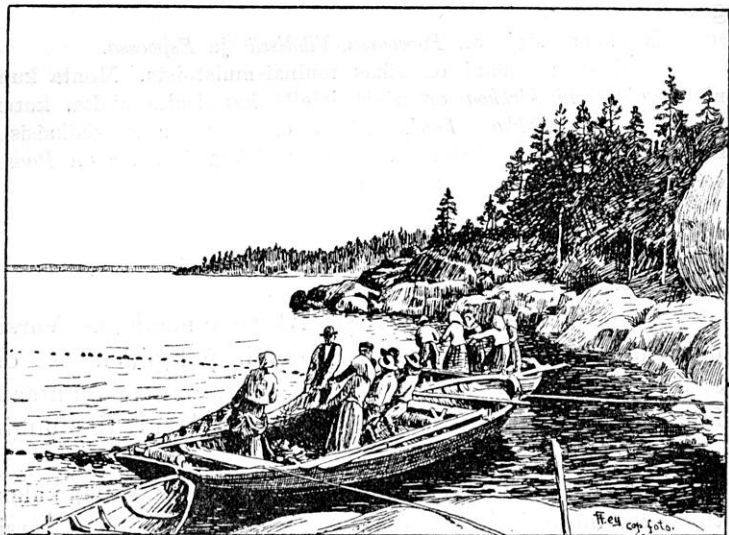
Maanviljelystä hoidetaan huolellisesti uudenaikaisilla koneilla ja karjarotua jalostetaan ulkomaisilla roduilla. Pellot ovat laveat ja muutoinkin erinomaiset varsinkin Loimijoen ja Kokemäenjoen varsilla. Samoin on oivallisia niittyjä. Meijeriliike on melkoinen. Vehnää viljellään yleisesti. Puutarhoja on läänin eteläosissa melkein joka talossa. Vetojuhtina käytetään yleisesti härkiä.

Saaristolaiset ovat rotevia kalastajia ja hyviä metsästäjiä. Ahvenanmaalaiset ja uusmaalaiset ovat taitavia laivanrakentajia ja rohkeita merimiehiä. Melkein jokaisella heistä on ainakin osa johonkin purjelaivaan.

He omistavat kolmannen osan koko Suomen kauppalaivastosta. Heidän aluksensa tekevät pitkiä matkoja kaikilla merillä. *Lemlanti* Ahvenanmaan saaristossa on se maalaiskunta, jolla on suurin kauppalaivasto.

Turun läänin asukkaat ovat käsitöissä sangen taitavia.

Turun, Uudenkaupungin ja Porin tienoilla kudotaan puuvillakankaita. Uudenkaupungin seuduilla valmistetaan puuastioita



Ahvenanmaalta.

ja huonekaluja, joita lähetetään aina Kööpenhaminaan asti. Eteläisessä Satakunnassa tehdään saviastioita, villakarstoja ja Kautsalla olkitöitä.

Turun saaristossa poltetaan paljon kalkkia. *Orijärven* kuuluisa vaskikaivos on Uudenmaan läänin rajalla. Säskylässä hakataan myllynkiviä. Läänin eteläisessä ja pohjoisessa osassa on useita rautatehtaita. Tärkeimmät niistä ovat *Daalintehdas* Kemiössä, *Matilde* ja *Teijo* Salonlahden itärannikolla. *Kyröskosken* pa-

peritehdas on Ikaalisen reitin varrella. Turun lähellä on *Littoisten* suuri verkatehdas. Porin ympärillä harjotetaan suurinta sahaliikettä Suomessa.

Turun ja Porin läänissä on kuusi kaupunkia, kaikki merenrannalla, ja kaksi kauppala.

Turku, Aurajoen rannalla, maan entinen pääkaupunki, on nykyään läänin pääkaupunki ja arkkipiispan asuinpaikka. Se on lähinnä Helsinkiä Suomen suurin kaupunki. Siinä on 38,000 asukasta. Täällä on Turun hovioikeus, Suomen Talousseura ja monta oppilaitosta. Turku on tärkeä teollisuuskaupunki. Siellä on suuria konepajoja ja laivanveistämöitä, puuvillakehrutehdas, trikootehdas, sokeritehdas ja muita tehtaita. Lähinnä Helsinkiä on Turku maan tärkein kauppakaupunki. Sen kautta tuodaan viljaa, rautaa ja kivihiiltä. Myöskin laivakulkuun nähden on Turku maan toinen kaupunki.

Kaupungin merkillisin rakennus on vanha *tuomiokirkko*. Tuomiokirkon vierellä on istutuksilla kaunistettu tori, jossa ovat Pietari Brahen ja H. G. Porthanin kuvapatsaat.

Joen suulla on *Turun linna*, maan vanhin rakennus. Siellä on historiallinen museo. Linnan ulkopuolella on kaupungin ulkosatama, jossa on suuria puutavara-varastoja ja paljon aluksia. Lähellä sitä on *Ruissalon* saari tammilehtoineen ja huviloineen. Lähellä kaupunkia on myöskin *Kupittaan puisto* kuuluisine lähteineen.

Naantali (900 asuk.), erään salmen rannalla lähellä Turkua. Kaupunki on vanha, mutta on nykyään pienin Suomessa. Suosittu kylpypaikka.

Uusikaupunki (4,200 asuk.). Sillä on hyvä satama ja suuri kauppalaivasto. Täältä lähtee merenalainen sähköjohto Ruotsiin.

Rauma (4,800 asuk.) on vanha kaupunki. Sen purjelaivasto on suurin Suomen kaupunkien laivastoista. Suomenkielinen miesseminaari.

Pori (15,000 asuk.), Kokemäenjoen suistomaalla, on Suomen suurimpia kauppakaupunkeja. Sen kautta viedään paljon puutavaroita ja kauroja ja tuodaan viljaa ja kivihiiltä. Kaupungin ulkosatama on joen suulla olevalla *Reposaarella* 32 km päässä kaupungista.

Maarianhamina (950 asuk.) on pieni, nuori kaupunki eräällä niemekkeellä Ahvenan mantereen eteläosassa. Se harjoittaa sangen suurta laivaliikettä, varsinkin Ruotsiin. Sen kylpylaitoksessa käy paljon ulkomaalaisia.

Turun ja Porin läänin kauppalat ovat *Salo* Salonlahden pohjukassa ja *Ikaalinen* Kyrösjärven rannalla.

Kansanopistoja on *Paraisissa*, *Huittisissa* ja *Ahvenanmaalla*.

Turun ja Porin läänissä on paljon historiallisia muistoja. Varsinais-Suomen kautta tuotiin kristinusko Suomeen ja kerrotaan, että ensimmäiset suomalaiset kastettiin *Kupittaaan lähteellä*. Monet katolisella ajalla rakennetut kivikirkot todistavat sivistyksen ikää maassamme. *Nousiaisten* kirkko on vanhin maassamme ja on ollut Suomen ensimmäinen tuomiokirkko. *Naantalissa* on vielä jäljellä vanha luostarikirkko. *Kuusistossa* on Turun piispojen linnan raunioita. Varsinais-Suomen kautta tuotiin myös maahan Ruotsin laki ja oikeus. Siitä ovat todisteena *Turun linna* ja *Kastelholman* rauniot Ahvenanmaalla.

3. Hämeen lääni.

Suurin osa lääniä on Hämeen maakuntaa. Luoteisosa on Satakuntaa. Koko lääni kuuluu Porvoon hiippakuntaan.

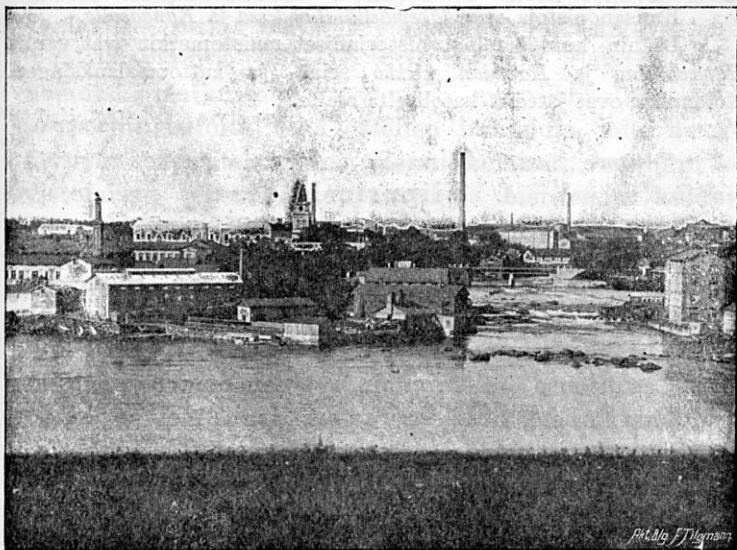
Tärkeimmät elinkeinot ovat maanviljelys, karjanhoito, metsänpitytely ja teollisuus. Maan tärkein maanviljelyskoulu *Mustiala* on Hämeessä, Tammelan pitäjässä. Läänissä on ollut monta herraskartanoa, mutta useimmat ovat nykyään talonpoikien hallussa. Kylät ovat suuria.

Käsäteollisuus on verrattain vähän kehittynyt.

Tehdasteollisuus on melkoinen. Tampere on lähinnä Helsinkiä Suomen suurin tehdaskaupunki. Maa-

seuduillakin on suuria tehtaita. Nokian virran varrella on *Nokian* paperitehdas, puuhiomo, selluloosatehdas, pahlitehdas ja kattuhuopatehdas, Valkeakosken varrella *Valkeakosken* paperitehdas, puuhiomo ja selluloosatehdas, *Tervakosken* paperitehdas Janakkalassa, *Forssan* puuvillakehruutehdas Tammelassa, *Nuutajärven* lasitehdas Urjalassa ja *Tornaattorin* rihmarulatehdas Hollolassa.

Maantiet ovat hyvin mäkiiset. Mutta järvet helpoittavat liikettä. *Vesijärven* ja *Kalkkisten* kanavat avaavat tien Päijänteeseen. *Val-*



Tampere.

keakosken kanava johtaa Längelmäveden reittiin. *Lempoisten* kanava tekee laivakulun Hämeenlinnan ja Tampereen välillä mahdolliseksi. *Muroleen* kanava yhdistää Näsijärven ja Ruoveden toisiinsa.

Läänissä on kaksi kaupunkia ja yksi kauppala.

Hämeenlinna (5,300 asuk.), Hattelmalan harjun juurella Vanajan reitin rannalla, on läänin pääkaupunki. Kaupungin vieressä vanha linna.

Tampere (30,000 asuk.), Näsijärven ja Pyhäjärven välisellä harjulla, on suuruudeltaan kolmas kaupunki

Suomessa. Täällä ovat maan suurimmat tehtaات. Osa niistä käy vesirikkaan kosken voimalla. Tärkeimmät ovat puuvillakehruutehdas ja -kutomo, pellavakehruutehdas ja -kutomo, kolme villakehruutehdasta, verkattehdas, konepaja ja paperitehdas.

Lahden kauppala on *Kyminjoen* vesistöön kuuluvan *Vesijärven* eteläpäässä, rautatien varrella.

Lähellä *Hauhon* reitin lähteitä on *Evon* metsäopisto.

Kansanopistoja on *Sääksmäellä*, *Lahdessa* ja *Kangasalla*.

Läänin kuuluisimmat historialliset muistomerkit ovat vanha *Hämeenlinna* ja *Hattulan kirkko* seinä- ja kattomaalauksineen. Molemmat ovat jätteitä katoliselta ajalta.

4. Viipurin lääni.

Suurin osa lääniä kuuluu *Karjalan maakuntaan*, *Lounaisin kulma Uuteenmaahan*, luoteisin *Hämeeseen* ja *Saimaan ympärillä* olevat seudut *Savoon*. Koko lääni on *Savonlinnan hiippakuntaa*. Aasukkaat rakentavat asuntonsa mieluummin yhteen suuriksi kyliksi. Muutamat niistä ovat suurempia kuin meidän pikkukaupungit. Aasukkaiden tärkeimpinä elinkeinoina ovat maanviljelys, kauppa ja teollisuus. Maanviljelys on kuitenkin alhaisella kannalla. Viljaa ei saada riittävästi. Kalastus joissa ja *Suomen lahdessa* on sangen tuottava.

Tattaria ja hamppua viljellään sangen paljon. Kaskenviljelys on vielä yleistä. Karjanhoito on huonolla kannalla. Karjalaiset hevoset ovat kuitenkin kuuluisat. Nelipyöräisiä ajopelejä käytetään yleisesti.

Viipurin lääni on kauan aikaa ollut ruotsalaisten ja venäläisten taistelutantereena. Senvuoksi ovat asukkaat jo muinaisina aikoina tottuneet siihen, että heiltä ryöstetään kaikki, eivätkä ole huomisesta huolehtineet. Sittemmin yhdistettiin lääni Venäjään. Venäläiset herrat saivat silloin sieltä suuria maatiloja, lahjoitusmaita. Talonpojat, jotka maatiloilla asuivat, eivät saaneet muuttaa pois; heidän täytyi tehdä työtä vieraille

herroillensa, eivätkä saaneet sanottavaa palkkaa työstänsä. Siten muuttuivat he välinpitämättömiksi ja laiskoiksi, eivätkä välittäneet maanviljelyksestä. Senvuoksi on maanviljelys siellä vielä nytkin huonolla kannalla. Mutta Suomen valtio on lunastanut lahjoitusmaat, ja talonpojat voivat helpolla hinnalla ostaa maatilansa takaisin.

Käsiteollisuus on vähäinen. Ajokaluja tehdään jossakin määrin.

Laatokan ympärillä olevalla väestöllä on taipumusta kaupantekoon. Syksyin ja talvin tekevät monet karjalaiset pitkiä matkoja sisämaahan ja ostelevat sieltä maalaistavaroita, joita he sitte myyvät Pietariin. Köyhemmät matkusteleivat ympäri myyskennellen patoja ja posliiniastioita sekä ostellen lumppuja, joita he sitte myyvät paperitehtaisiin. Rannikkolaiset, varsinkin kivistolaiset, tekevät kauppamatkoja meritse ja kulkevat niin ahkerasti Pietarissa, että liike *Koivistonsalmen* satamassa on vilkkaimpia koko Suomessa.

Vaikka läänissä on paljon hyödyllisiä kivilajeja, kuten marmoria, kalkkikiveä, graniittia, maasälpää ja ukonkiveä, harjoitetaan siellä ainoastaan hiukan kivenlouhintaa.

Pitkärannan vaski- ja tinakaivos suurine tehtaineen sijaitsee Laatokan koillisrannalla. Muutamia pieniä rautatehtaita on olemassa, mutta läänin tärkeimmät teollisuuslaitokset ovat sahaliike ja paperinvalmistus. *Kyminjoen* suulla on tämän läänin alueella 16 höyrysahaa ja muutamia vielä *Viipurinlahden* rannalla. Suuria puuhioimoja, selluloosatehtaita ja paperitehtaita ovat *Kymin tehdas* Kuusankosken rannalla, *Inkeröisten tehdas* *Kyminjoen* rannalla ja *Enson* puuhiomo Vuoksen varrella.

Liikettä helpoittavat *Saimaan kanava* ja rautatiet.

Viipurin läänissä on kuusi kaupunkia, nimittäin kolme meren rannalla, yksi *Saimaan* rannalla ja kaksi *Laatokan* rannalla, sekä lisäksi kaksi kauppala *Laatokan* rannalla.

Karjalassa ovat kaupungit Viipuri, Käkisalmi ja Sortavala.

Viipuri (25,000 asuk.), Suomenveden pohjan ja Viipurin lahden välisillä niemillä, on läänin pääkaupunki ja Viipurin hovioikeuden sijapaikka. Asukasluvun puolesta on se neljäs Suomen kaupungeista. Se on hyvin tärkeä kauppakaupunki. Tavaroiden vienti ulkomaille on täältä suurempi kuin mistään muusta Suomen kaupungista, sillä Viipuri on Saimaan kanavan kautta koko Vuoksen vesistön satamana. Puutavarat, halot, pajunkuoret ja kalat ovat tärkeimmät vientitavarat. Lujasti linnoitetussa *Uraan* ulkosatamassa näkee koko kesän lukuisia suuria laivoja eri maista.

Viipuri on Suomen vanhimpia kaupunkeja. Katolisen ajan kirkot ja vanhojen linnojen jäännökset todistavat sen ikää. Keskellä kaupunkia on saarella *Viipurin linna*. Kaupungin itäpuolella on *uusi linna*. Se on Venäjän valtakunnan lujimpia linnoituksia. Viipurin ympäristöt ovat kauniit lukuisine somine huviloineen. Kaupungin luoteispuolella on herraskartano *Monrepos*, jonka puisto on kuuluisa kauneudestaan.

Käkisalmi (1,200 asuk.), saarella Vuoksen pohjoisen suuhaaran rannalla, on pieni, vanha kaupunki, joka käy kauppaa Pietarin kanssa. Kylpylaitos. Ikivanhan Käkisalmen linnan rauniot.

Sortavala (1,600 asuk.), erään Laatokan pohjoisen lahden rannalla, on vilkas kauppakaupunki. Siellä pidetään suuret hevosmarkkinat. Kaupungista on vilkas laivaliike Pietariin. Kaupungin itäpuolella on *Kymölän* suomenkielinen kansakouluseminaari mies- ja naisopettajia varten. Ympäristöt ovat erinomaisen ihanat.

Lappeenranta (2,200 asuk.) on pieni kaupunki kau niilla paikalla Saimaan rannalla. Rautatien loppukoh tana on sillä vilkas laivaliike. Kylpylaitos.

Hamina (3,000 asuk.), Vehkalahden rannalla, käy kauppaa. Kaupungissa on *kadettikoulu*, jossa valmistetaan suomalaisia upseereja.

Kotka (6,000 asuk.) on saarella *Kyminjoen* itäisen suuhaaran edustalla. *Kotka* on nuori, nopeasti kasvava kaupunki. Siellä harjoitetaan suurta sahaliikettä. *Lautoja* ja puusepänteoksia viedään ulos enemmän kuin mistään muualta Suomesta. Sen satamassa käypi melkein yhtä monta ulkomaalaista laivaa kuin *Viipurinkin* satamassa.

Kaupungin edustalla on historiallisesti kuuluisa *Ruotsinsalmi*.

Viipurin läänin kauppalat ovat *Kurkijoki* ja *Lahdenpohja*.

Kansanopistoja on *Virolahdella*, *Kyminlaaksossa* ja *Uudellakirkolla*.

Valamon ja *Konevitsan* luostarit muutamilla *Laatokan* saarilla muistuttavat Venäjän läheisyyttä.

5. Mikkelin lääni.

Suurin osa lääniä on *Savon* maakuntaa. Ainoastaan *Puulaveden* ja *Mäntyharjun* reitin länsipuolella olevat seudut ovat *Hämettä*. Lääni kuuluu *Savonlinnan* hiippakuntaan. Väestö rakentaa asuntonsa ylängöille ja järvien rannoille. Sinne mäkimaille he myöskin perkaavat peltonsa ja polttavat kaskensa välttääkseen laaksojen halloja. Maanviljelys on huonolla kannalla. Mäkimaiden karua, kivistä maata on vaikea muuttaa vainioiksi, ja se tuottaa huonon sadon.

Tässäkin läänissä kasvatetaan mainioita hevosia. *Lehmiä* ja *lampaista* pidetään paljon. *Hamppua* viljellään yleisesti.

Lukuisista järvistä saadaan hyvin kaloja, varsinkin *muikkuja* ja *kuhia*. Kansa kuluttaa suuren osan kesästä *vesillä*. He ovat taitavia *venheentekijöitä*.

Myöskin muissa kotiteollisuudenlajeissa ja käsityöissä ovat läänin asukkaat taitavia. Naiset *kehräävät* ja *kutovat* sekä *pellavaa* että *villaa* ja valmistavat sekä *omansa* että *miesten työvaatteet*. Miehet tekevät mel-

kein kaikki talouskapineet, huonekalut ja tarvittavat työaseet sekä valmistavat vielä kaupaksi voiaistioita, keinutuoleja ja pinnatuoleja.

Arvokkaita kiviä ja malmeja on hyvin vähän. *Järvimalmia* on kuitenkin useissa järvissä, ja sitä nostetaan rautatehtaita varten. Läänissä on kaksi rautatehdasta: *Oravi* Haukiveden rannalla ja *Haapakoski* Pieksämäellä. Sahoja on koko joukko. Muutoin on teollisuus vähäpätöinen.

Päijänteellä ja Saimaan vesillä on liike vilkas.

Mikkelin läänissä on kolme kaupunkia. Ne ovat kaikki pieniä ja sijaitsevat järvien rannoilla.

Mikkeli (3,000 asuk.), Saimaan luoteisimmassa kulfassa, on läänin pääkaupunki.

Savonlinna (1,700 asuk.), saarella virtaisessa *Kyrösalmessa*. Tämän salmen kautta täytyy kulkea kaikkien niiden laivojen, jotka välittävät liikettä Saimaan ja sen pohjoispuolella olevien seutujen välillä. Laivaliike on senvuoksi vilkas. Kaupunki on erinomaisen ihanalla paikalla. Kalliolla keskellä salmea on vanha, sangen hyvin säilynyt *Olavinlinna*. Kylpylaitos.

Heinola (1,600 asuk.) on läänin lounaiskulmassa *Jyrängön* varrella. Suomenkielinen naisseminaari. Kylpylaitos.

Kansanopisto *Joroisissa*.

6. Kuopion lääni.

Kuopion lääni ulottuu kolmeen maakuntaan. Itäinen puolisko on Karjalaa. Rautalammen reitti on Hämeen rajana. Muu osa lääniä kuuluu Savoön. Läänin länsiosa on Oulun hiippakuntaa. Karjalan puolinen osa on Savonlinnan hiippakuntaa.

Asunnot ovat samoin kuin Mikkelin läänissä mäkien rinneillä sekä myöskin saviperäisillä rannoilla. Läänin itäosissa on myös väkirikkeitä kyliä.

Kuopion läänissä on enemmän loisia kuin missään muussa läänissä. Ne asuvat talollisten luona, eikä niillä ole mitään omaisuutta. Ruo'astaan tekevät ne vähän työtä taloon. Mutta niiden tuottama hyöty on aivan vähäpätöinen. Talollisen tuloja ne sen sijaan kuluttavat. Hätävuosina ovat ne kokonaan vaivaishoidon niskoilla.

Väestön tärkein elinkeino on maanviljelys.

Läänin pohjois- ja itäosissa on vielä laajoja tukkimetsiä. Nämä ovat asukasten parhaimpina tulolähteinä. Karjalassa ja Hämeessä on suuria sahoja, joissa tukkia sahataan lankuiksi ja laudoiksi. Metsänriistaa on runsaasti. Talvisaikaan ansaitsee väestö sangen paljon oravien ja metsälintujen pyynnillä. Karhuja kaadetaan joka vuosi läänin itäosassa.

Hyödyllisiä kivilajeja on sangen runsaasti, mutta niitä käytetään vähän. Sitävastoin nostetaan suurin määrin järvimalmia. Kuopion läänin järvet ovat malmirikkaimpia koko Suomessa. Senvuoksi ovat rautateollisuus ja sahaliike läänin tärkeimmät teollisuushaarat. Rautatehtaista ovat tärkeimmät *Värtsilä* lähellä Jänisjokea, *Möhkö* Ilomantsissa Koitajoen varrella ja *Varkaus* Kallaveden reitin läntisen suuhaaran rannalla. Suurimmat sahat ovat Joensuun läheisyydessä.

Kuopion läänin kauppatie käy Viipurin lääniin ja Pietariin päin. Sinne johtavat kaikki laivareitit ja rautatiet. Kanavien ja sulkujen avulla voidaan *Pielisjokea* kulkea, ja siten pääsevät höyrylaivat merestä aina Pielisjärven pohjoispäähän Nurmeksen kauppalaan.

Kuopion läänissä on kolme kaupunkia ja yksi kaupala, kaikki järvien rannoilla.

Kuopio (11,000 asuk.), Puijon juurella Kallaveden rannalla, on läänin pääkaupunki. Kaupunkiin tuodaan paljon tavaraa. Laivaliike on vilkas. Kesällä kulkee joka päivä höyryvenheitä kaikille Kallaveden haaroille.

Iisalmi (1,300 asuk.) on nuorin maamme kaupungeista. Se on Poroveden rannalla.

Joensuu (3,200 asuk.), *Pielisjoen* suulla, on vilkas kauppakaupunki. Kaikista Vuoksen vesistön rannalla olevista kaupungeista on Joensuulla suurin kauppalavasto.

Nurmeksen kauppala, *Pielisen* pohjoispäässä.

Kansanopistoja on *Maaningalla* ja *Kontiolahdella*.

7. Vaasan lääni.

Tasanko kuuluu *Pohjanmaan* maakuntaan. *Vaasan* läänin rajojen sisäpuolella oleva osa *Kokemaenjoen* vesistöä on *Satakuntaa* ja läänin rajojen sisäpuolella oleva osa *Kyminjoen* vesistöä *Hämettä*. *Tasanko* on *Turun* hiippakuntaa, järviolue *Porvoon* hiippakuntaa.

Asukkaat ovat hämäläisiä ja rannikolla ruotsia-puhuvia pohjalaisia. Järviolueella harjoitetaan kas-kenviljelystä ja karjanhoi-toa sekä metsänhakkuuta ja metsästystä. Vieläkin on siellä laajoja tukki-metsiä. Rannikkoalueella on maanviljelys tärkein elinkeino. Sitä harjoite-taan suurella huolella. Maanviljelyskoneita käytetään yleisesti.

Pitkin jokivarsia on laveita peltoja, varsinkin län-nin eteläosassa. Kiitettyä *Vaasan* ruista myydään sie-meneksi muualle Suomeen ja ulkomaille.

Läänin sisäosissa olevat turvesuot kuivataan ja muo-kataan hyviksi peltomaiksi, joista monet tuhannet ihmiset saavat työtä ja elatusta. Saaristossa harjoitetaan tuotta-vaa silakan- ja hylkeenpyyntiä.

Suurempia herraskartanoita ei *Vaasan* läänissä ole monta. Mutta varakkaat talonpojat, jotka ovat taitavia rakentajia, teke-



Hylkeenpyytäjä.

vät itselleen upeita rakennuksia. Järviolueella ovat talot parhaastaan mäkimailla ja järvien rannoilla joko yksinäisinä tai pieninä kylinä. Tasangolla ovat ne rakennetut pitkin jokirantoja ja monin paikoin on maantien varrella pitkiä kyliä, niin että voipi kulkea kymmeniä kilometriä saman kylän läpi ja laskea siinä aina 200 taloa.

Vaasan läänin tasangon asukkaat ovat taitavampia kaikenlaisissa käsitöissä kuin Suomen muu väestö.

Rannikkolaiset ovat vanhastaan tottuneet tekemään pitkiä merimatkoja ja kulkemaan vieraissa maista. Nykyään, kun Vaasan läänin purjelaivasto on vähentynyt, menevät pohjalaiset muihin seutuihin työnansiolle. Monet tuhannet matkustavat aina Amerikkaan, Afrikkaan ja Australiaan asti. Tällaiset siirtolaiset saavat usein hyvästi työnansiota ja lähettävät rahoja kotia omaisilleen. Monet palajavat itsekin vihdoin kotia, kun ovat saaneet kootuksi jommoisenkin pääoman tahi tulleet vanhoiksi.

Rannikkoalueen mesät ovat huonot, sillä hirret on jo kauvan sitte käytetty rakennuksiin tai myyty. Kuitenkin poltetaan vielä paljon tervaa Pohjanmaan sisäosissa. Tehdasteollisuus on Vaasan läänissä vähäpätöinen. Tärkeämmät ovat *Mäntän* paperitehdas ja *Grönvikin* lasitehdas.

Vaasan läänissä on seitsemän kaupunkia. Kaikki ovat rannikolla, paitsi Jyväskylä.

Vaasa, virallisella nimellä *Nikolainkaupunki*, (14,000 asuk.), matalan lahden rannalla lähellä Merenkurkkua, on läänin pääkaupunki. Vaasan hovioikeus. Useita kouluja. Suuri puuvillatehdas, jossa on sekä kehruulaitos että kutomo ja värjäystehdas. Vaasasta viedään ulkomaille paljon ruista, tervaa, marjoja, karjantuotteita ja suurissa määrin kauroja. Laivaliike on vilkas. Suuremmat alukset pysähtyvät *Vaskiluodon* ja *Brändön* ulkosatamiin.

Vaasan eteläpuolella on kaksi kaupunkia.

Kaskinen (900 asuk.) on pieni kalastajakaupunki saarella Närpiönjoen suulla. Kaupungin satama on Pohjanmaan satamista paras.

Kristiina (2,700 asuk.), mantereella Kaskisen eteläpuolella, on kauppakaupunki, josta viedään ulkomaille kauroja ja muita maalaistuotteita.

Vaasan pohjoispuolella on kolme kaupunkia.

Uusikaarlepyy (1,100 asuk.) on pieni kauppakaupunki lähellä Lapuanjoen suuta. Ruotsinkielinen miesseminaari.

Pietarsaari (2,700 asuk.), hyvän sataman rannalla Uudenkaarlepyyn pohjoispuolella, on kauppakaupunki. Suuri tupakkatehdas ja sikuritehdas.

Kokkola (2,300 asuk.), matalan lahden rannalla Pietarsaaren koillispuolella, on kauppakaupunki.

Jyväskylä (3,000 asuk.) on Jyväsjärven rannalla, joka on erään salmen kautta Päijänteen yhteydessä. Vanhin suomenkielinen seminaari kansakoulujen mies- ja naisopettajia varten sekä muutamia muita oppilaitoksia. Kaupungin läheisyydessä on useita tehtaita. Vilkas höyrylaivaliike Lahteen.

Kansanopistoja on *Ilmajoella*, *Kruunukylässä* ja *Laukaassa*.

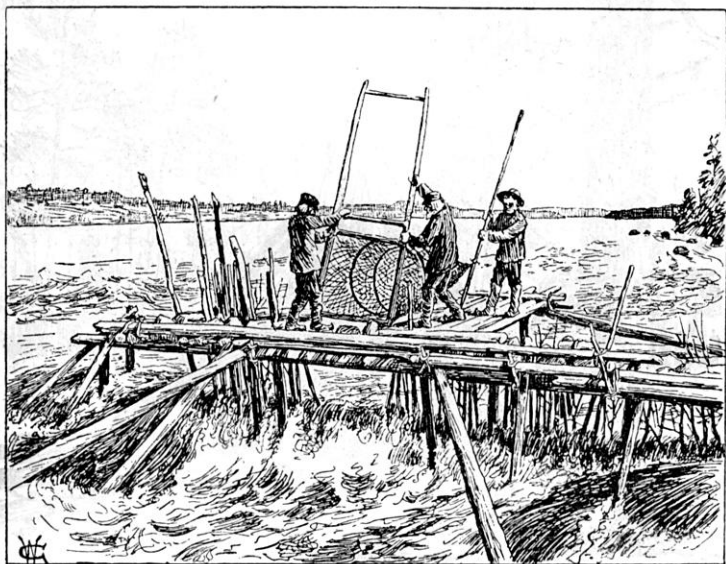
Vaasan läänissä on ollut monta taistelua 1808 vuoden sodassa. Läänin huomattavimpia historiallisia muistomerkkejä ovat taistelutantereet *Juutas*, *Oravainen*, *Lapua*, *Ruonan silta*, *Salmi*, *Alavus*. Vanhan Vaasan lähellä oleva *Korsholman* linna on melkein tykkänään hävitetty.

8. Oulun lääni.

Oulun lääni käsittää eri maakuntia. Pohjoisosa lääniä on Lapinmaata. Tornion- ja Muonionjoen itärannikko on Länsipohjan maakuntaa, joka v. 1809 yhdistettiin Suomeen. Muu osa lääniä on Pohjanmaata. Koko lääni kuuluu Oulun hiippakuntaan. Lääni käsittää melkein puolet koko Suomea, mutta siinä asuu ainoastaan kymmenesosa maamme väestöstä. Se on niin harvaan asuttua, että kahta neliökilometriä kohti tulee ainoastaan kolme henkeä. Aasukkaiden tärkeimmät elinkeinot ovat karjanhoito, metsänpitely, metsästys ja kalastus. Maanviljelystä harjoitetaan aina Inarin Lappiin asti, mutta

hallojen tähden ei siitä saada hyvää satoa. Tärkein viljalaji on ohra. Leipään sekoitetaan usein hyvinäkin vuosina akanoita ja petäjänkuorta. Ainoastaan merenrannalla ja jokien suupuolilla on viljelys yleisempää ja maa jotta-kuinkin tiheään asuttua.

Karjanhoitoa edistävät laajat luonnolliset niityt. Enemmän pidetään nautakarjaa, ja voi on viime aikoina tässäkin pohjoisessa läänissä tullut tärkeäksi vientitava-



Lohipato.

raksi. Lapissa käytetään tuskin ollenkaan hevosia, mutta sekä suomalaisilla että lappalaisilla on poroja.

Oulun läänissä ovat Suomen laajimmat metsät. Koko läänin peittää sankka metsä, jossa suot ja rämeet muodostavat laajoja aukeita paikkoja; niityt ja pellot jokien varsilla ovat vain vähäpätöisiä aukkoja. Korkeimmat vuoret kohoavat ikäänkuin saarina metsämerestä. Paljon tukkipuita hakataan ja uitetaan jokia pitkin mereen. Sitäpaitsi polttavat asukkaat paljon tervaa. Metsästys on

myöskin sängen tuottavaa, sillä täällä on runsaammin lintuja sekä oravia ja muita turkkieläimiä kuin maan eteläisemmissä osissa.

Meri, joet ja järvet ovat hyvin kalarikkaat.

Käsityöteollisuus on vähän kehittynyt. Kumminkin tehdään erinomaisia suksia ja pieksuja. Sotkamossa valmistetaan lammashakkoja ja Kalajoella peltiastioita ja valuteoksia.



Lappalaisia ja lappalaiskota.

Oulun läänissä on viisi kaupunkia. Kaikki ovat merenrannalla, paitsi yksi.

Oulu (15,500 asuk.), Oulun joen suulla, on läänin pääkaupunki ja piispan asunto. Kaupungissa on useita oppilaitoksia. Se on Pohjois-Suomen tärkein teollisuus- ja kauppakaupunki. Siellä on maan suurin nahkatehdas,

konepaja, useita myllyjä ja sahoja, joissa lukuisa työväestö saapi toimeentulonsa. Laivaliike on vilkas. Laivojen lastauspaikkana on *Toppilan salmen* ulkosatama kaupungin luoteispuolella. Kaupunkiin tuodaan sangen suuressa määrässä jyviä ja vuotia. Sieltä viedään tervaa ja nahkaa enemmän kuin mistään maamme kaupungista.

Raahe (3,300 asuk.) on hyvän sataman rannalla Siikajoen ja Pyhäjoen välillä. Kauppakoulu ja suomenkielinen naisseminaari.

Kemi (1,300 asuk.) on pieni kauppakaupunki Kemi-joen suulla. Sinne tuodaan viljaa, ja sieltä viedään paljon puutavaroita ja lohta.

Tornio (1,400 asuk.) on eräällä niemellä Tornionjoen länsipuolella. Kaupunki käy viljan, lohen ja Lapin tavarain (poronlihan, porontaljojen y. m.) kauppaa.

Kajaani (1,200 asuk), kauniilla paikalla Oulunjärven itäpuolella Ämmänkosken rannalla, on pieni kaupunki. Suuret talvimarkkinat. Suomenkielinen miesseminaari. Saarella koskessa ovat vanhan *Kajaanin linnan* rauniot.

Kansanopistoja on *Limingassa* ja *Haapavedellä*.

VENÄJÄ.

(5 milj. □ km.; 105 milj. asuk.; 20 □ km:llä.)

Rajat ja rannikot. Euroopan Venäjä käsittää meidän maanosamme itäisen puoliskon. Tämä mahtava alue on melkein 14 kertaa niin suuri kuin Suomi. Venäjän rajat ovat P:ssä Jäämeri, L:ssä Norja, Suomi, Itämeri, Saksa, Unkari ja Rumania, E:ssä Mustameri, Kaukaasia ja Kaspien meri sekä I:ssä Aasia. Aasian puolinen maaraja käy Uraljoen länsipuolitse, kääntyy koilliseen ja kulkee pohjoisempana Uralin vuoria pitkin.

Rannikot ovat matalat ja saaria on vähän. Yksinäisistä saarista on asujameton kaksoissaari *Novaja Semlja*

kaukana Jäämeressä suurin. Jäämeri muodostaa rannikolleen kolmihaaraisen *Vienanmeren*, *Kaninin* ja *Kuolan* niemimaiden väliin. *Riianlahden* suulla ovat *Saarenmaa* ja *Hiidenmaa*. Mustaanmereen pistää hedelmällinen, vuori-reunainen *Krimin* niemimaa, *Odessan* mutkan ja *Asovan meren* välillä.

Pinnanmuodostus. Venäjä käsittää laajan alankomaan, jota tavallisesti nimitetään *Itä-Euroopan tasangoksi*. Suomen lahden pohjukasta kaakkoon päin on tasangon korkein osa, *Valdain ylänneet*, joiden korkein kohta on ainoastaan 360 m merenpinnan yli. Täältä juoksee useita jokia tuota vähän kaltevaa maanpintaa pitkin eri meriin. Leveät, tasaiset maanselänneet ovat useissa paikoin joki-alueiden vedenjakajina. Mutta ne eivät näytä vuorilta, kun niissä kasvaa metsää tahi on viljelysmaita. — Laajan tasangon reunoilla on kolme vuorijonoa: etelässä *Kaukasus*, joka kuitenkin luetaan Aasiaan, lounaassa *Karpaattien* sivuhaarat ja koillisessa Euroopan pisin vuorijono *Urali*. Uralin vuorilla ei ole korkeita huippuja, vaan ainoastaan harjanteita ja kumpuja, joilla kasvaa havu- ja lehtimetsää. Uralista saadaan platinaa*), kultaa, hopeaa, vaskea sekä harvinaisia ja senvuoksi kalliita *kivilajeja*. Keski-Venäjällä on suuria *kivihilikerroksia*.

Järvet ja joet. *Kaspian meri* on maanpallon suurin järvi. Se on Välimerta alempana; sillä ei ole laskujokea ja senvuoksi on siinä suolaista vettä. Siihen laskevat *Uraljoki* ja *Volga*. Viimemainittua nimitetään „Venäjän suureksi äidiksi“. Volga on 3,600 km pitkä ja pisin Euroopan juoksevista vesijaksoista. Sen itäranta on matala ja rämeinen, länsiranta korkea ja vuorinen. Vuorirannalla on useita kymmeniä kaupunkeja ja satoja kyliä. Volgan suurimmat syrjäjoet ovat mutkainen *Kamá* Uralilta ja *Oka* (aká) vastakkaiselta taholta. Asovan mereen laskee

*) Platina on kallein, raskain ja tulenkestävin metalli; kultaa ja rautaa voidaan sulattaa platina-astiassa.

Don ja *Mustaanmereen Dnjepr*, joka saa useita syrjäjokia yläjuoksunsa länsipuolella olevista soista. Itämereen laskevat mutkikkaat joet *Weiksel* ja *Niemen*. Riianlahteen laskee *Väinäjoki (Düna)* ja Suomenlahteen *Narvanjoki Peipusjärvestä*. Laatokkaan laskee *Olhavan joki Ilmajärvestä*. *Äänisjärvi* on *Syvärin joen* kautta yhteydessä Laatokan kanssa. Siitä virtaa vesi 70 km pituisen, leveän *Nevajoen* kautta Suomenlahteen. Viananmereen laskevat *Vienanjoki*, joka alkaa kahdesta lähdejoesta, ja *Petshora* Uralilta. — Melkein kaikkia Venäjän jokia pitkin voidaan kulkea höyrylaivoilla. Laivareittien pituutta lisäävät kanavat, jotka yhdistävät jokien alkujuoksut toisiinsa.

Ilmanala, kasvi- ja eläinkunta. Itä-Euroopan tasangolla vallitsee mannerilmasto, jonka talvët ovat erittäin pitkät ja kylmät, sademäärä vähäinen ja kesät kuumat ja lyhyet. Jäämeren rannalla, missä talvi kestää aina 9 kuukautta, on laveita puuttomia rämemaita, joissa on paljon hyvin pieniä järviä. Näitä maita, joissa kesän aikaan sulaa ainoastaan maanpinta, mutta syvemmällä on aina jäätä, sanotaan *tundroiksi*. Täällä ei ole mitään ihmisasuntoja. Laajoilla kentillä, — joita peuranjäkälä, rahkasammal ja yksinäiset vaivaiskoivut peittävät, — kuljeksii kesytön penra, kettu ja sopuli. Miljoonat *hyttyset* tekevät tundraseudun asumiselle mahdottomaksi.

Noin 100 km:in levyisen tundraseudun eteläpuolella on äärettömiä *metsiä* ja *rahkasoita*, jotka ulottuvat aina keskiseen Volgaan ja keskiseen Dnjepriin asti. P:ssa ovat metsät mäntyjä, kuusia ja lehtikuusia, E:ssä koi-vuja, tammia ja lehmuksia. Havumetsissä on runsaasti turkkieläimiä: karhuja, susia, kärppiä y. m.

Keski-Venäjällä on hedelmällistä peltomaata. Mehuisan mustanmullan alueella viljellään ruista, vehnää, tattaria, pellavaa, hamppua, tupakkaa, kurkkuja, valkojuurikkaita, sipulia y. m. Metsiä on ainoastaan jokien rannoilla. 50:nneen leveysasteen eteläpuolella olevissa sateettomissa seuduissa on laajoja puuttomia *aroja*:

Kaspian meren luona suola-aroja ja Mustanmeren luona heinä-aroja. Keväällä peittää aroa rehevä kukkaisnurmi, mutta myöhemmin polttaa päivä heinän kuivaksi ja talvella on aro kokonaan lumen peitossa. Lukuisat lammaslauumat ja puoleksi kesyttömät hevoset saavat heinä-aroilta ruokansa. Täällä käytetään kotieläimenä kameliakin. Kutsumattomina vieraina saapuvat aroille joskus lukemattomat heinäsiirkkaparvet. Aroilla on luonnollisesti puute puista. Varakkaat kaupunkilaiset polttavat vähäisiä tammi- ja lehmushalkoja, köyhä väestö maalla turvetta ja tatariryyninkuoria. — Lounais-Venäjällä ja Krimin vuorien etelärinteillä viljellään paljon viinirypäleitä.

Asukkaat. Venäjän 105 miljoonasta asukkaasta kuuluu suurin osa eli noin 85 miljoonaa *slaavilaiseen kansanlahkoon*. Tähän luetaan *venäläiset*, joita on koko maassa, mutta tiheimmin keskiosassa olevalla viljelysalueella, sekä *puolalaiset* lännessä. Volgan suuren mutkan ympärillä asuu useita *suomalaisia heimoja*; lukuisimmat ovat *mordvalaiset* alisen Okan varsilla. Samaan heimoon kuuluvat *virolaiset* Suomenlahden eteläpuolella ja *samojeedit* Viananmeren itäpuolella. Riianlahden ympärillä asuu *saksalaisia* ja saarilla vähän *ruotsalaisia*. *Juutalaisia* on kaikkialla, *rumaaneja* asuu lounaassa ja *tataareja* kauimpana kaakossa.

Venäläiset ovat vilkasta ja sangen lahjakasta kansaa. He ovat tyytyväisiä ja kärsivällisiä. He rakastavat laulua, tanssia ja soittoa. Venäläisen talonpojan mieltäjuoma on kiehuva tee sokerin kanssa. Hän syö mielellään hapankaalia, sipulia ja kurkkuja. Hänen pyöreistä hirsistä tehdyssä tuvassaan ei ole kehuttavan puhdasta. Talonpojalla ei ole omaa maata, vaan maat ovat koko kyläkunnan yhteiset. Joka viidestoista vuosi jaetaan alueet, niin että jokaiselle isännälle tulee osa hoidettavaksi. — Kansan kirjatiedot ovat sangen vähäiset. Yhtenä syynä siihen, ettei kansansivistys vielä ole kohonnut täällä niin korkealle kuin läntisessä Euroopassa, on se, että venäläiset talonpojat aina vuoteen 1861 olivat maaorjina. He eivät saaneet muuttaa pois maalta, jos maa myytiin, vaan he tulivat myydyiksi sen mukana. Maaorjuuden lakkautti keisari Aleksanteri II, jolle hänen kiitollinen kansansa senvuoksi antoi nimen „Vapauttaja“.

Uskonto. Venäläiset tunnustavat kreikkalais-katolilaista uskoa. Papisto on lukuisa ja luostareja on paljon. Saksalaiset ovat luterilaisia ja puolalaiset katolilaisia. Taatarit tunnustavat Muhametin oppia. — Kansansivistys maaseudulla on ylipäänsä hyvin alhaisella kannalla, sillä kouluja ei ole tarpeeksi. Kaupungeissa on sitävastoin useita oppilaitoksia, ja tieteellisen sivistyksen levittämistä varten 8 yliopistoa.

Elinkeinot. Pääelinkeinot ovat *maanviljelys* ja *karjanhoito*. Venäjällä saadaan hyvinä vuosina ruista ja vehnää enemmän kuin $\frac{1}{3}$ koko Euroopan viljasadosta. Paitsi jauhoja viedään ulkomaille suuressa määrin pellavaa, hamppua ja tupakkaa. Hevoshoitoa harjoitetaan suuressa määrässä aroilla. Sarvikarja tuottaa omistajalleen lihaa, talia ja nahkoja. (Raavasliha maksaa monin paikoin Venäjällä ainoastaan 25 p. kilo). Lammasten hoito on myöskin edistynyt. — Keskisessä Uralissa harjoitetaan *vuorityötä* hyvällä menestyksellä; kaivoksista saadaan malmeja, jalokiviä ja suolaa. Metsissä harjoitetaan metsästystä ja joissa kalastusta. Volgasta pyydetään talvella avannoista sampia. Tämän kalan maukas mäti, kaviaari, on kallis kauppatavara.

Venäläisillä on synnynnäinen taipumus *kaupankäyntiin*. Jokaisessa kylässä on kauppiaita, joilla on myytävänä teetä, sokeria, puuvillakankaita, nahkaa, tupakkaa y. m. Saksaan lähetetään Venäjältä etupäässä viljaa. Teollisuuden-tuotteensa myy*) Venäjä parhaastaan Aasiaan. Suomeen lähetetään jauhoja, sokeria, kynttilöitä, saippuaa, nahkaa y. m. Rautatiet, kanavat ja lukuisat purjehdukselle soveliaat joet helpottavat tavarain kuljetusta. Esimerkkinä siitä, miten pitkiä matkoja tavaroita Venäjällä voidaan vesitietä kuljettaa, mainittakoon, että petroleumilla lastatut höyrylaivat ja hedelmillä ja kaloilla täytetyt jaalat voivat kulkea Volgan suulta asti aina Pie-

*) *Raha*: 1 rupla = 100 kopeekkaa = noin 2 mk. 60 p.

tarin satamaan. Siellä hakataan jaalat haloiksi, sillä niitä ei kannata kuljettaa takaisin niin pitkää matkaa.

Hallitus. Venäjää hallitsee itsevaltiias *keisari (tsaari)*, jonka käskyt ovat kansan laki. Eri hallintohaaroja ja alueita johtavat ministerit Pietarissa ja kuvernöörit maan 60:ssä kuvernementissä (läänissä). Kuvernementit nimitetään pääkaupunkinsa mukaan. — Valtakunnalla on hyvin suuri sotajoukko ja vahva sotalaivasto.

Kun suurin osa väestöä harjoittaa maanviljelystä, on Venäjällä verrattain harvoja suuria kaupunkeja.

Venäjä on vanhoista ajoista asti ollut jaettu seuraaviin maakuntiin:

Itämeren-maakunnat *Inkerinmaa, Vironmaa, Liivinmaa* ja *Kuurinmaa* ovat Laatokan, Suomenlahden ja Riianlahden rannalla. — *Pietari* (S:t Petersburg), jonka tsaari Pietari suuri perusti 1703 saarille ja Nevan rannoille, on valtakunnan pääkaupunki ja koko maailman komeimpia kaupunkeja. Useita palatseja (esim. Talvipalatsi) ja suuria kirkkoja (esim. Iisakin kirkko) on leveiden katujen varilla. Kaupungissa asuu paljon ulkomaalaisia. Taidekoelmia, yliopisto ja useita muita opetuslaitoksia. Valtakunnan tärkein tehdaskaupunki. 1 1/4 milj. asuk.

Kronstadt, linnoitettu sotasatama saarella Nevan suun edustalla. — *Rüäveli*, vanha kauppakaupunki vastapäätä Helsinkiä Suomenlahden etelärannalla. — *Narva*, taistelu 1700.

Riika, Väinäjoen suulla. Valtakunnan tärkeimpiä merikauppakaupunkeja; asukkaat etupäässä saksalaisia.

Iso-Venäjä ulottuu Jäämerestä keskisen Donin varsille.

Moskova, keskellä maata, valtakunnan entinen pääkaupunki. Venäläiset pitävät sitä pyhänä kaupunkina. Kaupungissa on useita satoja kirkkoja, niiden joukossa se, jossa keisarit kruunataan. Sisämaan kaupan ja suuren rautatieverkon keskusta. Yli 1 milj. asuk.

Kaupungin keskiosalla on nimenä *Kreml*. Tämä on täynnä palatseja, kirkkoja, luostareja, kasarmeja, tuomioistuimia y. m. Näitä kaikkia ympäröipi muuri, niin että Kreml siten on kaupunki Moskovan kaupungin keskellä.

Nishnij Novgorod, Volgan varrella. Kuuluisa suurista vuosimarkkinoistaan, joihin tulee kauppiaita aina Aasiasta asti tavaroita vaihtamaan.

Arkangeli, Vienanjoen varrella, vie ulkomaille metsäntuotteita, viljaa ja pellavaa.

Vähä-Venäjä, kolmikulmainen alue keskisen Dnjeprin varsilla. — *Kijef*, Dnjeprin varrella, vanha kaupunki, useita luostareja, joihin oikeauskoisia venäläisiä kokoontuu paastoamaan ja rukoilemaan. Yliopisto.



Kreml Moskovassa.

Länsi-Venäjä ulottuu Väinäjoesta P:ssä Dnjesteriin E:ssä. Keskiosassa on metsäisiä, asumattomia suomaita.

Puola käsittää keskisen Weikselin ympärillä olevan erinomaisen viljavan tasankomaan. — *Varsova*, Weikselin varrella, entisen Puolan kuningaskunnan pääkaupunki. Yliopisto. Vilkas kauppa. $\frac{1}{2}$ milj. asuk.

Etelä-Venäjä käsittää Mustanmeren rannalla olevan aromaan. Arojen asukkaina ovat taitavasta ratsastuksesta tunnetut kasakat. — *Odessa*, suurin kauppakaupunki Mustanmeren rannalla, vie ulos viljaa.

Itä-Venäjä alisen Volgan ympärillä. — *Kasan*, lähellä Volgan suurta mutkaa, Siperian kauppatien lähtökohta, lukuisa tataarilainen väestö. — *Astrakan*, Volgan suulla, suurien hedelmätarhojen ja viinimaiden keskellä. Höyry-laivayhteydessä Aasian kanssa. Suuria kalastuslaitoksia ja kalankauppaa.

Aasiassa on Venäjällä alusmaita, jotka ovat 3 kertaa niin suuret kuin Venäjän Euroopan puoliset alueet. Koko Venäjän valtakunnassa on 132 milj. asukasta.

SKANDINAVIAN NIEMIMAA.

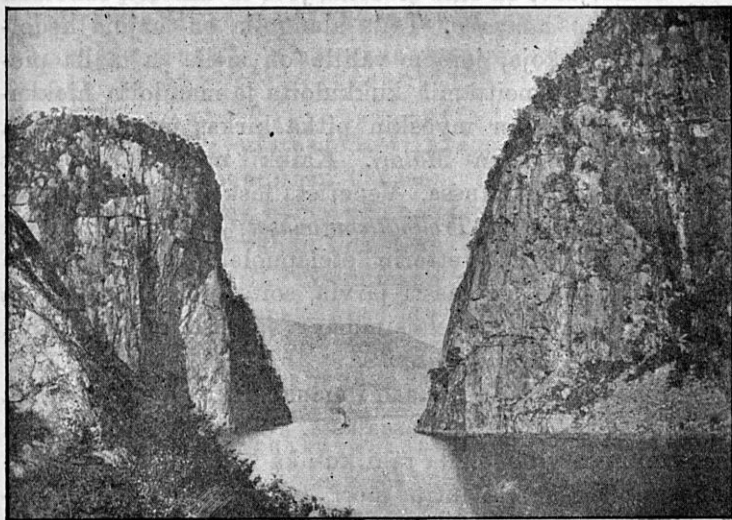
Asema ja rannikot. Pitkä Skandinavian niemimaa on enemmän kuin kaksi kertaa niin suuri kuin Suomi. Sitä ympäröi P:ssa Pohjoinen Jäämeri, L:ssä Atlantin meri ja Pohjanmeri, E:ssä leveät salmet *Skagerak* ja *Kattegat* sekä Itämeri ja I:ssä Itämeri ja sen jatko Pohjanlahti. Koillisessa on niemimaa Suomen kautta Itä-Euroopan tasangon kanssa yhteydessä.

Skandinavian itäinen rannikko on matalaa ja vähän meren rikkiuurtamaa. Ainoastaan Tukholman edustalla on ihana saaristo. Yksinäisinä meressä on kaksi saarta: matala *Ölanti* ja leudosta ilmanalastaan tunnettu *Gotlanti*, joka on saanut nimen „Itämeren helmi“. Läntisellä, meren rikkiuurtamalla rannikolla on kallioita ja kareja sekä korkeita tuntureja, joiden välissä on syvälle maahanpistäviä kapeita lahtia, joita nimitetään vuonoiksi. Pisin näistä, *Sognevuono*, ulottuu yli 200 km sisämaahan. Avonaisempia ovat *Kristianian vuono*, *Trondhjemin vuono* ja laaja *Länsivuono*, jonka edustalla on alaston *Lofotin* saaristo.

Pinnanmuodostus ja vesistöt. Skandinavian niemimaan täyttää suurimmaksi osaksi mahtava vuoriryhmä, joka L:ssä kallistuu jyrkästi mereen, mutta I:ssä muodostaa pitkän, loivan rinteen Pohjanlahteen päin. Tämän vuorimaan pääosat ovat lähtien P:sta: *Köli* (keskikorkeus 900

m), *Dovre* ja *Langfjeldene*. Epäsäännöllisesti toisiinsa liittyneiden tunturien ja vuorenhuippujen välillä levenee laajoja lumi- ja jää-aavikoita, *glaciereja* eli *kulkujäitä*, joiden sulamisesta lukuisat tunturipurot, järvet ja kohisevat kosket syntyvät.

Joskus keväällä rupeaa lumi vierimään alas vuorenrintettä ja muodostuu suuriksi palloiksi, jotka vahingoittavat laaksoissa olevia taloja. Mutta vielä vaarallisempaa on, kun pitkällisten sateitten jälkeen suuria maakappaleita lohkeaa korkealta vuorelta ja vierii



Suledalsport Stavangerin vuonon pohjassa.

vuorenrintettä alas. Sellaiset vuorenvieremät voivat temmata mukaansa suuria kiviä, puita, hevosia, lehmiä ja ihmisiä sekä haudata ne kaikki laaksojen pohjiin.

Skandinavian niemimaan monista vuorista on *Galdhöpiggen* (2,500 m) korkein. Se kohottaa lumipeittoisen huippunsa keskellä jättiläistunturien suurta joukkoa lähellä Sognevuonon sisäisintä pohjukkaa. Vähän matalampi on *Snöhättan* Dovrella.

Kölistä haaraantuu kaakkoista kohti Ruotsiin lukuisia mataloita vuoria ja metsäisiä harjuja, joiden välissä

on pitkiä järviä ja jokia, putouksia ja koskia. Tärkeimmät ovat *Muonionjoki* (jo Suomesta puhuttaessa mainittu), joka laskee Tornionjokeen, *Ångermanjoki*, jonka suupuoli on leveä ja purjehdukselle sopiva, kaksihaarainen *Dal-joki*, jonka itäinen haara juoksee kauniin *Siljan* järven läpi. *Glommen* juoksee etelää kohti Skagerakkiin, ja samaan suuntaan virtaa *Klarjoki* „suomalaismetsien“ läpi *Veneriin*.

Tämä järvi on sillä alueella, jota tavallisesti sanotaan *Keski-Ruotsin alangoksi*. Tällä alangolla on laajoja hedelmällisiä tasankoja, joiden välillä on siellä ja täällä pienempiä metsän peittämiä kukkuloita ja mataloita hiekkaharjuja. Täällä on myöskin pitkä kirkas järvi *Vetter* ja tuhatsaarinen, ihana *Mälari*. Kaikki nämä järvet ovat yhteydessä meren kanssa. Veneristä laskee *Götajoki* *Kattegattiin*, muodostaen *Trollhätteputoukset*; *Vetterin* laskujoki on *Motalan virta*. *Vetterin* eteläpuolella on *Smälannin ylänkö*, jossa on runsaasti järviä, soita, metsiä ja laihoja maita. Niemimaan eteläisimmässä päässä on metsätön, hedelmällinen *Skånen tasanko*.

Ilmanala. Kunkin maan ilmanala riippuu siitä, kuinka kaukana maa on päiväntasaajasta, kuinka korkealla se on merenpinnan yläpuolella tahi kuinka kaukana se on valtamerestä. Koska Atlantin meri on Skandinavian niemimaan länsirannikolla, vallitsee maassa n. s. rannikko- eli meri-ilmast, jolla on lauhkeat talvet (sulat satamat) ja viileät sateiset kesät. Lämmin *Golfivirta* kulkee koillista suuntaa pitkin Norjan länsirantaa ja lämmittää ilmaa. Kun korkeat lumipeitteiset tunturit ilmaa jälleen kylmentävät, kokoontuvat ilman pienet vesihiukkaset pilviksi ja putoavat raskaina sadepisaroina maahan. Sadetta on niin runsaasti, että muutamissa paikoin Norjan länsirannikolla sataa 200:na päivänä vuoden 365:stä päivästä.

Suuremman itäisen osan Skandinaviaa eroittaa Köli merestä ja siellä onkin senvuoksi lämpimämmät kesät ja kylmemmät talvet aivan kuin Suomen sisämaassa.

Essä on ilmasto paljon leudompi. Juutinrauma jäätyy harvoin, Itämeri ei koskaan.

Kasvikunta ja eläinkunta ovat pääasiallisesti samantlaiset kuin meillä. Tammi on kuitenkin paljon yleisempi; Etelä-Ruotsissa menestyy vielä pyökkipuu. Kuusi on tullut tänne Suomesta. — Metsissä tavataan metsäkauriita ja muutamain paikoin saksanhirviä. Norjan rannikoilla pyydetään vesilintuja*), valaita, hummeja (eräänlaisia suuria krapuja) ja äärettömän paljon silliä ja turskaa. Sisävesistä saadaan runsaasti kaloja, varsinkin lohia.

Väestö, joka on germaanilaista sukuperää, jakaantuu kahteen likisukuiseen kansaan. Ulkonäkönsä ja tapojensa puolesta ovat nämä aivan toistensa kaltaiset, mutta kieli eroittaa niitä vähän toisistaan. *Ruotsalaisia* on 5 milj. ja *norjalaisia* 2 milj. Niemimaan pohjoisimmissa osissa asuu muutamia tuhansia *suomalaisia* ja *lappalaisia*. Viime-mainittujen mukaan on tämä osa maata saanut nimen *Lapinmaa*, kuten kaksi muuta suurta aluetta Etelä-Ruotsissa on kahden ruotsalaisen heimon svealaisten ja götalaisten mukaan saanut nimen *Sveanmaa* ja *Götanmaa*.

Ruotsalaiset ja norjalaiset ovat luterilaisia. Kansanvalistus on korkealla kannalla. Jokaisessa pitäjässä on kansakouluja, ja Ruotsissa parikymmentä kansanopistoa. Korkeampaa opetusta varten on yleisiä oppilaitoksia ja viisi korkeakoulua (3 yliopistoa) kaupungeissa.

Valtiot. Skandinavian niemimaalla on kaksi valtakuntaa: *Ruotsin kuningaskunta* ja *Norjan kuningaskunta*. Molemmilla valtakunnilla on yhteinen kuningas, mutta eri lait.

*) Sellaisia paikkoja, missä vesilinnut (esim. allit ja haahkat) tuhansittain pesivät, sanotaan „linnunkallioiksi“. Sellaisia on paljon Norjan rannikolla.

RUOTSI

(1 $\frac{1}{5}$ kertaa Suomi, 5 milj. asuk. 11 □ km:llä.)

käsittää suuremman ja itäisen osan Skandinavian niemi-maata. Siinä on 24 historiallista maakuntaa. Hallintoa varten on maa jaettu 24 lääniin (Tukholman kaupunkia ei ole niihin luettu) sekä 12 hiippakuntaan. — Maata hallitsee kuningas *valtioneuvoston* avulla. Lait säädetään ja verot määrätään *valtiopäivillä*, jotka jakaantuvat ensimmäiseen ja toiseen kamariin. Kuninkaankin täytyy noudattaa lakia. Kuninkaan valtaa sanotaan senvuoksi „rajoitetuksi“.

Elinkeinot. Maanviljelys ja sen yhteydessä karjanhoito ovat Ruotsin kansan tärkeimmät elinkeinot. Senvuoksi ovatkin hedelmällisimmät viljatienoot Keski- ja Etelä-Ruotsissa tiheimmin asutut. Götanmaasta saadaan noin $\frac{2}{3}$ koko valtakunnan viljasadosta. Viljelyskasvit ovat samat kuin Suomessa. Smälannissa ja muissa vähemmän hedelmällisissä tienoissa on ikivanhoista ajoista asti karjanhoito ollut pääelinkeinona. Useimmilla suurilla maataloilla on nykyään meijeriliike korkealle kehittynyt, ja paljon voita viedään Englantiin. — Metsänpity on Norlannissa pääelinkeinona; puutavaroita ei viedä mistään maasta ulkomaille niin paljon kuin Ruotsista. Vuorityö tuottaa hyvää rautaa ja vaskea. Vähän sinkkiä, hopeaa ja kivihiiltä saadaan myöskin. — Tärkeämpi kuin metsästyks on kalastus ja kotiteollisuus. Itämeren rannikolla pyydetään silakoita ja länsirannikolla sillejä.

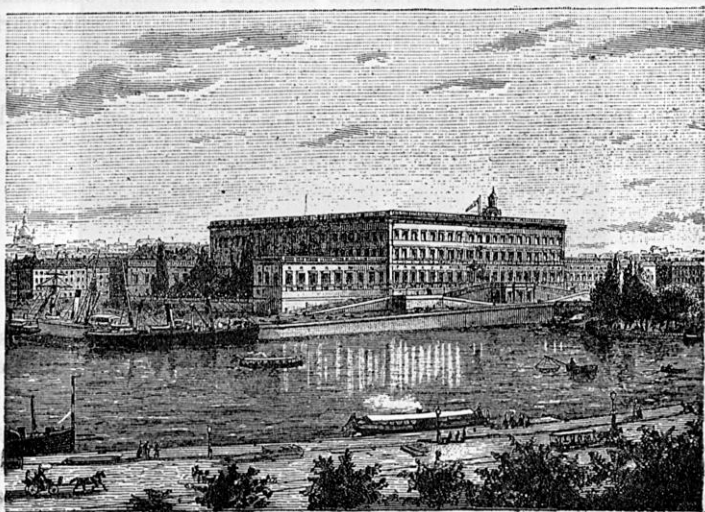
Vesiputousten luo ja suurten kaupunkien läheisyyteen on viime vuosikymmeninä perustettu useita tehtaita, kuten konepajoja, puuvillakehrutehtaita, sokeritehtaita, tulitikkutehtaita ja paperitehtaita.

Kauppa on vilkas. Ruotsalaiset höyrylaivat ja purjelaukset vievät maasta puutavaroita, voita, rautaa,

paperia, kauroja, kaloja, tulitikkuja y. m. ja tuovat maahan viljaa, kivihiiltä, puuvillaa ja siirtomaantavaroita. Sisämaan liikettä välittävät pitkät rautatiet ja kanavat. Tärkein on *Götan kanava*, joka yhdistää Itämeren, Vetterin, Venerin ja Kattegatin.

Useimmat kaupungit ovat pieniä.

Sveanmaassa: *Tukholma* (Stockholm), ihanalla paikalla, siinä missä Mälari laskee mereen. Valtakunnan pääkaupunki, jossa kuningas asuu kauniissa linnassansa



Tukholman kuninkaallinen linna.

ja jonne valtiopäivät joka vuosi kokoontuvat. Vilkas kauppa- ja tehdaskaupunki. Useita oppilaitoksia ja oppineiden seuroja. 290,000 asuk. Kaupungin merkellisimmistä rakennuksista mainittakoon Riddarholman kirkko, jossa on kuninkaiden hautoja, ja Kansallismuseo, jossa on tauluja, kuvanveistoteoksia ja muinaisesineitä. — *Upsala*, vanha kaupunki Mälarin pohjoispuolella, jossa on valtakunnan etevin yliopisto ja suurin tuomiokirkko.

Läheisyydessä ovat *Dannemoran* kuuluisat rautakaivokset. — *Eskilstuna* erään Mälariin laskevan joen varrella. Rautatehdas, jossa valmistetaan veitsiä, saksia, lukkoja, kiväärejä y. m.

Götanmaassa: *Norrköping*, Motalan virran varrella. Tärkeä tehdaskaupunki (verkaa, puuvillakankaita, rautatavaroita). — *Göteborg*, siinä missä Götajoki laskee Kattegattiin. Valtakunnan toinen kaupunki, viepi rautaa ja puutavaroita Englantiin. — *Malmö*, Juutinrauman rannalla, rautatien eteläinen loppukohta, vie ulkomaalle viljaa.

Vähän matkan päässä Malmöstä koilliseen on tasangolla yliopistokaupunki *Lund*. — *Karlskrona* Itämeren rannalla, sotasatama, laivanveistämöitä ja telakoita. — *Jönköping* Vetterin rannalla, suuria tulitikkutehtaita.

Norlannissa: *Gefle*, Pohjanlahden rannalla, vie ulos paljon rautamalmia ja puutavaroita. — *Sundsvall*, samalla leveysasteella kuin Kristiina, suuria sahalaitoksia.

NORJA.

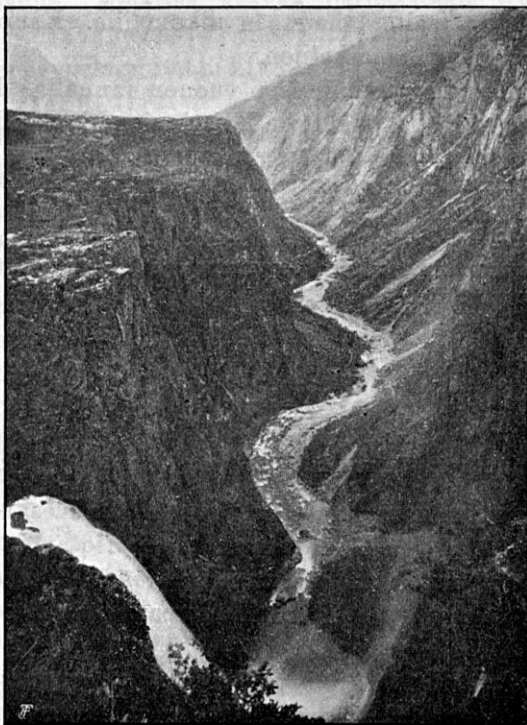
(Vähän pienempi Suomea, $2\frac{1}{5}$ milj. asuk.)

Elinkeinot. Norja on niin vuorinen maa, että kansa voipi asua; ainoastaan vuonojen ympärillä ja laaksoissa. Senvuoksi harjoitetaan karjanhoitoa enemmän kuin maanviljelystä, ja varsinkin pidetään paljon lampaita, lehmiä ja vuohia. Kesäksi ajetaan karja korkealle tunturilaitumille („säteriin“), ja siellä valmistaa tunturitytönen („säterjanta“) maidosta juustoa ja voita, jota hevosen seljässä kuljetetaan kotia laaksoon. Metsänpity on monin paikoin tärkeä elinkeino, mutta vuorityö on vähäinen. Vuoria rikkaampi on Norjan meri. Rannikolla harjoitetaan suuressa määrin kalastusta.

Lofotin saarille kokoontuu joka vuosi helmikuulla useita tuhansia kalastajia odottamaan turskia, jotka saapuvat rannikolle kutemaan. Pienissä kallioille rakennetuissa kalastajantuvissa on ahdasta ja likaista, mutta kaikki tahtovat kuitenkin olla mukana saalista saamassa. Kalojen lähestymisen ilmoittavat vesilinnut, jotka seuraavat parvea. Nyt kiiruhtavat kaikki verkkoineen vesille. Useita viikkoja kestää kalastus, ja venheet vilisevät merellä. Osa kaloista

kuivataan tangoissa (*kapaturska*), osa suolataan ja kuivataan rannan-
kivillä (*kallioturska*) ja osa suolataan tynnyreihin (*kapeljo*).

Norjalaisilla on useita satoja höyrylaivoja ja useita
tuhansia purjelaivoja. Näillä he eivät kuljeta tavaroita
ainoastaan Norjaan ja sieltä ulkomaille, vaan vievätpä
vielä tavaroita muiden maiden ja maanosain satamista
toisiin.



Vöringfors, Hardangerissa.

Jako. Norja jaetaan kolmeen osaan: 1) *Nordenfjeldin*
Norja, 2) *Länsimaa* ja 3) *Itämaa* Langfjeldenin molemmin
puolin. Tämä jako on tehty vuorien mukaan.

Hallintoa varten on Norja jaettu 20:een amtiin (= lääniin) ja
6:een hiippakuntaan.

Kaupunkeja. *Kristiania*, Kristianian vuonon rannalla. Valtakunnan pääkaupunki. Useita virastoja ja kouluja, yliopisto. 210,000 asuk.

Kongsberg, Kristianian länsipuolella, valtion hopeakaivos. — *Stavanger*, Länsimaan rannikolla, harjoittaa merenkulkua ja kalan-kauppaa.

Bergen, vanha kauppakaupunki erään Pohjanmeren lahden rannalla. Kalastajat tuovat pohjoisesta silliä ja turskaa, joita täältä lähetetään ulkomaille. Kaupunki on ulkoasultaan vanhanaikainen.

Trondhjem, samannimisen vuonon rannalla. Huomattava tuomiokirkko. Rautatie Kristianiaan ja Sundsvalliin.

Hammerfest, saarella Jäämeren rannalla. Maailman pohjoisin kaupunki. Keskikesällä on aurinko enemmän kuin 2 kuukautta näkyvissä.

Ruotsin ja Norjan kuningaskunnat sekä Itävalta-Unkari ovat ainoat suuremmat Euroopan valtakunnat, joilla ei ole mitään alusmaita Euroopan ulkopuolella.

TANSKA.

(Pienempi kuin Vaasan lääni, $2\frac{1}{3}$ milj. asuk., 60 □ km:llä.)

Asema ja luonto. Tanska, joka on osa Keski-Eurooppaa, käsittää *Jyllannin* niemimaan pohjoisosan ja *Tanskan saaret*. Suurimmat näistä ovat *Sjellanti* ja *Fyen*, joita eroittaa toisistaan *Iso Belt*. Kauimpana idässä on vuorinen *Bornholm*.

Tanska on lakea, metsätön *alankomaa*, jossa ei ole varsinaisia vuoria.*) Saaret ja Jyllannin itäosa ovat enimäkseen hedelmällisiä ja hyvin viljeltyjä. Kaupungit, kylät, kartanot ja talot ovat lähellä toisiansa; niiden ympärillä on reheviä vainioita, jotka ovat hoidetut yhtä huolellisesti kuin puutarhat Suomessa.

*) Erään 170 metrin korkuisen kukkulan nimi on — *Tai-vaanvuori*.

Länsi-Jyllanti on toisenlainen: laajoja kanervakan-kaita sisämaassa ja suuria lentohiekka-kenttiä merenran-nikolla. Aallot ja tuuli ovat rannikolle keränneet mah-tavia *klittejä* eli *hietasärkkiä*. Ranta on matalaa ja loivaa. Matala on myöskin *Limvuono*, joka käy niemimaan poh-joisosan poikki. Maassa on muutamia lyhyitä jokia.

Tanskassa on leuto rannikko-ilmasto ja rehevä kasvullisuus. Metsissä kasvaa parhaastaan pyökki ja tammi. Havumetsä ei kasva Tanskassa istuttamatta. Polttoaineena käytetään kivihiiltä ja turvetta. Metalleja ei ole. Maanviljelystä ja karjanhoitoa harjoitetaan sellaisella menestyksellä, että suuret määrät viljaa, teu-ras-eläimiä, voita, juustoa ja munia viedään ulko-maille (parhaastaan Englantiin).

Asukkaat kuuluvat skandinavilaiseen heimoon. He puhuvat samaa kieltä kuin norjalaiset (vaikka sitä sano-taan *Tanskan kieleksi*) ja ovat niinkuin nekin luterilaisia. Tanskan talonpojat ovat sivistyneempiä kuin minkään muun maan väestö. Tämä on etupäässä lukuisien hyvien kansakoulujen ja kansanopistojen ansio. Tanskalaiset ovat hyvántahtoista, ahkerata ja säästäväistä kansaa. — Valtakuntaa hallitsee kuningas ja lait säädetään val-tiopäivillä.

Kaupungit. Pääkaupunki *Kööpenhamina* on tärkeän kauppapien Juutinrauman rannalla. Vapaasatama. Useita tehtaita. Yliopisto ja taidekokoelmia. 430,000 asuk.

Kun pienellä Tanskalla on niin suuri pääkaupunki, sanotaan: „Tanska on pieni ruumis, jolla on suuri pää“.

Odense Fyenillä. — *Aarhuus* Jyllannin itärannalla. — Kaikki muut kaupungit ovat hyvin pieniä.

Alusmaita. Euroopassa on Tanskan kuningaskunnalla:

1) *Färsearet*, pieni ryhmä paljaita kallioita, Norjan, Skotlannin ja Islannin välillä. Väestön elinkeinot ovat lampaanhoito, kalastus ja linnustus.

2) *Islanti*, saari napapiirin eteläpuolella. Kolme ker-taa niin suuri kuin Tanska. Saarilla on pelkkiä paljaita metsättömiä vuoristoja, joissa on useita tulivuoria.

Tulivuori syntyy siten, että maanpintaan revenneestä aukosta rupeaa syöksymään hehkuvaa kivilajia, laavaa. Aika-ajoin tulee uusia purkauksia. Uusia laavajoukkoja kokoontuu edellisten päälle, muodostaen siten yhä korkeamman keilanmuotoisen vuoren, jolla on loivasti kallistuvat rinteet. Tulivuoria sanotaan myöskin „tulta suitsuttaviksi vuoriksi“, mutta se ei ole oikein, sillä tulta ja liekkejä ei koskaan suitsua keilan huipulta, mutta kyllä hehkuvaa hiekkaa ja kiviä sekä runsaasti vesihöyryjä.

Islannissa on myöskin kuumia lähteitä; yhdestä niistä, jonka nimi on *Geysir*, syöksyy kiehumaa vettä aina 30 metrin korkeuteen.

Suuri osa saarta on lumikenttien ja kulkujäiden peitossa. Ainoastaan etelärannalla, jossa ilmasto Golfivirran vaikutuksesta on leuto, on reheviä niittyjä. Asukkaat (70,000), jotka polveutuvat norjalaisista viikingeistä, elävät karjanhoidolla (lampaita ja hevosia) sekä kalastuksella ja linnustuksella. Perunoita ja vihanneksia viljellään. Vilja ei menesty. Talot ovat etäällä toisistaan ja asuinhuoneet ovat osaksi maan sisässä. Hirsistä ja haloista on suuri puute. Senvuoksi kootaan tarkoin vesiajopuut, joita Golfivirta tuo rannalle. Liikettä välitetään parhaastaan hevosilla.

BRITTEIN SAARET.

(Pienemmät kuin Suomi, 40 milj. asuk., 127 □ km:llä.)

Asema ja pinnanmuodostus. Atlantin meren, Pohjanmeren ja Englannin kanavan välillä on kaksi suurta saarta *Iso Britannia* ja *Irlanti* sekä useita pienempiä saaria, osaksi ryhmissä (esim. Hebridit) osaksi yksittäin. Ensiksi mainitun saaren itäranta on matala ja tasainen. Länsiranta on vuorinen, ja meri on uurtanut siihen jyrkkiä niemiä ja syviä lahtia. *Luode* ja *vuoksi* vaikuttavat sen, että vedenkorkeus näissä lahdissa ja koko tällä rannikolla suuresti vaihtelee.

Luode (lasku) ja *vuoksi* (nousu) on veden säännöllinen laskeminen ja kohoaminen. Kahdesti vuorokaudessa tulee luode ja kahdesti vuoksi. Tämän vaikuttaa kuun vetovoima ja maan pyöriminen akselinsa ympäri 24:ssä tunnissa.

Ison Britannian eteläinen ja suurin osa *Englanti* on epätasaista alankoa, jonka pohjois- ja länsiosassa on vuo-

ria. Vuoret ovat rautamalmista ja kivihieilestä erittäin rikkaat.

Ison Britannian pohjoisosa *Skotlanti* on suurimmaksi osaksi ylänköä. Sen pohjoisissa seuduissa on jylhiä metsättömiä vuorenharjuja ja kallioita ja eteläisessä osassa pieni hedelmällinen alankomaa, joka ulottuu poikki saaren. *Irlanninkin* rannikot ovat vuorisia, mutta sisämaassa on laajoja turvesoita ja vesiperäisiä niittyjä. Senvuoksi sanotaan Irlantia „viheriäksi saareksi“.

Järvet ja joet. Vuorisissa tienoissa on pieniä järviä, mutta vielä enemmän lyhyitä jokia. Englannin itärannikolle laskevat suppilomaisiin suihin *Thames* (tems) ja *Humber* (hömbr) sekä länsirannalle *Severn* *Bristolin* kanavaan. Irlannin pääjoki on *Shannon* (shennen). Joet ovat runsasten sateitten tähden vesirikkaat ja senvuoksi purjehdukselle sopivat.

Ilmanala, kasvi- ja eläinkunta. Brittein saarilla vallitsee lauhkea ja kostea meri-ilmanala. Leudot merituulet tuovat niin runsaasti kosteutta, että täällä sataa noin 5 kertaa niin paljon kuin Suomessa. Englanti onkin kuuluisa kestävästä, sakeoista sumuistaan. Runsaan sateentulon vuoksi rehoittaa heinä melkein läpi koko vuoden. Lumi sulaa nopeasti ja satamat eivät jäädy koskaan.

Metsät ovat useimmista paikoista pois hakatut ja niiden sijalla on kaupunkeja ja viljeltyjä maita. Ristiin rastiin kulkee teitä, joiden varsilla on istutettuja lehtipuita. Englannissa viljellään enimmäkseen vehnää, Skotlannissa kauraa ja Irlannissa perunoita. Kotieläimet ovat samat kuin meillä, mutta rotuja on useampia ja ne ovat parempia.

Asukkaat. Muinaisina aikoina siirtyi Englantiin useita eri kansanheimoja, jotka puhuivat eri kieliä. Ne sekaantuivat toisiinsa ja siten syntyi englantilainen kansa, jonka kielessä on paljon lainattuja sanoja. Englannin kieltä puhuvat myöskin useimmat skotlantilaiset ja irlantilaiset.

Irlantilaiset ovat sangen laiskoja, köyhiä ja tietämättömiä, mutta huonolla kannalla on myöskin tehtaantyyväestön valistus rikkaassa Englannissa. Kaupungeissa on sitävästoin kaikenlaisia sekä alempia että korkeampia kansansivistyslaitoksia. Useimmat englantilaiset ja skotlantilaiset tunnustavat reformeerattua oppia, irlantilaiset katolilaisia.



Englantilainen.

Englantilaiset ovat käytännöllistä kansaa. Toimeliaisuutensa ja kestäväisyytensä kautta ovat he tulleet maailman etevimmäksi kauppakansaksi. Heidän lippunsa liehuu kaikilla merillä, ja heidän kielensä on tullut tärkeimmäksi maailmankieleksi. Jos he ovatkin joskus olleet itsekkäitä, niin on heillä kuitenkin monta hyvää ominaisuutta, kuten vapaudentunne ja rakkaus lakeihinsa ja tapoihinsa. Englantilaiset pitävät paljon kilpaleikeistä ulko-ilmassa, kuten ratsastuksesta, kilpasoudusta, palloleikeistä y. m., ja näihin ruumiinharjoituksiin ottavat aikamiehetkin osaa. Esi-isiltä perittyjä tapoja he noudattavat tarkoin; hyvän kodin pitävät he arvossa. Sunnuntaita ei saa käyttää huvituksiin eikä työnteekoon.

Elinkeinot ovat korkealle kehittyneet; työtä tehdään paljon ja hyvin. Maanviljelystä ja karjanhoitoa harjoitetaan suurella taidolla. Englannissa ja Etelä-Skotlannin alangolla näkee kaikkialla peltoja, niittyjä ja puistoja kaupunkien, kylien ja tehdasalueiden kanssa vuorottain. Mutta kun maa on niin tiheään asuttua, täytyy sinne tuoda paljon viljaa, voita, lihaa y. m. ravintoaineita.

Runsaasta raudan ja kivihiilen saannista on ollut seurauksena, että vuorityö ja teollisuus ovat kehittyneet korkeammalle kuin missään muussa maassa. Tärkeimmät teollisuushaarat ovat: metalliteollisuus (tuotteista mainittakoon: koneet, rautatienkiskot, rautapelti, pienet teräskalut y. m.) ja kutomateollisuus (tuotteet: langat sekä puuvilla-, pellava- ja villakankaat).

Englannin kauppalaivasto on maailman suurin (useimmat laivat ovat rautapellistä tehdyt), ja samoin on maan kauppakin. Tähän suureen edistykseen on ollut

syynä Englannin mainio asema ja sen aina sulat satamat, maan luontaisten tulolähteiden runsaus ja kansan ahkeruus. — Englannin valtakunta on jo vanhoista ajoista asti omistanut lukuisia hyvillä paikoilla olevia siirtomaita kaikissa maanosissa. Näistä tuodaan raaka-aineita, esim. puuvillaa ja villaa sekä siirtomaantavaroita, kuten kahvia, sokeria, maustimia, väriaineita y. m. Ruokatavaroita tuodaan myöskin maahan sangen paljon. — Maasta viedään ulkomaille kivihiiiltä ja tehdastavaroita. — Sisämaan liikettä edistävät lukuisat rautatiet ja kanavat.

Englannin rahayksikkö on 1 punta = 25 markkaa 25 penniä.



Laivatelakka englantilaisessa kaupungissa.

Valtiomuoto. Brittein valtakunta on kuningaskunta. Nykyään on hallitsijana kuningatar. Hänen valtansa ei kuitenkaan ole kovin suuri, sillä ministerien tulee hallita maata niiden lakien mukaan, jotka parlamentti (= valtiopäivät) säätää. Hallintoa varten maa on jaettu kreivikuntiin.

Brittein valtakunta on pinnan laajuuden ja asukasluvun suhteen suurin valtakunta koko maanpallolla. Ääre-

tön luonnontuotteiden runsaus ja kansan suuri varallisuus on tehnyt siitä mahtavimman valtakunnan mitä koskaan maailmassa on ollut. Valtakunnalla, joka luonnollisesti on yksi Euroopan tärkeimpiä suurvaltoja*), on mahtava sotalaivasto, mutta pieni maa-armeija.

Kaupunkveja on paljon ja ne ovat suuria; useimmissa on paljon tehtaita.

Yksistään Englannissa on 30 kaupunkia, joissa kussakin on yli 100,000 asukasta. Useimmat kaupungit ovat toistensa kaltaisia niissä olevien tehdastien vuoksi: korkeita savupiippuja, kivihiilensavusta mustuneita taloja, lastatuita tavaravaunuja ja lukemattomia tulijoita ja menijöitä.

Tärkeimmät kaupungit ovat:

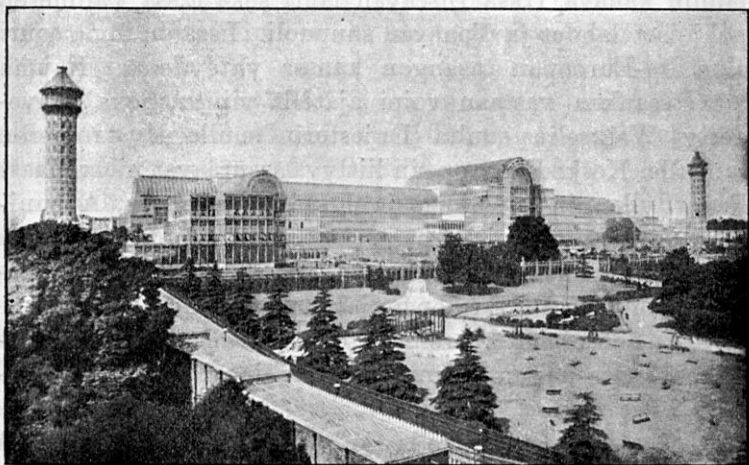
Englannissa ja Wales'issa (oäls)):** *Lontoo* (London), molemmin puolin Thamesia. Maanpallon suurin kaupunki, 4 1/2 milj. asuk. Lontoo on valtakunnan pääkaupunki ja maailmankaupan pääpaikka. Se on niin suuri, että sen ympärys on 60 km, siinä on enemmän kuin 20,000 katua ja 600 kirkkoa. Voidakseen nopeasti kuljettaa niitä äärettömiä ihmisjoukkoja, jotka joka päivä kaduilla liikkuvat, on rakennettu rautateitä, jotka käyvät kattojen yli, sekä tunneleita Thames joen alle. Kaupunki on jaettu moneen osaan, joilla kullakin on nimensä. Yhdessä osassa on kauppiasten myymälöitä, toisessa ovat useimmat tehtaat, kolmannessa asuvat rikkaat ja ylhäiset komeissa palatseissa. Vanhimmassa kaupunginosassa, jossa kauppiasten konttorit ovat, on ihmisliike kaduilla niin suuri, että on usein vaikea päästä eteenpäin. Kaupungissa on suuria museoita***) ja kirjastoja (yksi niistä maailman suurin) sekä 2 yliopistoa. — Lähinnä Lontoota on *Liverpool* (liiverpuul) valtakunnan tärkein merikauppakaupunki. Vil-

*) Euroopan kuusi suurvaltaa ovat: Venäjä, Englanti, Ranska, Saksa, Itävalta-Unkari ja Italia.

**) Wales'iksi sanotaan sitä Englannista ulkonevaa niemimaata, joka sijaitsee Bristolin kanavan pohjoispuolella.

***) Raudasta ja lasista rakennettu Kristallipalatsi on museo, joka sisältää kaikenlaisia kokoelmia.

kaassa höyrylaivayhteydessä Amerikan kanssa. $1\frac{1}{2}$ milj. asuk. — Itärannalla on *Hull*, joka käy kauppaa Suomen kanssa. — Pohjoisempana on *Newcastle* (njukesl), tärkein kivihiilen lastauspaikka. — *Bristol* käy kauppaa Välimeren-maiden kanssa. — Sisämaan suurista tehdaskaupungeista mainittakoon *Manchester* (mantshester), jossa on puuvilla-tehtaita, *Sheffield* (sheffild), jossa valmistetaan teräskaluja ja *Leeds* (liids), joka harjoittaa villateollisuutta; nämä kolme kaupunkia sijaitsevat niin, että muodostavat kolmion kär-



Kristallipalatsi Lontoossa.

jet. Etelämpänä on *Birmingham* (börmingäm), mahtava tehdaskaupunki, joka valmistaa messinki- ja terästavaroita (teräskyniä ja neuvoja).

Skotlannissa ovat useimmat kaupungit hedelmällisessä alamaassa. — *Edinburgh* (ädnbööro), pääkaupunki, kauniilla paikalla Forthvuonon rannalla. Siitä länteen on *Glasgow* (gläsgoo), suuri kauppa- ja tehdaskaupunki, 720,000 asuk.

Irlannissa: *Dublin* (döblin) itärannalla. Irlannin pääkaupunki.

Englannin laajoista siirtomaista on hedelmällinen Intia Aasiassa tärkein. Yksistään siinä maassa on yli 290 milj. asukasta. Koko Brittein valtakunnassa on kaikkiaan noin 387 milj. asukasta.

KESKI-EUROOPPA.

Asema. Keski-Eurooppa käsittää maanosastamme sen alueen, jota rajoittaa P:ssä Itämeri, Pohjanmeri ja Englannin kanava, L:ssä Biscayan lahti sekä E:ssä Välimeren pohjoiset lahdet ja Tonavan suupuoli. I:ssä on tämä suuri alue Itä-Euroopan tasangon kanssa yhteydessä. Rajana tätä tasankoa vastaan voipi ajatella viivan, joka on vedetty Weikselin suulta Dnjesterin suulle Mustanmeren rannalla. Keski-Eurooppaan liittyvät seuraavat niemimaat: P:ssä Jyllannin niemimaa ja E:ssä Pyreneitten, Apenninien ja Balkanin niemimaat.

Pinnanmuodostus. Maan laadun ja korkeuden mukaan voipi Keski-Euroopan jakaa kolmeen pääosaan:

1) pohjoinen kaarenmuotoinen *alankomaa*, joka Itä-Euroopan tasangon jatkona ulottuu aina Pyreneitten juurelle asti;

2) tämän sisäpuolella kohoaa vähän pienemmässä kaaressa, joka ulottuu Lyonin lahdesta Mustaanmereen, *Keski-Euroopan ylänkö*, johon kuuluvat Karpatit, Saksan ylänkö ja Ranskan ylänkö; sekä

3) *Alpit*, jotka ulottuvat kaarena Genuan lahdesta Adrian mereen ja ovat rinnatusten seisovia korkeita vuorijonoja.

1) Suuret alueet Itämeren, Pohjanmeren ja Biscayan lahden rannalla olevaa alankoa ovat hiekkanutmia, mutta vielä suuremmat alueet ovat hedelmällisiä, tiheään asuttuja tasankoja. Rannikolla on useissa paikoin aaltojen ja tuulen kokoamia hiekkasärkkiä. Lahtia on ainoastaan jokien suilla, ja pitkät alavat maakielekkeet ympäröivät mataloita merenselkiä Itämeren rannikolla.

2) *Karpatit, Transsylvanian vuoret ja Balkan* muodostavat, Tonavan katkaisemana, säännöttömän kysymysmerkin (?) kaltaisen vuorijakson, joka ympäröi Unkarin tasankoa ja Valakkian tasankoa. Unkarin tasangon jakaa metsäinen vuoriseutu — ennen Tonavan suurta mutkaa E:ään — kahteen osaan: hedelmälliseen, pienempään luoteiseen osaan *ylä-Unkarin tasankoon* ja suurempaan kaakkoiseen osaan, jossa on tasaisia heinikkoaroja ja nummia. Tällä on nimenä *ali-Unkarin tasanko*. Malmirikkaat Karpatit ovat jylhiä tuntureita, joilla kasvaa tummaa kuusimetsää. Niiden huiput eivät ulotu yli lumirajan; kulkujäitä ei siis ole.

Etelä-Saksan ylänkö, joka vähitellen kohoaa P:ssa olevasta alangosta Alppeja kohti E:ssä, laajenee I:ssä vuoriksi, jotka ympäröivät *Böhmin umpilaakson*.

Reiniä ympäröipi toinen suuri vuorijoukko: etelässä mäntymetsän peittämät *Schwarzwaldin* ja *Vogesin* vuoristot sekä pohjoisessa *Reinin liuskavuoret*.

Ranskan ylänkö päättyy jyrkkänä Rhônen laaksoon, mutta alenee vähitellen luoteeseen päin. Ylängön korkein tienoo on jylhä *Cevennien* vuoristo, joka on pohjoisessa pienempien ylätasankojen kanssa yhteydessä.

3) *Alpit* ovat Euroopan korkeimmat vuoret. Ne ovat osaksi epäsäännöllisiä vuoriryhmiä, osaksi pitempiä vuorijonoja, joita pitkittäiset laaksot toisistaan eroittavat, tahi joiden välissä on poikkilaaksoja, solia. Alpit (noin 1,000 km pitkät) jaetaan tavallisesti kolmeen pääryhmään:

a) *Länsialpit* Välimerestä *Ison S:t Bernhardin* solaan *Mont Blancin* (mong blang) itäpuolella. Mont Blanc, joka on hyvin vähän korkeampi useita sen ympärillä olevia ryhmävuoria, on 4,800 m korkea, ja on meidän maanosamme korkein vuorenhuippu. Sen yläosasta laskeutuu laaksoihin 23 jäävirtaa.

b) *Keskialpit* S:t Bernhardista *Brennersolaan* Tonavan mutkan eteläpuolella.

c) *Itäalpit* Brennersolasta Unkarin tasankoon. Nämä

alpit ovat leveämmät ja vähän pitemmät kuin muut alppiryhmät.

Joet ja järvet. Maan kaltevuus vaikuttaa, että useimmat joet juoksevat luoteista suuntaa mereen. Itämereen laskevat S:n muotoinen *Weiksel* ja hiekkasärkkäinen *Oder*. Pohjanmereen laskevat *Elbe*, pitkä, purjehdukselle sovelias, laveasuinen joki *Weser* Thüringerwaldilta ja komea *Rein*, joka on 1,200 km pitkä. Se alkaa S:t Gott-



Mont Blanc.

hardilta (Keski-Alpeilla). Sitte juoksee se koilliseen ja pohjoiseen *Bodenjärveen*, jatkaa matkaansa järven läntisestä päästä länttä kohti, kääntyy äkkiä pohjoiseen ja virtailee nopeasti aina alangolle asti, jossa se jakaantuu useaan suuhaaraan. Reinin suurin syrjäjoki on itäpuolelta tuleva *Main*. Reinin suistomaan lävitse laskevat mereen *Maas* ja lyhyt, vesirikas *Schelde*.

Englannin kanavaan laskee myöskin nopeasti virtaileva *Seine* (seen) Ranskan ylängöltä.

Biscayan lahteen laskevat Ranskan pääjoki *Loire* (loaar) Cevenneiltä ja *Garonne* (garon) Pyreneiltä.

Välimereen laskee *Rhône* (roon). Se alkaa läheltä S:t Gotthardia, juoksee erään pitkän alppilaakson lävitse ja laskee Geneven järveen, jatkaa sieltä matkaansa länteen ja etelään, kunnes saapuu mereen. Rhône'n suurin lisäjoki on *Saône* (soon).

Mustaanmereen laskee *Tonava* Schwarzwaldilta. Pituuteensa nähden on se Euroopan toinen joki. Se juoksee puolen matkaansa itäistä suuntaa, sitten tekee se suuren kaaren etelään ja laskee monihaaraisena mataloiden ja vesiperäisten rantaseutujen läpi Mustaanmereen. Tonavaan laskee monta sivujokea, jotka lisäävät paljon sen vettä. Suurimmat ovat *Drave* ja *Save* Itäalpeilta ja *Theiss* Karpateilta.

Keski-Euroopassa on vähän järviä; ainoastaan Alppi-seudussa on pitkiä ja kapeita alppijärviä ja Itämeren rannalla toisen muotoisia vesistöjä, mutta nämä ovat vähäisiä eikä näistä ole liikkeelle suurta hyötyä. Liikkeen edistämistä varten on kaivettu kanavia. Tärkein näistä on *Wilhelmín kanava* (noin 100 km), joka ulottuu läheltä Elben suuta poikki Jyllannin niemimaan Itämereen. Paljon vanhempi tätä on *Eteläkanava*, joka yhdistää Garonnen Välimereen.

Ilmanala. Itäosassa vallitsee mannerilmasto: talvet ovat kylmät ja lumiset (vedet jäässä) ja kesät lämpimät. Länsiosassa vallitsee meriilmasto: vedet ovat sulat, maa lumeton, kesät pitkät. Alppiseuduissa sataa runsaasti vettä ja lunta. Korkealla tuntureilla on vuodet umpeen mahtavia lumi- ja jää-joukkoja, jotka ulottuvat kohti laaksoja leveiden jäätyneiden jokien tavalla. Ne liikkuvat hiljalleen eteenpäin, kooten kupeilleen kiviä ja soraa. Kulkujää sulaa laaksossa, muodostaa puroja ja täyttää joen-uomat vedellä.

Kasvi- ja eläinkunta. Keski-Euroopan pohjoisessa osassa on kasvullisuus pääasiallisesti samanlainen kuin Etelä-Skandinaviassa. Havumetsiä on kuitenkin ainoastaan vuoriseuduissa. Tasangolla menestyvät pyökki ja

tammi. Tienvarsilla on pitkiä rivejä korkearunkoisia poppeleja. Hedelmäpuita (Saksan omenoita) on runsaasti, samoin kastanjia etelässä. Viinirypäleitä viljellään vuorien eteläisillä rinteillä. N. s. viinitarha muistuttaa turkinpapu-viljelystä. Vihannekset ja juurikasvit (esim. perunat ja sokerijuurikkaat) ovat yleisiä. Viljalajeja viljellään pohjoisesta etelään seuraavassa järjestyksessä: ruista ja kauraa, vehnää ja maissia.

Koti-eläimet ovat samat kuin meillä; ainoana poikkeuksena on aasi. Koiraa käytetään vähäisten kuormien vetämiseen. Metsäeläimistä mainittakoon metsäsika, metsäkauris ja saksan hirvi Pohjois-Saksan metsästyspuistoissa sekä gemsu korkealla alpeilla.

Valtiot. Keski-Euroopassa on 8 valtakuntaa, nimittäin 2 keisarikuntaa: *Saksa* ja *Itävalta-Unkari*, 2 tasavaltaa eli vapaavaltiota: *Ranska* ja *Sveitsi* sekä 4 kuninkaskuntaa: *Tanska*, *Alankomaat*, *Belgia* ja *Rumania*.

SAKSAN VALTAKUNTA.

(Melkein 1½ kertaa niin suuri kuin Suomi.)

Saksan valtakunta, jota tavallisesti sanotaan *Saksaksi*, rajoittuu koillisessa Venäjään, kaakossa Itävaltaan, E:ssä Itävaltaan ja Sveitsiin, L:ssä Ranskaan, Belgiaan ja Alankomaihin sekä P:ssä Pohjanmereen, Tanskaan ja Itämereen. Saksa, joka on keskellä Eurooppaa, on luontonsa puolesta hyväosainen maa, ja kansaa siellä on runsaasti.

Asukkaat. Saksan valtakunnan 53 milj. asukkaasta on noin 47 milj. *saksalaisia*, jotka kuuluvat germaanilaiseen lahkoon. Itäisissä rajamaissa asuu *puolalaisia*, pohjoisissa *tanskalaisia* (Etelä-Jyllannissa) ja Reinin länsipuolella vähäinen määrä *ranskalaisia*. Kaupungeissa on lukuisasti *juutalaisia*. Tiheimmin asutut tienoot ovat Reinin laakso ja Thüringerwaldin itäpuolella olevat seudut. —

Pohjois-saksalaiset ovat luterilaisia, etelä-saksalaiset ja puolalaiset katolilaisia; ensinmainittuja on noin kaksi kertaa niin paljon kuin viimeainittuja. Kansanvalistus on hyvin hyvällä kannalla.

Saksalaiset taiteilijat *), tiedemiehet (esim. kielentutkijat, lääkärit y. m.) ja käytännöllisillä aloilla työskentelevät henkilöt ovat erittäin eteviä. Koska maa on niin tiheään asuttu, täytyy jokaisen yksityisen kansalaisen työskennellä suurella ahkeruudella ja kestäväisyydellä voidakseen saada toimeentulonsa. Mutta kun kuitenkin monin paikoin työtä ja tuloja puuttuu, muuttaa suuri määrä saksalaisia muihin maihin ja maanosiin.

Elinkeinot. Tasangoilla ja vuorien välisissä laaksoissa harjoitetaan maanviljelystä. Suuren asukasluvun vuoksi täytyy tuoda viljaa maahan. Perunoita, valkojuurikkaita ja vihanneksia viljellään yleisesti, samoin Etelä-Saksassa humaloita ja viiniköynnöstä oluen ja viinin valmistamista varten.

Rannikkoseutujen marskimailloja ja vuoritienoissa pidetään hyvää sarvikarjaa, hevosia ja lampaita. — Vuorityö tuottaa kivihiiltä, suolaa, vaskea, rautaa y. m. Näistä metalleista valmistetaan lukuisissa tehtaissa kaikenlaisia kapineita Saksan ja muiden maiden tarpeeksi. Vielä valmistetaan tehtaissa sangen paljon kankaita, apteekkitavaroita, lasitavaroita y. m.

Valtakunnan kauppalaivasto on suuruutensa puolesta muiden maiden laivastoihin nähden kolmas järjestyksessä.

Saksalaiset ovat hyvin taitavia kauppamiehiä, ja heidän kauppamatkustajansa levittävät tavaroita melkein kaikkialle maanpallolla. Rah a: 1 marka = 1 marka 25 penniä (Suomen rahassa).

Valtakunnan hallitus ja eri valtiot. Saksan valtakuntaan kuuluu 25 valtiota ja 1 n. s. valtionmaa. Valtakunnan päämies on keisari. Valtakunnan ylin virkamies on valtiokansleri. Yhteisistä asioista (esim. suhteesta toisiin valtakuntiin, sotajoukosta ja tullista) päättää

*) N. s. kaunotaiteet ovat: rakennus-, kuvanveisto-, maalaus- ja runoustaide sekä musiikki.

liittoneuvosto ja valtiopäivät, joissa on edustajia kaikista valtioista.

Tärkeimmät valtiot ovat:

Preussin kuningaskunta.

(32 milj. asuk.)

Tämä valtio on suurin ja tärkein osa koko valtakuntaa. Preussin kuningas on samalla Saksan keisari. Hän asuu pääkaupungissa *Berliinissä*, joka on tasangolla Brandenburgin maakunnassa. Tämä hyvästi rakennettu, muhkea kaupunki on lähinnä Lontoota ja Pariisia Euroopan suurin kaupunki; siinä on 2 milj. asukasta. Vilkas kauppa ja paljon tehtaita. Suuri yliopisto, useita taidekoelmia ja teattereja. — Lähinnä Berliiniä suuruuteen katsoen on *Breslau*, kauppakaupunki aluksilla kuljettavan Oderin rannalla.

Königsberg, lähellä Itämeren rannaa, vie ulos puutavaroita ja rukiita. Luja linnoitus. — *Danzig*, Weikselin varrella, melkoinen kauppa-kaupunki. Linnoitus. — *Stettin*, Oderin suulla, tuo maahan jauhoja ja tarvepuita. — *Magdeburg*, keskellä maata, Elben varrella; sokeritehtaita. — Reinin itäpuolella ovat suuret tehdaskaupungit *Elberfeld-Barmen* ja rannalla: *Düsseldorf*, korkeakoulu taiteilijoita varten, sekä *Köln*, linnoitus, ääretön rautatieliike, tuomiokirkko, jossa on 160 m korkea torni.

Saksin kuningaskunta

on tiheimmin asuttuja maita Euroopassa. Alueella, joka on vähän suurempi kuin Uudenmaan lääni, on 4 milj. eli 253 asukasta □ km:llä. Useimpien elinkeinona on maanviljelys ja teollisuus. — Kaupunkeja: *Dresden*, kauniilla paikalla Elben rannalla, pääkaupunki, kuuluisa taulukokoelma. — *Leipzig*, maan luoteisosassa, huomattavat vuosimarkkinat, suuria kirja- ja nuottipainoja, kuuluisa yliopisto.

Baierin kuningaskunta, Württembergin kuningaskunta ja Badenin suuri- herttuakunta.

Nämä kolme Etelä-Saksan maata ovat Reinin, Keski-alppien ja Böhmin vuorien välillä, ja niiden lävitse virtaa Tonava. Baierissa on 6, Württembergissä 2 ja Badenissa 1 ³/₄ milj. asuk. Kahden ensinmainitun valtion pääkaupungit ovat:

München, Tonavan syrjäjoen Isarin varrella. Suuria taidekokoelmia ja palatseja. Maailman mainioita olutteh-taita. — *Stuttgart*, Reinin syrjäjoen Neckarin varrella; viinivuorien ympäröimä. Vilkas kirjakauppaliike.

Neckarin rannalla on ihanalla paikalla yliopistokaupunki *Heidelberg*.

Hampuri, Lybekki, Bremen.

Nämä kolme vapaata kaupunkia, joihin kuuluu niiden lähin ympäristö, ovat kolme valtiota.

Hampuri, hyvällä paikalla alisen Elben varrella, on Euroopan mantereeseen tärkein merikauppakaupunki. Mahtavat valtamerialukset välittävät liikettä Amerikkaan ja muihin maailman paikkoihin. Tärkeimmät tuontitavarat ovat kahvi ja vuoriöljy; yli 680,000 asukasta.

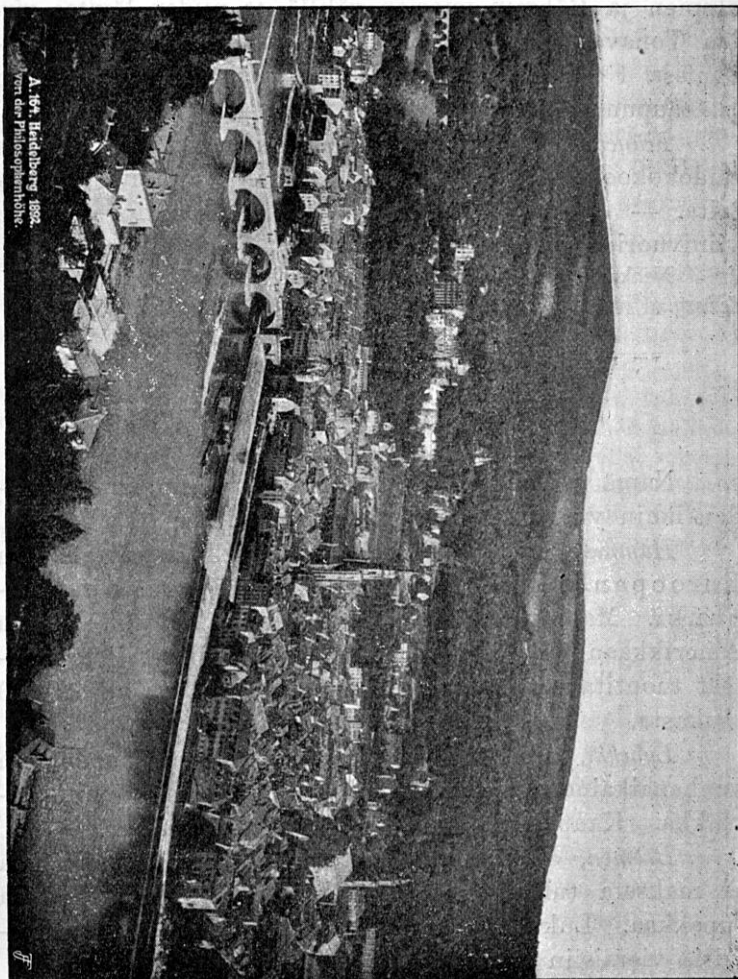
Lybekki, lähellä erästä Itämeren lahtea, muodoltaan vanhanaikainen. Tehdastavaroiden Suomeen-viennin pääpaikka. Kaupunki on noin Helsingin suuruinen.

Bremen, Weserin varrella. Sinne tuotavista tavaroista ei makseta tullia. Amerikasta tuodaan puuvillaa ja tupakkaa. Lukuisat höyrylaivat kuljettavat täältä siirtolaisia vieraisiin maanosiin.

Valtionmaa Elsass-Lothringi,

joka vuonna 1871 valloitettiin Ranskalta, on osa valtakuntaa, mutta ei kuulu mihinkään erityiseen valtioon. — *Strassburg*, suuri kaupunki lähellä Reiniä.

Alusmaita. Viimeisinä vuosikymmeninä ovat saksalaiset hankineet itselleen suuria alueita Afrikan rannoilla sekä useita saaria Australian pohjoispuolella.



A. 64. Heidelberg 1892.
von der Philosophenhöhe.

Heidelberg, Neckarin varrella.

ALANKOMAAAT.

(Pienempi kuin Vaasan lääni, 5 milj. asuk.)

Luonto. Alankomaat eli Hollanti on nimenä sillä alavalla, metsättömällä rannikkomaalla, joka on Reinin suulla Pohjanmeren rannalla. Tämän maan länsiosa on niin jokien ja kanavien risteilemä, että se on kauttaaltaan saaristona.

Koska tämä osa ($\frac{1}{4}$ koko maasta) on keskimäärin 5 m alempana merenpintaa, on asukkaiden täytynyt rakentaa lujia rantapatoja estääkseen merivettä maalle tulvimasta. N. s. marskimaa, rantapatojen sisäpuolella, pysyy kuitenkin kosteana, jonka vuoksi on kaivettu kanavia, joihin vesi kokoontuu ja joista se johdetaan pois pumpuilla, joita käytetään tuulimyllyjen avulla. Ahkeroiden ja voimakasteu asukasten on jo onnistunut kuivata suuria alueita entisestä meren pohjasta, ja tarkoitus on valloittaa vielä hyvä alue suuresta, matalasta *Zuiderseelahdesta*. Tämän edustalla on rivi kapeita ja pitkiä saaria, jotka muinoin ovat kuuluneet mantereeseen. — Läntinen osa maata on hedelmällistä, mutta itäisessä on paikka-paikoin nummia ja rahkasoiia.

Asukkaat, joita maan mukaan sanotaan *hollantilaisiksi*, ovat germaanilaisia ja puhuvat kieltä, joka on sukua saksalle ja ruotsille. He ovat tyyntä, rehellistä ja uutteraa kansaa. Säästäväisyyden ja järjestyksen harrastuksen vuoksi ovat he tulleet varakkaiksi. Maassa on hyvin vähän kerjäläisiä. Kansanvalistus on yleinen ja hyvällä kannalla.

Elinkeinot. Maanviljelystä harjoittaa noin puolet maan väestöstä. Puutarhanviljelys on niin suuri, että Hollannista lähetetään useihin maihin ruukkukasveja ja kukkais-sipulia (hyasintteja y. m.). Muutamin paikoin on kasvihuoneita sadoittain. Mainiot hollannin lehmät ovat kuuluisat. Koska täällä vallitsee leuto meri-ilmasto, voivat eläimet suuren osan talvesta käydä laitumella; silloin ovat ne tuulen ja sateen vuoksi puetut „päällysnuttuihin“. Paljon voita, juustoa ja lihaa viedään ulkomaalle. Pohjanmerestä pyytävät hollantilaiset ka-

lastajat silliä ja rannikoilta ostereja (syötäväksi kelpaavia simpukoita).

Tehdasteollisuus tuottaa „Hollannin palttiinaa“, purjevaatetta, paloviinaa, savipiippuja y. m. Ulkomaisista alusmaistansa, varsinkin Jaavasta Aasiassa, tuovat purjehdukseen tottuneet hollantilaiset satoja laivalasteja sokeria, kahvia, tupakkaa, maustimia y. m. ja myyvät niitä Eurooppaan. Sen sijaan ostavat he viljaa, kivihiiltä ja malmeja.

Alankomaiden kuningaskunnassa on useita kaupunkeja. Useat ovat toistensa kaltaisia siinä, että niiden läpi kulkee kanavia, joiden molemmin puolin on istutettu lehmuksia ja piilipuita. Rakennukset, joiden päädyt ovat katuun päin, ovat tiilillä katetut. Joka lauantai on puhdistuspäivä. Silloin tomutetaan ja siistitään huoneet, ja rakennuksien ulkoseinät pestään saipualla ja harjalla.

Tärkein kaupunki on *Amsterdam* lähellä *Zuiderseetä*. Kaupungin läpi kulkee noin 100 kanavaa. Maa on niin vesiperäistä, että kartanot ovat rakennetut paaluille. Vilkasta kahvin- ja tupakan-kauppaa. $\frac{1}{2}$ milj. asuk. — Kauniisti rakennetussa *Haag'issa*, lähellä *Pohjanmerta*, asuu kuninkaanperhe. — *Rotterdam*, Maasin leveällä suulla, on suuri merikauppakaupunki.

BELGIA.

(Vähän pienempi Hollantia, $6\frac{1}{2}$ milj. asuk.).

Alankomaiden, Saksan ja Ranskan välillä on vähäinen Belgian kuningaskunta. Maan lyhyt rannikko on loivaa ja tasaista. Saaristoa ei ole. Keskiö, jonka lävitse Schelde ja Maas virtaavat, on mäkinen ja muuttuu yhä vuorisemmaksi kuta lähemmäksi Ranskan rajaa tullaan. Tämä tienoo on erittäin rikasta kivihiilestä ja raudasta ja onkin senvuoksi aivan täynnä kaivoksia ja tehtaita.

Korkeita savupiippuja, hiili- ja raudankuona-kasoja sekä täyteen lastattuja tavarajunia näkee kaikkialla. Tehtaissa jymisee höyryvasarain lyönti, ja rautasorvien surina muistuttaa matkustajaa

siitä, että hän on yhdessä maanpallon tärkeimmistä teollisuusmaista.

Asukkaita on Belgiassa tiheämmässä kuin missään muussa Euroopan maassa. Alueella, joka on kooltaan $\frac{3}{4}$ Vaasan lääninä, asuu lähes 7 milj. henkeä eli 226 jokaisella □ km:llä. Maassa asuu kaksi kansaa; saksalaiset *flaamit*, jotka harjoittavat maanviljelystä tasangolla, ja ranskalaiset *valloonit*, jotka tekevät työtä vuorikaivoksissa ja tehtaissa vuoriseudussa. Kaikki ovat katolilaisia. Maassa on useita munkki- ja nunnakuntia, jotka kannattavat kouluja. Työväestön seassa on kansanvalistus kuitenkin vielä huonolla kannalla. Belgiassa on tehdasteollisuus kehittynyt suurenmoiseksi. Tärkeimmät tuotteet ovat metalliteokset, kankaat, matot, pitsit, lasi y. m.

Belgiaa hallitsee kuningas, joka samalla on afrikkalaisen Kongovaltion kuningas.

Pääkaupunki *Bruxelles* (brykseel) on keskellä maata. Vanhoja kirkkoja ja uusia palatseja. Teollisuuskaupunki.

Anvers (angväär) purjehdukselle soveliaan Schelden oikeanpuolisella rannalla, Euroopan suurimpia kauppakaupunkeja. — *Liège* (lieesh), kiväärien valmistuksen pääpaikka.

SVEITSI.

(Yhtä suuri kuin Vaasan lääni, 3 milj. asuk.)

Asema. Sveitsi on pieni maa, mutta se on merkillinen erinomaisen ihanasta alppiluonnostaan ja ahkerasta kansastaan. Se ei ulotu mereen. Sitä ympäröivät Saksa, Itävalta, Italia ja Ranska.

Pinnanmuodostus. Maanlaadun ja korkeuden mukaan voidaan Sveitsi jakaa kolmeen osaan.

1) *Sveitsin ylätasanko*, Alppien ja Reinin välillä. Sen läpi virtaa *Aare* (aar), joka tuo vettä useasta kauniista, soikeasta alppijärvestä.

2) *Jura*, Ranskan rajalla. Juravuoreissa on monta yhdensuuntaista vuorijonoa.

3) *Alpit*. Näihin Euroopan ihanimpiin ja luontonsa puolesta vaihtelevaisimpiin tunturivuoriin kuuluu sekä vuoriryhmiä että vuorenselänteitä (keskikorkeus 2,600 m), joiden yli sadat lumipeittoiset huiput kohoavat korkeuteen. S:t *Gotthardin* vuorensolmusta, jossa on kulkemislle sopiva sola, haaraantuu useita vuorijonoja. Yksi näistä vuorijonoista on *Bernin alpit*, joilla on useita korkeita vuorenhuippuja. — S:t Gotthardista virtaa *Rhône* länteen Genèven järveen ja *Rein* itään ja pohjoiseen *Boden-järveen*.

Ilmanala on maan korkeuden vuoksi kylmempi kuin muissa alavammissa seuduissa samalla leveysasteella. Usein tuulee ankarasti. Tunturivuorilla vallitsee ikuinen talvi, ilma on kylmä, mutta puhdas ja terveellinen. Aasukkaat ovat senvuoksi sangen voimakkaita ja terveitä.

Koska korkeimpien vuorien ja alimpien laaksojen ilmasto sangen suuresti eroaa toisistaan, voipi Sveitsin samoin kuin kaikki muutkin korkeat vuoret jakaa toistensa yläpuolella oleviin kasvi-seutuihin.

1) Viljelysalueella, aina 1,300 metrin korkeuteen, kasvaa lehti- ja havumetsiä viljeltyjen peltojen ja hedelmätarhojen välissä. Runsas väestö asuu kaupungeissa ja suurissa kylissä.

2) 1,900 metrin korkeuteen ulottuu havumetsä-seutu. Tässä viljellään vehnää, ruista ja perunoita. Vähäisten kylien väestö pitää lukuisasti sarvikarjaa rehevillä niityillään.

3) Metsärajan (1,900 m) ja lumirajan (2,800 m) välillä ovat alppilaitumet, missä alppiruusu kukkii ja nopea gemsu kuljeskelee. Ainoastaan kesällä asuvat alppipaimenet täällä pienissä paimenmajoissaan.

4) Ylinnä on ikuisen lumen ja jään seutu; se on $\frac{1}{20}$ Sveitsiä *).

Aasukkaat ovat saksan- ($\frac{7}{10}$), ranskan- ja italian kieltä puhuvia sveitsiläisiä. Erityistä sveitsin kieltä ei siis ole. Aukaista ovat enemmän kuin puolet protes-

*) Opettajia kehoitetaan antamaan oppilastensa piirtää yhden vuorijonon ja siihen vaakasuoraan kasviseudut ja niiden rajaviivat, joiden välimatkat ovat samassa suhteessa toisiinsa kuin luvut 4,300, 2,800, 1,900, 1,300 ja 800.

tantteja, muut ovat katolilaisia. Kansanvalistus on erinomaisten hyvällä kannalla. Kaikissa suuremmissa kylissä on kansakouluja, ja oppilaat saavat myöskin opetusta puutarhanhoidossa. Kaupunkien oppilaitoksia pidetään mallikouluina muiden maiden kouluille.

Elinkeinot ovat paljon useampaa laatua, kuin näin vuorisessa maassa voisi luulla. Laaksoissa kasvatetaan viljaa, mutta sato riittää vaan puolelle maan asukkaista. Omenoita, päärynöitä ja luumuja saadaan runsaasti. Vuorien etelärinteillä menestyy viiniköynnös. Mehevillä alppilaitumilla pidetään hyvää sarvikarjaa, ja „Sveitsin juustoa“ viedään paljon ulkomaalle. Vaikka maassa ei ole rautaa eikä kivihiiltä, on kuitenkin teollisuus yltä-atasangolla sangen kukoistava. Kaupunkien tehtaissa valmistetaan puuvilla- ja silkkikankaita, koneita, kelloja ja koristuksia y. m. Väestö on taitava puu- ja oljenpunoistöissä.

Sveitsissä on hyviä maanteitä ja paljon rautateitä. Monet näistä käyvät tunnelien kautta vuorien lävitse; pisin tunneli (15 km) on tehty St Gotthardin läpi. Järvillä kulkee runsaasti laivoja; jokia myöten ei voi pitkältä laivoilla kulkea. Kesällä on elämää ja liikettä pienessä Sveitsissä. Kaukaisista maista tulvaa matkailijoita (turisteja) kiipeämään Sveitsin vuorille ja ihailemaan kauniita näköaloja. Silloin ansaitsevat Sveitsin ravintoloitsijat, kauppiat ja oppaat runsaasti rahaa.

Hallitus. Sveitsi on liittotasavalta, johon kuuluu 25 pientä valtiota, *kanttoonia*,¹ joilla kullakin on oma lainsäätäjäkokouksensa. Yhteiset asiat ratkaisee liittokokous pääkaupungissa Bernissä, ja päätökset panee toimeen liittoneuvosto.

Tämän neuvoston keskuudesta valitaan vuodeksi kerrassaan tasavallan presidentti. — Sveitsillä ei ole vakinaista sotaväkeä, mutta maan kaikki pojat ovat harjaantuneet ampuma-aseita käyttämään ja kykenevät siis maatansa puolustamaan.

Kaupungit. Pääkaupunki *Bern* on korkealla niemellä, jota kolmelta puolen ympäröipi Aarejoki. Yliopisto. — *Zürich*, samannimisen järven pohjoispäässä. Maan väkirikkain kaupunki, harjoittaa teollisuutta. Poly-

teknillinen opisto ja muita kuuluisia kouluja. Kaupungissa käy kesäisin paljon matkustavaisia.

Basel, Reinin mutkassa. On asemansa vuoksi maan tuonnin ja viennin portti. Rikas kaupunki, kuuluisa hyväntekeväisyyslaitoksistaan. — *Genève* (scheneev) siinä, missä Rhône lähtee Genève'n järvestä. Suuri osa maailmaa saapi tästä kaupungista kellonsa. Tänne kokoontuvat matkailijat, jotka aikovat nähdä Mont Blancin. Yliopisto.

RANSKA.

(1 1/2 kertaa niin suuri kuin Suomi, 38 1/2 milj. asuk.)

Asema. Ranska on Keski-Euroopan läntisin osa, jonka rajoina ovat Välimeri, Pyreneit, Biscayan lahti ja Englannin kanaali. Idässä eroittavat Länsialpit ja Jura maan Italiasta ja Sveitsistä. Koillisraja käy jokien ja vuorien yli; sen ulkopuolella ovat Saksa ja Belgia. Ete-lässä ovat Pyreneit muurina Espanjaa vastaan. Ranskan asema on siis erittäin edullinen: ympärillä on meriä, jotka eivät koskaan jäädy, ja rajoja suojelevat osaksi korkeat vuoret.

Luonto. Suurin osa hedelmällistä ja hyvin viljeltyä Ranskaa on alankoa, jonka läpi virtailee jokia. Jokialueen, jossa ovat Maas, Seine, Loire ja Garonne, eroittaa Rhône'ta ja sen syrjäjoista ylänkö, jonka korkeimmat tienoot muodostavat S:n kaltaisen yhtäjaksoisen vuoriston. Eril-länsä on vuorinen *Bretagnen* (bretanjen) niemimaa, jonka rannalla on hyviä satamia.

Ilmarala Välimeren rannalla on tunnettu kuumista kesistään ja lyhyistä, lämpimistä ja sateisista talvistaan. Muissa osissa on ilmasto leuto sen mukaan, miten lähellä Atlantia ne ovat. Metsistä on jo nykyään puute. Ete-lässä menestyvät hyvin öljypuu ja silkkiäispuu ja melkein koko maassa omenapuu, päärynäpuu ja viini-köynnös. Kotieläimet ovat samat kuin Saksassa.

Kansa. Ranskalaiset ovat roomanilaista lah-koa. Heidän kielensä, joka on roomalaisten kielestä, lati-

nasta, muodostunut, on kauniille sointuvaa. He ovat ahkeroita ja säästäväisiä ihmisiä, jotka syvästi rakastavat maatansa ja sen kunniaa. He eivät vaella vieraisiin maihin, kuten saksalaiset. Katolilainen uskonto on vallalla koko maassa. Kansanvalistus on sangen hyvällä kannalla ja edistyy yhä nopeasti. Yliopistoja on useita, ja maassa on monta etevää kaunotaidetten harjoittajaa. — Vuorisen Korsikan saaren asujamisto on tunnettu raakuudesta ja kostonhimostaan; tämä väestö puhuu italian kieltä.

Elinkeinot. Kolme neljäsosaa maan koko pinta-alasta on viljeltyä, ja noin puolet maan asukkaista elää maanviljelyksellä. Enemmän viljellään vehnää („Ranskan leipää“). Öljypuun hedelmistä puserretaan ruokaöljyä ja puunöljyä. Viiniä viljellään täällä enemmän kuin muualla; köyhä väestökin käyttää jokapäiväisenä juomanaan halpaa punaista viiniä tahi omenaviiniä. Monenlaisia viinejä viedään ulkomaalle. Teollisuus on maan toinen pääelinkeino. Sen tärkeimmät tuotteet ovat silkikankaat, hienot palttinat, muotitavarat, teräskalut ja posliini. Ranskalaisilla on hyvä kaunoaisti; senvuoksi ovatkin heidän teoksensa miellyttäviä, ja niitä ostetaan paljon sekä Euroopassa että Amerikassa. Tuontitavaroista mainittakoon: vilja, villat, puutavarat, ki-vihiili, puuvilla ja kahvi, vientitavaroista: kankaat, viini ja muotitavarat.

Vilkasta kauppaa edistävät lukuisat rautatiet ja kanavat, jotka yhdistävät maan tärkeimmät joet toisiinsa niiden yläjuoksulla. — Raha: 1 frangi = 1 markka. Mitta- ja painojärjestelmän on Suomi saanut Ranskasta.

Silkkinviljelys: Silkkiperhonen laskee munansa silkkiäispuun lehdistä; siellä muuttuvat ne pieniksi toukiksi, jotka syövät ahnaasti lehtiä. Jonkun ajan kuluttua ryömii toukka jollekin oksalle ja kehrää ympärilleen soikean kerän niin ohuesta langasta kuin hämähäkinverkko. Tämä on sikkiä. Ennenkuin toukka, joka siten on muuttunut perhoseksi, ehtii purra kolon silkkikerään (kokongiin), otetaan se oksalta ja pannaan kuumaan veteen. Silloin kuolee eläin. Lanka irroitetaan ja keritään toisten yhtä hienojen lankojen kanssa yhdessä. Siten saadaan silkkilankaa, jota käytetään

ompelulankana, tahi värjätään ja kudotaan heveiksi ja kestäviksi silkkikankaiksi.

Valtiomuoto. Ranska oli ennen keisarikunta, mutta on vuodesta 1870 *tasavalta* eli *vapaavaltio*.

Hallitusta johtaa 7 vuodeksi valittu presidentti. Hallitusta hoitavat ministerit, ja lakia säätävät valtiopäivät ja senaatti. Jos enemmistö kansan valitsemista valtiopäivämiehistä ei hyväksy ministerien menettelyä, täytyy ministerien jättää virkansa ja heidän sijaansa tulee uusi ministeristö. Tällaista on tapahtunut usein, sillä ranskalaiset ovat vaihtelevia ja vilkkaita luonteeltaan.

Maa on vanhastaan jaettu provinsseihin ja nykyään hallintoa varten departementteihin. Ranskan sotajoukko ja sotalaivasto on hyvin suuri.

Kaupunkeja: *Pariisi*, Seinen rannalla, on Ranskan pääkaupunki ja Lontoon jälkeen Euroopan suurin kaupunki. Hyvin rakennettu, kauniita taloja ja puistoja. Maailmankuulu yliopisto ja kallisarvoisia taidekokoelmia. Pariisissa oleksii alituisesti tuhansittain matkustavaisia, osaksi opiskelua osaksi huvittelua varten. Siellä käytännössä olevia pukuja jäljitellään kaikissa maissa, ja Pariisin ylellisyystavarat ovat enimmin haluttuja. Kaupungin ympärillä on useita esikaupunkeja ja lujia linnoituksia. Lähes 3 milj. asuk.

Seinen suulla on tärkeä merikauppakaupunki *Le Havre* (lö-aavr), joka tuo maahan puuvillaa. — *Lille* (lil), lähellä Belgian rajaa, suuren kutomateollisuutta harjoittavan tehdaspiirin keskusta.

Bordeaux (bordoo), Garonnen varrella. Kuuluu viinikaupastaan. — *Marseille* (marsej), Lionin lahden rannalla, maan etevin merikauppakaupunki. Tämä kaupunki on Ranskalle saman arvoinen kuin Hampuri Saksalle. Jo 2,500 vuotta sitten oli tällä paikalla kaupunki. — *Lyon* (liong), Saônen ja Rhônen yhtymäpaikalla. Lähinnä Pariisia maan suurin kaupunki. Kuuluisia silkki- ja samettitehtaita. $\frac{1}{2}$ milj. asuk.

Alusmaita. Ranskalaiset ovat hankkineet itselleen alusmaita Afrikassa ja Aasiassa. Niissa on lähes 35 milj. asuk. Alusmaat tuottavat maalle enemmän menoja kuin tuloja

ITÄVALTA-UNKARI.

(Lähes 2 kertaa niin suuri kuin Suomi, 45 milj. asuk.)

Asema. Tämä suuri valtakunta on keskisen Tona-
van ympärillä. Sen rajat ovat L:ssä Sveitsi ja Saksa,
P:ssa Saksa ja Venäjä, I:ssä Venäjä ja Rumania, E:ssä
Balkanin niemimaan valtiot ja Italia. Ainoastaan Adrian
meren rannalla ulottuu valtakunta mereen, muutoin on se
sisämaan valtio, jonka rajat ovat säännöttömästi vedetyt
ja avonaiset.

Luonto. Valtakunnan läntinen osa on vuorimaata,
joka on luontonsa puolesta hyvin samankaltaista kuin
naapurimaa Sveitsi. Itäisessä osassa eroittavat Karpatit
Unkarin tasangon Itä-Euroopan tasangosta. Leveä To-
nava monine syrjäjokineen on maiden yhteinen valtimo.
Tätä jokea pitkin on viljelys levinnyt kaukaisimpiinkin
tienoihin. Vuoriseuduissa on runsaasti metsiä, tasangoilla
niittyjä ja peltoja. Ilmasto vaihtelee seutujen korkeuden
mukaan, mutta on ylipäänsä mannerilmanalan kaltainen.

Asukkaina on maassa kirjava joukko kansoja, jotka
puhuvat kukin eri kieltään. Lännessä asuu *saksalaisia*;
he ovat tämän maan kansoista sivistyneimpiä. Unkarissa
asuu *magyareja* (madjareja), jotka ennen ovat olleet pai-
mentolaisia, mutta ovat nykyään maataviljelevää kansaa.
Böhmässä ja maan eteläisissä maakunnissa asuu useita
slaavilaisia kansoja. Vähemmässä määrässä on *puolalaisia*,
rumanilaisia, *italialaisia*, *juutalaisia*, *mustalaisia* y. m. Sak-
salaisten ja slaavilaisten kansojen välillä vallitsee kateus
ja erimielisyys; senvuoksi on valtakunta heikko.

Kansanvalistus on hyvä protestanttisten saksalaisten keskuu-
dessa, mutta huonompi roomalaiskatolilaisten joukossa. Viime
mainittua uskontoa tunnustaa $\frac{4}{5}$ koko väestöstä. Suuremmissa
kaupungeissa on runsaasti erinomaisia sivistyslaitoksia.

Elinkeinot. Maanviljelys on pääelinkeino. Taval-
listen Pohjois-Euroopan viljalajien lisäksi viljellään tasan-
goilla ja laaksoissa maissia; kasveista mainittakoon

vielä tupakka, valkojuurikkaat ja viini. Karjanhoito on alppiseutulaisten pääelinkeinona, ja tasangoilla vartioitsevat ratsastavat paimenet suuria lammasta- ja hevoslaumoja. Vuorityö tuottaa Itävalta-Unkarissa metalleja ja hyödyllisiä kivilajeja sangen runsaasti. Kaivoksista saadaan rautaa, vaskea, lyijyä, sinkkiä, kivihiiltä, suolaa ja lyijykiveä. Böhmissä on useita terveysläheteitä, joissa on kivennäisvettä. — Tärkeimmät teollisuuden tuotteet ovat: kankaat, lasi, sokeri, koneet, olut y.



Unkarin tasanko.

m. Teollisuus ei ole kuitenkaan läheskään niin korkealle kehittynyt kuin Saksassa.

Hallitus. Itävallan keisarikunta ja Unkarin kuningaskunta muodostavat valtioliiton, jolla on yhteinen hallitsija, mutta kummallakin eri lakinsa ja omat valtiopäivänsä.

Kaupunkeja. *Itävallassa:* Pääkaupunki *Wien* (viini) Tonavan varrella. Vilkas kauppa. Kauniisti rakennettu. Yliopisto. Lähes 1½ milj. asuk. — *Prag*, Böhmin pääkaupunki, muodoltaan hyvin vanhanaikainen. — *Triest*,

Adrian meren rannalla, valtakunnan tärkein merikauppa-kaupunki. Vilkkaassa höyrylaivayhteydessä Välimeren ympärillä olevien maiden kanssa.

Unkarissa: Budapest, kaksoiskaupunki, Tonavan molemmilla rannoilla. Yli $1\frac{1}{2}$ milj. asuk. — Vanhemmassa osassa Budassa asuu saksalaisia; Pest on nuorempi ja komeammin rakennettu.

Itävalta-Unkarilla ei ole ulkomaalaisia alusmaita.

RUMANIA.

(5 $1\frac{1}{2}$ milj. asuk.)

Rumanian kuningaskunnan rajoina ovat alinen Tonava, Pruth, Mustameri ja Transylvanian alpit. Valtakunnan pääosa on suuri hedelmällinen alatasanko, jolla viljellään hyvällä menestyksellä vehnää, maissia, viiniä, hedelmiä ja tupakkaa. Tonavan suun eteläpuolella oleva seutu on aromaata ja soveltuu siis karjan laitumeksi. — Paitsi hevosta käytetään vetojuhtana myöskin puhvelihärkää.

Asukkaat ovat rumanialaisia; maassa on myös vähän juutalaisia ja mustalaisia. Rumanialaiset tunnustavat kreikkalais-katolilaista uskontoa. Kansanvalistus on sangen alhaisella kannalla. Pääkaupunki *Bukarest* on keskellä tasankoa.

PYRENEITTEN NIEMIMAA.

(Vähän suurempi kuin $1\frac{1}{2}$ kertaa Suomi.)

Pyreneitten niemimaa on läntisin ja suurin Etelä-Euroopan niemimaista. Se on autio ylätasanko, jonka rannat ovat kallioiset ja ilman saaristoa, ja joka alenee länttä kohden. Ylätasangolla on neljä idästä länteen käyvää vuorijonoa.

Pyreneit ovat rajana Ranskaa vasnaan. Ne ovat jyrkkiä vuorenharjanteita, joissa on korkeita kukkuloita, ja joiden ylitse on hyvin vaikea päästä. Etelärinteillä ei ole jäätiköitä. Lännessä ovat Pyreneitten jatkona vähän

matalammat *Kantabrian* vuoret. Kauimpana etelässä ko-
hoaa *Sierra Nevada*n (lumipeittoinen) vuorijono. Vuorien
välissä juoksee monta usein vähävetistä jokea Atlantin
mereen. Sinne laskevat *Ducro*, *Tajo* (taahho), *Guadiana*
ja *Guadalquivir* (guadalkivir). Ainoastaan viimeksimainittu,
joka saa lisäjokia „lumipeittoisilta“ vuorilta, on pitemmän
matkaa purjehdukselle sopiva; muut joet ovat virtaisia ja
täynnä kallioita ja hiekkasärkkiä. Välimereen laskee *Ebro*.
Joki juoksee aronkaltaisen alangon lävitse, jota kastellaan
joesta ympärillä oleviin kanaviin johdetulla vedellä. Sa-
moin kastellaan Guadalquivirin rannoilla olevia seutuja.

Ilmanala ja kasvikunta. Pohjoisrannikolla saadaan
runsaasti sadetta. Metsissä kasvaa puita, jotka pudottavat
lehtensä vuotuisesti. Ylätasangolla vallitsee ankara man-
nerilmasto. Sadetta saadaan harvoin. Metsien ja niittyjen
asemesta on siellä aroja, joissa kasvaa ruohokasveja, jotka
kelpaavat lampaille ravinnoksi. Välimeren rannalla sataa
talvisaikaan. Siellä menestyvät aina viheriöitsevät puut,
kuten öljypuu, korkkitammi, laakeri, palmut y. m.
Guadianan varsilla kasvaa molempia ensinmainittuja puita
upeina metsinä. Viiniköynnös menestyy yleisesti. Kuu-
min tienoo Espanjassa ja samalla koko Euroopassa on
Andalusia, Guadalquivirin ympärillä oleva tasanko. Siellä
menestyy puuvillapensas, sokeriruoko ja kaktus-
kasvi. — Kotieläiminä käytetään aasia ja muulia.

Kansan elinkeinot. Pyreneitten niemimaan asukkaat
kuuluvat kuten ranskalaisetkin romanilaiseen kansanhei-
moon. Espanjan ja Portugalin mukaan ovat ne saaneet
nimekseen *espanjalaiset* ja *portugalilaiset*.

He ovat, kuten etelämaalaiset ylipäänsä, ylpeitä, vilkkaita ja
lahjakkaita, mutta myöskin laiskoja, tietämättömiä ja epäluotettavia.
Suurin osa asukkaista ei osaa edes lukea ja kirjoittaa. Lukuisa ka-
tolilainen papisto ei ole tehnyt paljon mitään sivistyksen korot-
tamiseksi.

Vaikka $\frac{7}{8}$ maan väestöstä elää maanviljelyksellä,
on tämä elinkeino kuitenkin huonolla kannalla. Karjan-

hoitokin yhä huononee. Suuremmalla menestyksellä harjoitetaan viininviljelystä ja mehiläishoitoa. Vuorissa on erittäin runsaasti rautaa, vaskea, elohopeaa ja lyijyä. Käsityöteollisuus, kauppa ja merenkulku ovat viime aikoina edistyneet, mutta niillä ei ole (jollei ota lukuun viinin ja suolan kauppaa) erityistä merkitystä millekään suuremmalle osalle Eurooppaa. Tärkeimmät vientitavarat ovat viini, lyijy, etelänhedelmät, öljypuunöljy, korkki, suola y. m.

Pyreneitten niemimaa on jo vanhoista ajoista asti ollut jaettu *Espanjan kuningaskunnan* (noin $\frac{4}{5}$ koko niemimaasta) ja *Portugalin kuningaskunnan* ($\frac{1}{5}$) kesken.

ESPANJA.

(18 milj. asuk.)

Kaupunkia. Pääkaupunki *Madrid* on melkein keskellä hedelmätöntä ylätasankoa kuumassa seudussa Tajojoen pohjoispuolella. On olemassa näin kuuluva sananparsi: „Madridissa on 3 kuukautta talvea ja 9 kuukautta niin kuumaa kuin hehkuvassa uunissa“. — Kaupunki on rautateiden kautta tärkeiden satamapaikkojen kanssa yhteydessä. Yliopisto. $\frac{1}{2}$ milj. asuk. — Guadalquivirin rannalla ovat kaupungit *Sevilla* (sevilja) ja *Kordova*. Edellinen on kauppakaupunki (tupakkaa) ja jälkimäinen on kuuluisa vanhoista, nykyään rappiolle joutuneista loistorakennuksistaan, jotka ovat siltä ajalta, jolloin arabialaiset omistivat maan. Kordovan ympäristö on kaunis ja hyvin viljelty. — *Kadiz*, 3,000 vuoden vanha kaupunki, pienellä saarella Atlantin rannalla, on vilkkaassa kauppayhteydessä Suomen kanssa (suola- ja viinikauppaa). — *Malaga*, Välimeren rannalla. Vie ulkomaalle viiniä, rusinoita, viikunoita ja appelsiineja. — Jyrkällä Välimeren rannikolla on *Barcelona*, Espanjan tärkein tehdas- ja kauppa-kaupunki.

Aivan lähellä Euroopan eteläisintä niemekettä kohoaa vuorilinnoitus *Gibraltar*, joka on englantilaisten oma. Salmi, joka eroittaa Euroopan ja Afrikan toisistaan, on ainoastaan 16 km leveä.

Entisistä suurista siirtomaistaan Aasiassa ja Amerikassa on Espanjalla enää vaan vähän jäljellä.

PORTUGALI.

(5 milj. asuk.)

Kaikki tärkeimmät kaupungit ovat merenrannalla. *Lissabon*, valtakunnan pääkaupunki, on oivallisella paikalla Tajon suulla. Satama on niin tilava, että kaikki maailman laivat mahtuisivat sinne samalla kertaa. Ulkomaalta tuodaan viljaa, puuvillaa, kaloja ja sokeria. $\frac{1}{3}$ milj. asuk. — *Porto*, Dueron suulla, lähettää ulkomaille viiniä, korkkia ja vaskea.

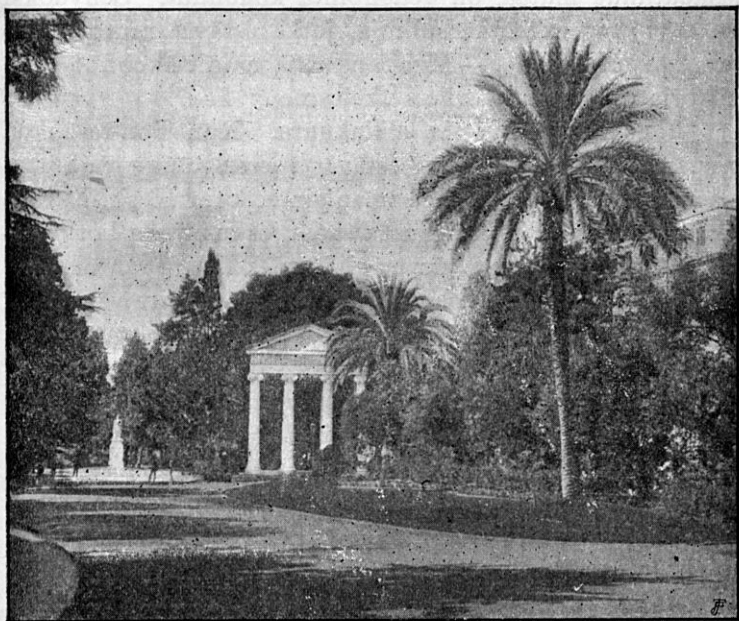
Portugalilla on alusmaita Afrikassa sekä pari kaupunkia ja saarta Aasiassa.

ITALIAN NIEMIMAA.

($\frac{2}{3}$ Suomesta, 32 milj. asuk., 110 □ km).

Asema ja rannikot. Italian eli Apenninien niemimaan rajana pohjoisessa ovat Alpit, jotka eroittavat sen lännessä Ranskasta, pohjoisessa ja koillisessa Sveitsistä ja Itävallasta. Niemimaa, joka on melkein pitkin pituuttaan yhtä leveä, ulottuu kaakkoista kohti ja haaraantuu kahteen pienempään niemeen, joista *Apulian niemimaa* lähen-telee Kreikan rannikkoa ja *Kalabrian niemimaa* kääntyy Afrikkaan päin. — Rannikot ovat ylipäänsä korkeat. Välimeri muodostaa niihin seuraavat suuret lahdet ja merenselät: P:ssä on *Genuan lahti*, L:ssä *Tyrrhenan meri*, E:ssä *Taranton lahti*, joka on *Jonian merestä* pohjoiseen pistävä mutka, ja I:ssä *Adrian meri*, jonka pohjoiset rannikot ovat matalat ja vesiperäiset.

Pinnanmuodostus. *Pon-tasankoa* eli Lombardian tasankoa, joka on Italian manner-osa, ympäröivät hevosenkengän muotoisesti Alpit ja Apenninit. Itäpuolella ei ole mitään rajavuoria. Apenninit, joista haaraantuu lukuisasti metsänpeittoisia selänteitä, jatkuvat niemimaan selkärangana suuressa kaaressa aina sen eteläisimpään kärkeen *Messinan salmen* luo. Salmen toisella puolen kohoavat



Palmupuisto Neapelissa.

ne taas näkyviin ja täyttävät *Sicilian*. Tämän kolmikulmaisen saaren itärannalla on 3,300 m korkuinen, loivarinteinen tulivuori *Etna*. Neapelin lahden rannalla on Italian toinen tulivuori *Vesuvius*, joka on enemmän kuin puolta matalampi edellistä. Tämän vuoren ympärillä on meren rannalla vähäinen tasanko. Suurempi tasanko on *Apulian niemimaa*, jota sanotaan „Italialaisen saappaan“

„koroksi“. Sardinian ja Korsikan saaret ovat vuorisia ja metsänpeittämiä.

Joet ja järvet. Italian ainoa suuri joki on *Po*. Tämä alkaa Länsialpeilta, saapi pohjoisesta lisävettä kahdeksasta kapeasta, ihanasta tunturijärvestä ja laskee mereen useaa suuhaaraa myöten rämeisen suistomaan läpi, joka on joen tuomasta mudasta muodostunut. Kun joen pohjaan on laskeutunut mutaa, on vedenpinta kohonnut. Senvuoksi on täytynyt rakentaa sulkuja, jotka estävät rantoja joutumasta tulvan alle. — Muista vesistä mainittakoon *Arno* ja historiallisesti muistorikas „keltainen“ *Tiber*.

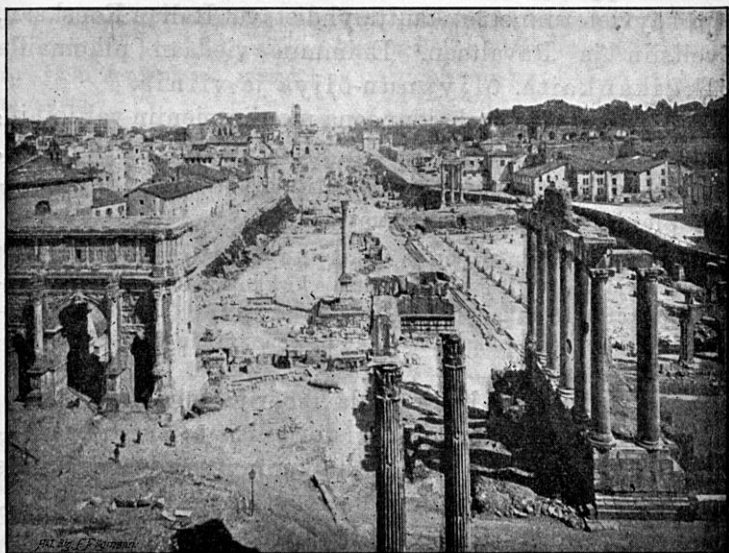
Ilmanala, kasvi- ja eläinkunta. Kun Pon-tasankoa ympäröivät vuoret, jotka estävät meren tänne vaikuttamasta, on ilmasto siellä samanlainen kuin Keski-Euroopan eteläosassa. Niemimaalla sataa joskus lunta korkeimmissa vuoriseuduissa, mutta ei juuri koskaan rannikoilla. Ilma on kesällä kirkkaansininen; harvoin peittävät pilvet loistavan auringon. Sadetta saadaan ainoastaan talvella. Rämeisten rannikkoseutujen ilmasto on epäterveellistä ja siellä liikkuu usein vaikeita kuumetauteja.

Kasvikunta on rikas. Viiniköynnös, manteli, viikuna-, sitrooni- ja appelsiinipuut vieläpä taateli-palmutkin menestyvät täällä. Sypressi, myrtti, palmut ja laakeri, joita Suomessa kasvatetaan ruukuissa, muodostavat Italiassa komeita lehtoja ja metsiköitä. Silkkiäispuu ja öljypuu sekä kastanja ovat tavallisia; viimeksimainitun puun pähkinöitä (jotka ovat luumun suuruisia) paistetaan tulella ja syödään leivän asemesta. Pon-tasangolla saadaan pelloista kaksi satoa ja niityistä kuusi satoa vuotuisesti. Etupäässä viljellään maissia ja vehnää sekä vesiperäisillä tienoilla riisiä. Siciliassa menestyy puuvillapensas ja sokeriruoko. — Kotieläimistä mainittakoon aasi ja puhvelihärkä.

Asukkaat. Italiassa asuu italialaisia, jotka ovat vanhojen roomalaisten jälkeläisiä. He puhuvat kauniille sointuvaa kieltä, joka on latinasta muodostunut.

Ulkomuodoltaan eroavat italialaiset pohjoismaalaisista tummemman ihonsa, mustan tukkansa ja mustien silmiensä kautta. Maalaisväestö on köyhää mutta tyytyväistä. Se käyttää ruokanaan maissia tahi paistettuja kastanjia, makaroonia (jauhoista tehtyä ruokaa), öljyyn-öljyä ja vedellä sekoitettua viiniä. — Viime vuosina on yli 200,000 italialaista vuotuisesti siirtynyt pois maasta. Muutamat kuljeskelevat ympäri maailmata positiivin soittajina; toiset elättävät itseään kotimaassa kerjäämisellä.

Roomalais-katolinen oppi on yksin vallalla. Kaikkien katolikaisten henkinen päämies paavi asuu Roomassa. Hän on satojen



Tori vanhassa Roomassa.

piispojen ja tuhansien munkkien ja nunnien päällikkö, ei ainoastaan Italiassa, vaan kaikkialla, missä katolilaisia on. Kansan lukutaito on monin paikoin huonolla kannalla. Tiedetten edistämiseksi on olemassa 21 yliopistoa. Rakennustaiteessa, maalaustaiteessa ja kuvanveistotaiteessa ovat italialaiset ennen olleet erinomaisen etevä.

Elinkeinot. Lukuisan väestön pää-tulolähteenä on maanviljelys ja sen yhteydessä etelänhedelmien, viikunoiden, mantelien ja viinirypäleiden vilje-

lys. Karjanhoitoa harjoitetaan vuorien rinteillä ja kalastusta rannikoilla. Vuorityön palveluksessa ei ole montakaan tuhatta henkeä; Elban saarelta saadaan lyijyä ja rautaa, Siciliasta rikkiä. Osa Merialppien sivuhaaroista sisältää puhdasta, valkoista kalkkikiveä, marmoria, josta kuvanveistäjät taideteoksiaan veistelevät. Teollisuuden tuotteista mainittakoon silkkikankaat, lasi, koralliteokset ja olkihatut.

Kauppaa ja liikettä edistävät rautatiet, jotka Alppien läpi käyvien tunnelien kautta yhdistävät Italian Ranskaan, Sveitsiin ja Itävaltaan. Enimmin viedään ulkomaille silkkikankaita, öljypuunöljyä ja viiniä.

Italia oli ennen hajonneena moniin pieniin valtioihin, mutta nykyään on se yhden kuninkaan hallittavana. Kuninkaan valtaa rajoittavat valtiopäivät. Italia on Euroopan pienin ja heikoin suurvalta.

Kaupungeja on paljon ja niissä on runsaasti asukkaita. Niissä on niin paljon taiteellisesti rakennettuja kirkkoja, palatseja ja yksityisasuntoja, että itse kaupungeja voipi verrata jättiläis-suureen museoon. Useat rakennukset ovat todisteena muinaisesta mahtavuudesta.

Rooma, useilla kukkuloilla Tiberin molemmin puolin, on Euroopan vanhimpia ja historiallisista muistoista rikkaimpia kaupungeja. Siellä asuu kuningas ja paavi. Viime mainitun palatsi Vatikaani sisältää enemmän kuin 10,000 huonetta. Monet niistä ovat täynnä kallisarvoisia tauluja, kuvanveistoksia ja käsikirjoituksia. Pietarin kirkko on suurin kaupungin 365:stä kirkosta.

Roomassa käy paljon matkustavaisia, jotka katselevat kaupungin taidearteita ja sen Rooman raunioita, joka kerran oli maailman pääkaupunki. $\frac{1}{2}$ milj. asuk.

Vastakohtana vanhanaikaiselle, vakavalle Roomalle on uudenaikainen, iloinen *Neapeli*, ihmeen ihanalla paikalla meren rannalla, Vesuviuksen juurella. — Yli $\frac{1}{2}$ milj. asuk.

Genua, meren rannalla, kuuluisa komeasta asemastaan, on Italian tärkein merikauppakaupunki. — Kaakkoiseen täältä on sisä-

maassa *Florens* (kukoistava), Arnon varrella; kaupunki on täynnä marmoripalatsia ja kirkkoja, joissa on taideteoksia.

Pon-tasangon etevin kaupunki on *Milano*, useiden rautateiden yhtymäkohta. Silkkitehtaita. Suuri, valkeasta marmorista rakennettu tuomiokirkko. — *Venedig*, 117 saarella Adrian meressä. Tämänkaltaista kaupunkia ei ole toista, sillä kaikki pääkadut ovat kanavia.

Kanavia pitkin kuljetaan kapeissa, mustissa telttavenheissä gondooleissa. Suuremmilla saarilla on tavallisia katuja ja toreja. Kaunein on San Marcon tori. Sen varrella on marmorikirkko, joka myöskin on saanut nimensä evankelista Markuksen mukaan. Muinoin oli Venedig, „Adrian kuningatar“, tärkeä kauppakaupunki; nykyään sen satama mataloituu mataloitumistaan jokien tuomasta mudasta.

Palermo on Sicilian suurin kaupunki.

Suurilla uhrauksilla koettaa Italia puolustaa muutamia vähäisiä alusmaita, joita se on hankkinut Punaisen meren rannalla Afrikassa.

BALKANIN NIEMIMAA.

(1 $\frac{1}{4}$ kertaa Suomi, 15 milj asuk.)

Asema ja laajuus*). Itäisin ja muotonsa puolesta säännöttömin Etelä-Euroopan kolmesta niemimaasta on se, joka on Balkan vuorien mukaan saanut nimensä. Sitä ympäröivät seuraavat suuremmat ja pienemmät vedet: Adrian meri, Jonian meri, Välimeri, Egeian meri sekä Mustameri. Kahden viimeksi mainitun meren välillä on *Hellespontin salmi*, *Marmarameri* ja *Bosporin salmi*. Kauimpana etelässä kapenee niemimaa vähäisemmäksi, hyvin erillään olevaksi osaksi, jonka nimenä on *Morea*. Tätä on verrattu viisiliuskaisen muotonsa vuoksi vaahteran lehteen.

Rannikoilla on pitkiä lahtia ja vuorisia niemiä, joiden edustalla on hajallaan saaristoja ja yksinäisiä saaria.

*) Niemimaan pohjoinen raja vedetään tavallisesti Tonavaan ja Saveen asti.

Suurin saari on pitkä ja vuorinen *Kandia*, Egeian meren edustalla. Suurin saaristo on *Kykladit*. Niemimaan länsirannikolla on 4 isompaa ja monta pienempää saarta, joita sanotaan yhteisesti *Jonian saariksi*.

Luonto. Balkanin niemimaa on ylänköä, jossa kulkee useita vuorijonoja samaan suuntaan länsirannikon kanssa. *Pindos* ulottuu aina *Korintin lahteen* asti. Kaksijaksoinen Balkanin vuori ulottuu sitävastoin itää kohti Mustaanmereen. Alisen Tonavan ja Egeian mereen laskevan *Maritzan* ympärillä on vähäisiä tasankoja. Muut joet ovat pieniä ja purjehdukseen kelpaamattomia.

Ilmanala, kasvi- ja eläinkunta. Tonavan ympärillä olevalla tasangolla, joka on avoin kylmille pohjoistuulille, vallitsee niin ankara mannerilmasto, että Tonava on useita kuukausia vuodessa jään peitossa. Balkanin eteläpuolella ja rannikoilla vallitsee Välimerenmaiden leuto ilmasto sateettomine kuumine kesineen ja kirkkaine taivaineen; runsas yökaste pitää kuitenkin maan kosteana.

Vuorien rinteillä kasvaa tammia, saksanpähkinä- ja kastanjapuita. Vaikka tasangot ovatkin huonosti viljellyt, saadaan niistä runsaasti vehnää, maissia, ruusuja ja tupakkaa. Niemimaan eteläosassa menestyvät etelänhedelmäpuut sekä viiniköynnös (korintteja) ja puuvillapensas.

Lampaista ja vuohia pidetään paljon vuoriseuduissa, sikoja tammimetsissä.

Asukkaat. Samoin kuin Itävalta-Unkarissa on Balkanin niemimaallakin kirjava joukko kansoja. Tonavan eteläisten sivujokien ympärillä asuu *slaavilaisia*; ne kuuluvat samoin kuin venäläisetkin kreikkalais-katoliseen kirkkoon. Morean niemimaalla, rannikoilla ja saarilla asuu *kreikkalaisia*. Marmarameren rannikolla asuu vähäinen määrä *turkkilaisia*. He tunnustavat muhametin oppia. Kansanvalistus on niin alhaisella kannalla, että on tuhansittain aikaihmissiä, jotka eivät osaa lukea, vielä vähemmän kirjoittaa.

Luonteensa ja elämäntapojensa puolesta eroavat turkkilaiset sangen suuresti muista Euroopan kansoista. He luulevat, että ihmisten kohtalo on edeltäpäin määrätty. Senvuoksi he elävät mielellään toimetonna, huolimatta puuhata monenlaisissa töissä. Turkkilaisella on vähän ystäviä; kristittyihin hän ei voi luottaa ja juutalaisia hän halveksii. Hänen isänsä ovat jo monia vuosisatoja asuneet Euroopassa, mutta vieläkin pitää hän itseään vieraana tässä maanosassa. Hänen tapansa (esim. moniavioisuus) eivät olekaan meidän tapojemme kaltaiset.

Elinkeinot. Suurin osa niemimaan asukkaista elää maanviljelyksellä, karjanhoidolla sekä hedelmäin ja viininviljelyksellä. Ainoastaan kreikkalaiset harjoittavat kauppaa, merenkulkua ja kalastusta. (Pesusieniä saadaan merenpohjasta sukeltamalla.) Kotiteollisuus on kehittynyt enemmän kuin tehdasteollisuus. Kauppatavaroista mainittakoon matot, lanka, värjätty nahka ja ruusuöljy.

Valtiot. Vielä tämän vuosisadan alussa hallitsi Turkin sulttaani koko Balkanin niemimaata, mutta monien sotien kautta on siitä osia eronnut ja ne ovat muodostaneet eri valtakuntia. Vuodesta 1878 ovat Balkanin niemimaalla seuraavat valtiot:

1) **Turkin sulttaanikunta** käsittää niemimaan keski-osan Mustastamerestä Adrian mereen, Kandian ja useita pieniä Egeian meren saaria. Sulttaani hallitsee itsevaltiaana yli 6 milj. alamaistansa. Hän asuu *Konstantinopolissa*, Bosporin rannalla. Asemansa puolesta on tämä kaupunki maailman kauneimpia. Vilkas liike Euroopan ja Aasian välisellä salmella. Lukuisia moskeoita (muhamedtilaisia kirkkoja); suurin on Sofian moskea. 950,000 asuk.

Turkkilainen maakunta Bosnia on Itävallan hallussa.

Alusmaita. Aasiassa ja Afrikassa on suuria alueita, jotka luetaan Turkkiin. Asukasten korkein hengellinen päämies on sulttaani.

2) **Kreikan kuningaskunta** käsittää niemimaan eteläisen osan sekä suuren joukon saaria. *Ateena*, lähellä rannaa, pääkaupunki. Yliopisto. Useita vanhoja rakennuksia muinaiselta ajalta.

Bulgarian ruhtinaskunta käsittää Balkanin molemmiin puolin

olevat maat. Ruhtinas, joka on sulttaanin alamainen, asuu *Sofiassa*.

4) **Serbian kuningaskunta** on Tonavan syrjäjoen Moravan ympärillä.

5) **Montenegron ruhtinaskunta**, „mustien vuorien maa“, on pieni valtakunta Serbian lounaispuolella.

H. AASIA.

Asema. Aasia on suurin maanosista ja ulottuu päiväntasaajasta lähelle 78°. Sen laajojen rajojen sisäpuolella on maailman korkeimmat vuoret, syvimmät alangot, suurimmat järvet ja pisimmät joet. Euroopan kanssa on Aasia suoranaudessa yhteydessä. Kartalla näyttää aivan kuin Eurooppa olisi Aasian suurin niemimaa. Lounaassa on Aasia 120 km levyisen Suezin kannaksen kautta kiinni Afrikassa.

Rannikot. Aasia eroaa Afrikasta, mutta on Euroopan kaltainen siinä, että sen rannoilla on paljon suuria lahtia ja niemiä. Suurimmat niemimaat ovat: L:ssä *Vähä Aasia* I:ssä *Kamtshatka* ja *Korea*, E:ssä *Taka-Intia*, *Etu-Intia* ja *Arabia*. Niemimaiden välissä on avonaisia merenlahtia eli n. s. rannikkomeriä, joiden edustalla on saaria pitkissä kaarissa.

Pohjoinen Jäämeri muodostaa pitkän ja kapean *Obin lahden*, jonka edustalla, Novaja Semljan ja Aasian pohjoiskärjen välissä, on *Karian meri*. Itäniemen ja Beringin salmen eteläpuolella on *Beringin meri*. Kamtshatkan niemi eroittaa sen *Ohotan merestä*. Jaapanin saarten ja mantereen välillä, on *Jaapanin meri*, josta päästään Korean ympäri *Keltaiseen mereen*, (jonka rannoilla on sameata vettä). Sitä Ison Valtameren osaa, joka on *Filippiinien* ja *Borneon* saarien sekä Taka-Intian niemimaan välillä, sanotaan *Etelä-Kiinan mereksi*. Tämä muodostaa *Siamin lahden* pitkän *Malakan* niemimaan itäpuolelle.

Malakan salmen kautta käy suurien kauppalaivojen tie *Bengalin lahteen* ja tästä *Ceylonin* saaren ohitse *Arabian mereen*. Tämä meri muodostaa *Persian lahden* ja *Punaisen meren*, jotka huuhtovat Arabian rantoja. Punaisen meren pohjoisimmasta osasta pääsee Suezin kanavan kautta Välimereen, jonka suurin saari idässä on *Kypros*.

Pinnanmuodostus. Jos tarkastelee Aasian karttaa, huomaa, että Itäniemestä lounaista kohti vedetty viiva jakaa mahtavan mannermaan luoteiseen alankomaahan ja kaakkoiseen ylänkömaahan. Viimemainittu näyttää kahtia jaetulta: suurempi osa on itäpuolella, pienempi osa länsipuolella *Pamirin* ylätasankoa.

1) *Keski-Aasian ylänkö* laajenee Pamirista itäänpäin, ja sitä rajoittaa etelässä *Himalaja*. Tällä maanpallon mahtavimmalla vuorijonolla on lukuisasti lumipeittoisia tunteja. Näistä on *Gaurisankar*, 8,800 m, koko maanpallon korkein vuorenhuippu. Kaarevan Himalajan pohjoispuolella on autio *Tibetin alppimaa*, jonka lävitse käy vuorenselänteitä, ja joka ulottuu *Kucluniin* pohjoisessa. Näiden melkein ylipääsemättömien tunturiselänteiden toisella puolella on *Gobin* ylänköaro, jonka lounaisosa on laaja hiekka-aavikko. Gobin pohjoisrajana on *Altai* ja korkea *Tianshan*. Keski-Aasian ylängön itäosasta haa-raantuu korkeita vuoria kaikkiin suuntiin rannikoille.

2) *Länsi-Aasian ylänkö* jakaantuu neljään pääosaan. Suurin näistä on ylätasankoinen ja erämainen *Iraani*, jota joka puolella ympäröivät reunavuoret, jonka vuoksi sen vedet eivät laske mereen. Iraani on luoteessa jylhän, rotkoisen *Armenian* ylängön yhteydessä; tällä ylängöllä kohoa vanha tulivuori *Ararat*. Kaksi lyhyttä jokilaaksoa erottaa Armeniasta mahtavan *Kaukasus* vuorijonon, joka on Mustanmeren ja Kaspian meren välillä. Tällä vuorijonolla on paljon lumipeittoisia huippuja ja vähän kuljettavia solia. Kauempana lännessä on Vähän Aasian ylänkö aro- ja erämaa-luontoineen. Ainoastaan läntiset, Egeian meren puolella olevat rinteet ovat hyvin kastel-

tuja ja hedelmällisiä. — Erillänsä muista on maanpallon suurin niemimaa, *Arabia*, joka on hiekka-aavikkoinen ylätasanko, sekä kolmikulmainen *Dekanin ylänkö* Etu-Intian niemimaalla.

Alangot täyttävät noin $\frac{1}{3}$ Aasian koko pinta-alasta. Suurimmat ovat: *Kiinan alanko* Keltaisen meren rannalla, *Hindostanin alanko* jyrkän Himalajan juurella, *Mesopotamian alanko* Eufrat- ja Tigrisjokien ympärillä sekä *Siperian alanko*, joka lännessä on Itä-Euroopan tasangon ja lounaassa *Turanin* yhteydessä. Tämä nimi on Kaspien meren itäpuoleisella aromaalla.

Jokia ja järviä. Aasialle ovat omituisia joet, jotka laskevat senlasiin järviin, joilla ei ole yhteyttä valtameren kanssa, sekä „kaksoisjoet“. Kaksoisjoet ovat senlaisia jokia, joiden lähteet ovat lähellä toisiansa ja joiden suut yhtyvät yhteiseen suistomaahan. Aasian joet voidaan jakaa seuraavaan neljään pääryhmään:

1) Pohjoiseen Jäämereen juoksevat:

Ob (sivujoki *Irtish*), *Jenisei* ja *Lena* (Ijenaa), kaikki kolme pitemmät kuin *Volga*. Nämä vesirikkaat joet ovat purjehdukselle soveliaat ja kesänaikaan kulkee niillä höyry-laivoja; talvella ne ovat jäässä.

2) Tyyneen mereen juoksevat:

Amur, suurissa mutkissa itää kohti, ja *Ho-ang-ho*, joka on saanut nimen „keltainen joki“, koska sen vesi on tullut sameaksi aroilta tulleesta tomusta. *Jang-tse-kiang*, „sininen joki“, alkaa Tibetin alppimaasta ja on Aasian joista pisin ja vesirikkain. Virtainen *Mekong* juoksee läpi Taka-Intian vuoriseutujen ja mahtavien metsien.

3) Intian mereen juoksevat:

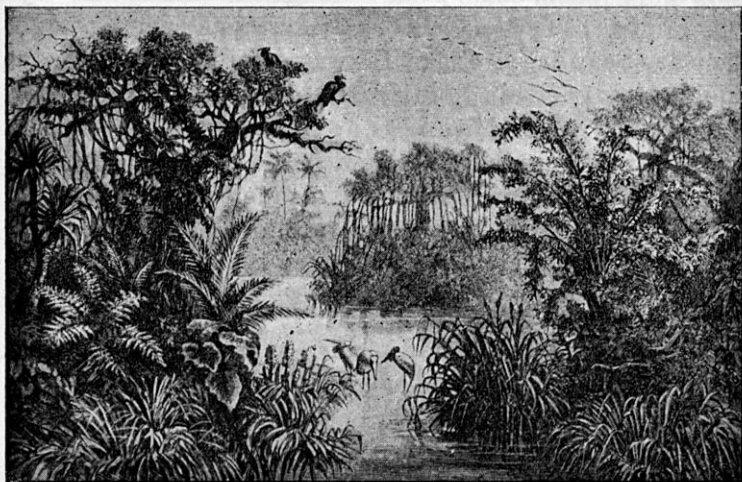
Brahmaputra, Tibetiltä, kiertää Himalajan itäpuolelta ja yhtyy *Ganges* jokeen Hindostanin alangolla. Nämä joet muodostavat yhteisen suistomaan („satojen saarien maan“), jonka läpi virtaa suuri joukko suuhaaroja. Molemmat viimeksimainitut joet juoksevat tyyneesti,

mutta *Indus* virtaa nopeasti kallioisten rantojensa välitse ja laskee Arabian mereen.

Länsi-Aasian suurimmat joet ovat *Euftrat* ja *Tigris*, jotka yhtyneenä laskevat Persian lahteen.

4) Vesistöjä, joilla ei ole yhteyttä meren kanssa:

Syr-Darja juoksee *Araljärveen*; sinne laskee myös *Amu-Darja*. Sen uomasta johdetaan vettä lukuisiin kana-viin ja suuriin ojiin; tällä vedellä kastellaan sitte viljel-



Intialainen jokimaisema.

tyjä maita muutoin kuivalla arolla. Lyhyt *Jordan* laskee *Kuolleeseen mereen*. Ei tämä meri eikä *Kaspian meri* ole valtameren kanssa yhteydessä; molempien vedenpinta on valtameren pintaa alempana, ja vesi on hyvin suolaista. Syynä siihen, miksi nämä järvet eivät tulvi yli reunojensa, vaikka niihin laskee niin monta jokea, eikä vesi niistä juokse pois, on veden suuri haihtuminen ilmaan.

Ilmanala. Kun Aasian pohjoisin osa on ainoastaan 12 asteen päässä pohjoisnavasta ja eteläisin kärki on aivan lähellä päiväntasaajaa, täytyy tällä äärettömällä alu-

eella olla suuria eroavaisuuksia ilmastossa. Kauimpana pohjoisessa vallitsee tavattoman ankara napapiirin ilmasto. Lenan suulla on usein 50 asteen pakkanen talvella, ja maa on jäässä aina 100 m syvyydeltä vuodet umpeen. Keski-Aasian laajoilla ylätasangoilla vallitsee täydellinen mannerilmasto, jonka tuntomerkkejä ovat hyvin kuumat kesät ja jääkylmät talvet. Ympärillä olevat korkeat reunavuoret estävät kosteat merituulet tänne pääsemästä. Sateen puute onkin senvuoksi muuttanut ylätasangot aroiksi ja erämaiksi. Kun tasangot ovat tällaisia, täytyy niiden asukasten elää kuljeksivaista paimentolaiselämää. Saarilla ja eteläisillä niemimailla lankeavat auringonsäteet melkein kohtisuoraan maahan. Ilmanala on senvuoksi troopillinen, s. o. kuuma koko vuoden. Kaakkoisissa rannikkoseuduissa on kaksi vuodenaikaa: kuiva-aika, jolloin lämpimät mannertuulet puhaltavat ja sadeaika, jolloin kosteat merituulet ovat vallalla.

Intian rämeiköissä vallitseva kuumuus ja kosteus tuottaa tarttuvia tauteja esim. koleeraa ja ruttoa, jotka kulkutaudit usein levenevät muihin maihin ja maanosiin.

Kasvikunta. Tundrat, suuri pohjoinen metsäalue, jossa kasvaa monenlaisia havu- ja lehtimetsiä, sekä arot ovat samankaltaisia kuin Euroopankin tämänlaiset kasvi-alueet. Troopillisella rannikkoseudulla ja saaristoissa on runsaasti kaikenlaisia kasveja, mutta etupäässä sellaisia, joista on hyötyä ihmisille ja joita siis ihmiset viljelevät, s. o. viljelyskasveja. Puista mainittakoon palmut (saago- ja taatelipalmu), leipäpuu ja banaani; vielä bamburuoko, teepensas, kahvipuu, sokeri-ruoko ja puuvillapensas. Aasia on myöskin maustinkasvien kotimaa; sieltä saa Eurooppa pippuria, kanelia, muskottia, inkivääriä ja ryytineilikoita.

Meidän maanosaamme on myöskin muinoin Aasian ylätasangoilta tuotu istutettavaksi ja kylvetettäväksi vehnä, kaura, hamppu, appelsiinipuu, kurkkukasvi y. m.

Eläinkunta. Aasia on myöskin useimpien kotieläinten kotimaa. Sieltä ovat kotiperäisin hevoset, sarvi-

karja, lampaat, aasit, vuohet, kameli, riikin-kukko ja kanat. Paitsi näitä pidetään Intiassa kotieläimenä norsua ja seebraa. Samoissa seuduin asuvista kesyttömistä eläimistä mainittakoon apinat, tiikerit, krokotiilit, myrkylliset käärmeet y. m. Siperian metsäalueella on karhuja, susia, majavia y. m. ja joissa on runsaasti kaloja. (Kultakalat ovat kotoisin Kiinasta).

Asukkaat. Aasiassa on asukkaita noin 860 miljoonaa eli vähän enemmän kuin puolet maanpallon koko asukasmäärästä. Pohjois- ja itäosissa asuu *mongolialaiseen rotuun* kuuluvia kansoja, eteläosassa *indoeurooppalaisia* ja kaakkoisosassa vähäinen joukko *malajeja*.

Pakanoita on 750 milj., muhamettilaisia 85, kristittyitä 18 ja juutalaisia 1½ milj.

Enemmän kuin puolet Aasian laajasta pinnasta on Euroopan valtakuntien alusmaata, muu osa on jaettu kotimaisten valtakuntien kesken, joiden hallitsijat — kuten Aasiassa aina on ollut tapana — hallitsevat maitansa itsevaltiaasti kysymättä alamaistensa mieltä ja ottamatta selkoa heidän toivomuksistaan.

A. VENÄJÄN ALUEET.

Laajuus. Venäjän valtakuntaan kuuluva alue on 1½ kertaa niin suuri kuin *koko* Eurooppa, mutta siellä on asukkaita hyvin harvassa eli yhteensä ainoastaan 20 milj. Venäjän Aasian pääosat ovat: Siperia, Turaani ja Kaukaasia.

1) *Siperia* on harvimmin asuttu maa koko maanpallolla. Jokilaaksoissa, vuorien rinteillä etelässä ja kaupungeissa asuu parhaastaan sinne siirtyneitä venäläisiä. Ne ovat virkamiehiä, sotilaita, teollisuudenharjoittajia, kauppiaita tahi rangaistusvankeja. Useita mongolialaiseen rotuun kuuluvia pieniä kansoja asuu hajallaan eri paikoissa. Ne elättävät itseään kalastuksella ja metsästyksellä tahi ovat paimentolaisia. Ainoastaan jakuutit

keskisen Lenan ympärillä harjoittavat maanviljelystä ja karjanhoitoa.

Metsät, turkkieläimet ja metallit ovat Siperian rikkautena. Altain vuorikaivoksista saadaan kultaa, hopeaa ja rautaa.

Vuonna 1890 ruvettiin rakentamaan rautatietä, joka tulee yhdistämään Volgan rannalla oleva Samaran—Omskin ja Irkutskin kautta — Tyynen meren rannalla olevaan Vladivostokin kaupunkiin. Kun tämä 6,400 km pituinen rata pian valmistuu, rupeaa varmaankin pohjois-Aasian kauppa ja teollisuus paremmin kukoistamaan.

Kaupunkeja. *Irkutsk*, erään Jenisein sivujoen varrella, Pohjois-Aasian suurin kaupunki (50,000 asuk), käy kauppaa Kiinan kanssa.

Jakutsk, Lenan mutkassa, käy turkiksien kauppaa. — *Vladivostok* lähettää laivoja valaan- ja hylkeenpyyntiin Jäämerelle.

2) *Turaani* on Araljärven ja kahden siihen laskevan suuren joen ympärillä oleva aromaa. Maassa vaihtelevat ihanat hedelmälliset keitaat heinikkoarojen ja hiekka-aavikoiden kanssa. Väestönä on pääasiallisesti *kirgüsejä*, jotka pyöreine teltoineen sekä hevos- ja lammasmaumoinen vaeltavat ympäri laitumelta toiselle.

Kaupunki. *Tashkent* Syr-Darjasta itään. Suuria silkki- ja puuvillatehtaita. Karavaanikauppaa. Venäläisen sotaväen leiripaikka.

3) *Kaukaasian* täyttää suurimmaksi osaksi Kaukasus, „tuhansien huippujen vuori“. Kaukasuksen pohjoiset rinteet ovat Mustanmeren puolella hedelmälliset ja Kaspian meren puolella aromaiset. Korkealla tunturiseuduissa asuu monta pientä kansanheimoa, jotka puhuvat kukin eri kieltänsä. Nämä olivat ennen hyvin sotaisia, mutta venäläiset ovat heidät kukistaneet.

Kaupunkeja. *Tiflis*, keskellä maata, käy kauppaa Persian kanssa. Seudussa on kuumia lähteitä. — *Baku*, Kaspian meren rannalla, suurta petroleumin vientiä. Kaupungin länsipuolella on petroleumlähteitä.

Nafta (vuoriöljy) pulppuaa esiin maahan tehdyistä purausreijistä ja kootaan suuriin säiliöihin. Kun nafta on puhdistettu tehtaissa, sanotaan sitä petroleumiksi ja käytetään lampuöljynä. Jätteet käytetään polttoaineena höyrylaivoissa ja tehtaissa.

B. TURKIN ALUEET.

Vaikkei Turkin hallitus Konstantinopolissa ole pitänyt suurta lukua Aasialaisista maakunnistaan, eikä myöskään ole onnistunut pitämään järjestystä niissä, luetaan kuitenkin yhä edelleen seuraavat Lounais-Aasiassa olevat alueet Turkin valtakuntaan:

Vähä Aasia, Armenia, Syria, Tigris-Eufrat maat sekä Arabian rannikot.

Aukkaat ovat etupäässä turkkilaisia heimoja, jotka kaikki tunnustavat Muhametin oppia. Ainoastaan juutalaiset Syrian rannikolla (ent. Palestiinassa) ja kristityt armenialaiset — joita turkkilaiset kohtelevat huonosti — kuuluvat toiseen uskontoon.

Vähän Aasian länsirannikon kaupungeissa on eurooppalaisia kansoja (kreikkalaisia, ranskalaisia). Näiden käsissä on merenkulku ja kauppa (tavarat: rusinoita, viikunoita, viinirypäleitä).

Arabian väestönä on vähäinen joukko kaupungeissa asuvia arabialaisia ja lu-

kuisampi joukko kuljeskelevia „erämaan poikia“, jotka elävät paimentolaisina hoitaen hevosia, kameleja ja lampaita. Väestön pääelinkeinona on Turkin Aasiassa karjanhoito ja karavaanikauppa. Käsityön tuotteita ovat kankaat ja aseet. Kansanvalistus on huono.

Kaupungeja:

Vähässä Aasiassa: *Smyrna*, länsirannikolla, käy hedelmien kauppaa.



Arabialainen.

Syriassa: *Damaskus*, ihanalla keitaalla, vilkasta kaup-paa ja teollisuutta. — *Jerusalemi*, historiallisesti muisto-rikas paikka, jossa on useita kirkkoja. Kristittyjen py-hiinvaelluspaikka.

Arabiassa: *Mekka*, autiossa seudussa lähellä Punaista merta. Täällä on arabialaisten pyhä temppeli Kaaba, johon joka vuosi vaeltaa tuhansittain oikeauskoisia mu-hamettilaisia. — *Medina*, Mekasta pohjoiseen, palmulehto-jen keskellä, profeetta Muhametin hauta.

C. ENGLANNIN ALUEET.

Englanti omistaa melkein koko Etu-Intian, puolet Taka-Intiaa sekä vähäisempiä siirtomaita saaristossa. Tätä suurta, rikasta ja runsasväkistä aluetta hallitsee Eng-lannin hallituksen nimittämä varakuningas. Etu-In-tiassa on kuitenkin myöskin ruhtinaskuntia, joita omat syntyperäiset ruhtinaat hallitsevat, mutta ruhtinaat itse ovat Englannin suojeluksen ja yliherruuden alaisia. Maa-han muuttaneita englantilaisia on ainoastaan 150,000, kun sitävastoin maan synnynnäisten asukasten luku on 295 miljoonaa. Pääkansa on *hindulaiset*. Ne kuuluvat indo-eurooppalaiseen rotuun eli samaan rotuun kuin suu-rin osa Euroopan kansoista. Suurin osa heistä tunnus-taa Brahman oppia.

Brahman opin tunnustajat, uskovat, että on olemassa monta jumalaa, mutta korkein niistä on Brahma, maan ja ihmisten luoja. Monissa temppeleissä on hänen kuvapatsaansa, ja tuhannet papit eli bramiinit levittävät hänen oppiansa ja pitävät jumalanpalve-lusta. Gangesta pidetään pyhänä jokena; luullaan ihmisen saa-vuttavan onnen ja autuuden, jos hän juopi tämän joen vettä, jos peseytyy siinä tahi hukuttaa itsensä joen aaltoihin. Hindulaiset ovat jo vanhoista ajoista asti jaetut luokkiin eli kasteihin, jotka ovat jyrkästi toisistaan eroitettut. Ylhäisimmät ovat papit, sitte seuraavat sotilaat, käsityöläiset ja talonpojat. Sotilaan poika ei saa ruveta papiksi, eikä myöskään käsityöläisen poika sotilaaksi.

Elinkeinot. Intia on luonnontuotteista erinomaisen rikas. — Hyödyksi ovat sekä kasvi-, eläin- että kivikunta. Enimmän viljellään riisiä. Tämä viljalaji menestyy ainoastaan vedessä. Vesi johdetaan pois pelloilta kylvön ja viljankorjuun ajaksi. Vehnää viljellään myöskin, ja useita satoja laivalastia vehnää ja riissiryyniä viedään Englantiin. Tärkeitä viljelyskasveja ovat vielä: puuvillapensas, kahvipensas, sokeriruoko, unikko, — josta juovuttavaa ooppiumia valmistetaan —, teepensas ja indigokasvi, josta saadaan sinistä väriainetta. — Tärkeimmät eläinkunnasta saadut tuotteet ovat: silkki, villa, norsunluu, helmet ja korallit. — Vuorista saadaan kivihiiltä, timantteja ja rautamalmia. Teollisuus on sangen vähäpätöinen. Englantilaiset laivat tuovat tehdastavaroita Englannista ja vievät raaka-aineita Intiasta. Koko ulkomainen kauppa on englantilaisten käsissä, (*Ceylonista* saadaan kanelia, kahvia ja rubiinia), samoin pitkät rautatiet, jotka yhdistävät suuret satamakaupungit sisämaahan.



Katu Jerusalemissa.

Kaupunkreja on useita ja ne ovat suuria. Useammassa kuin 20:ssä on yli 100,000 asuk.

Etu-Intiassa: *Kalkutta*, Gangesvirran suistomaalla,

saanut nimen „Intian Lontoo“, englantilaisten alueiden pääkaupunki ja kaupan pääpaikka. Yliopisto. Lähes 1 milj. asuk.

Benares, Ganges virran varrella. Brahman uskolaisten tärkein pyhiinvaelluspaikka. Paljon temppelejä ja kouluja. — Länsirannikolla, jossa on runsaasti hyviä satamia, sijaitsee *Bombay* vähäisellä saarella. Kaupunki on vilkkaassa höyrylaivayhteydessä Euroopan kansa. 850,000 asuk. — *Madras*, itärannalla, lähes puoleksi niin suuri kuin *Bombay*.

Taka-Intiassa: *Rangun*, erään joen suulla, vie ulos riisiä. — *Singapur*, saarella Malakan niemimaan edustalla. Tämän kaupungin satamaan poikkeaa paljon laivoja, jotka kulkevat Itä-Intian ja Euroopan välillä.

D. ALANKOMAIDEN ALUEET.

Niistä lukuisista saarista, jotka muodostavat sillan Aasian ja Australian välille, omistavat hollantilaiset suurimmat eli Isot Sundasaaret, jotka ovat: *Sumatra*, *Jaava*, *Borneo* ja *Celebes*. Nämä saaret ovat kaikki vuorisia ja tuliperäisiä, Hedelmällisin ja tiheimmin asuttu on *Jaava* „Intian helmi“. Saari näyttää mahtavalta puutarhaltä; alemmilla pelloilla viljellään riisiä, sokeriruokoa ja tupakkaa. Ylempänä on kahvipuu-istutuksia ja niiden yläpuolella teepensaita.

Tämän samoin kuin toistenkin saarien asukkaat ovat malajeja. Jaavalaiset, jotka puhuvat kaunista kieltä ja joilla on oma kirjallisuutensa, eroavat edukseen Borneolla asuvista heimolaisistaan, jotka ovat tunnetut merirosvouksista ja ihmissyönnistä. Jaavan pääkaupunki on satamakaupunki *Batavia*. Siellä asuu Hollannin alueiden kuvernööri. Näihin kuuluvat myöskin *Vähät Sunda-saaret* ja *Molukit* eli Maustinsaaret.

E. YHDYSVALTAIN ALUEET.

Espanjalaiset omistivat kauan *Filippiinien* saaristoa, joka on saanut nimensä erään Espanjan kuninkaan mukaan. Yhdysvallat ovat nyt ottaneet nämä saaret omakseen. Tärkeimmät tuotteet ovat: sokeri, tupakka, kaakao ja hamppu, jota pääkaupungin mukaan sanotaan „*Manilan* hampuksi“.

F. RANSKAN ALUEET.

Taka-Intian itärannikolla on nykyään Ranskan siirtomaita ja Ranskan suojelusvaltioita.

Kotimaiset vallat.

Edellisestä huomaa, miten suurin osa Aasiaa on Euroopan valtakuntien hallussa. Eurooppalaiset ovat korkeammilla tiedoillaan ja paremmilla aseillaan pakoittaneet Aasian kansat toisen toisensa jälkeen antautumaan valtansa alle. On kuitenkin vielä olemassa muutamia sangen suuria alueita, jonne Eurooppalaiset eivät vielä ole ehtineet valtaansa ulottaa, ja joita siis vielä vanhaan tapansa hallitsevat kotimaiset hallitsijat. Tärkeimmät itsenäiset valtiot ovat *Persia*, *Kiina* ja *Jaapani*. Euroopan suurvallat koettavat kumminkin levittää valtaansa Kiinassa, ehkäpä laskea sen kokonaan valtansa alle.

1) PERSIA

käsittää suurimman osan Iraania Kaspian meren ja Persian lahden välillä. Hallitsijaa sanotaan sjahiksi, ja hänellä on rajaton valta maan 9 miljoonan asukkaan hengen ja omaisuuden yli. Aukkaat ovat osaksi muinaisten persialaisten jälkeläisiä, osaksi sekoittuneita turkkilaisia ja arabialaisia paimentolaiskansoja. Ensimmäiset asuvat kaupungeissa ja niiden ympäristöillä sekä elättävät itseään maanviljelyksellä, puutarhanhoidolla ja kaupalla. Viimemainitut kuljeskelevat ympäri lammasmauineen, joiden maidosta he valmistavat eräänlaista vetelää voita.

Hallitsevana uskontona on muhamettilaisuus. Kansanvalistus on alhaisella kannalla. Sivistyneeltä mieheltä vaaditaan ainoastaan, että hänellä on kaunis käsiala ja että hän voi puheeseensa sovitaa kauniita värssyjä. — Persian kaupungeissa on runsaasti rannioita ja sorakumpuja, joiden välillä ahtaat ja likaiset kadut kiertelevät

Teheranissa asuu sjahi. *Ispahan* on tärkeä teollisuuskaupunki (silkki-, puuvilla- ja villakankaita sekä nahkatöitä) ja *Täbris*, maan luoteisosassa, on tärkeimmän kauppap tien varrella.

2) KIINA.

Laajuus. Mahtava Kiinan valtakunta käsittää koko sisäisen ja itäisen osan Aasiaa, joka on Himalajan, Pamiirin, Altain, Amur joen ja Tyynen meren välillä. Siihen kuuluu:

1) *Varsinainen Kiina ja Itä-Turkestani* (Kuenluninin ja Tianshanin välillä oleva erämaa) sekä 2) *alusmaat*: a) *Mandshuria*, b) *Mongolia* ja c) *Tibetti*. Näistä kaikista on Varsinainen Kiina tärkein eli paljon tärkeämpi kuin kaikki toiset yhteensä. Maa on kuuluisa erinomaisesta hedelmällisyydestään, vanhasta sivistyksestään ja asutuksen tajuudesta. Siellä asuu nimittäin 400 milj. ihmistä eli noin $\frac{1}{4}$ koko maanpallon väestöstä.

Hallitus. Kiinaa eli „Keskivaltakuntaa“ hallitsee rajattomalla valalla *keisari*, joka asuu Pekingissä.

Hän antaa nimittää itseään „taivaan pojaksi“ ja vaatii alamaisiltaan jumalallista kunnioittamista. Sanotaan, että hän tahtoo kohdella kansaansa kuten isä lapsiansa, mutta hän on ankara ja luoksepääsemätön isä. Alamaiset eivät saa häntä koskaan nähdä ja kirjoitukset, joita hän virkamiehilleen maakuntiinsa lähettää ja joita tulee sokeasti noudattaa, ovat vastaanotettavat polvien notkistamisella ja muilla kunnianosoituksilla. Korkeimmat virkamiehet ovat ministerit ja maakuntien kuvernöörit. Heidän käskyjensä noudattavat tuhannet alemmat virkamiehet, joita sanotaan mandariineiksi. — Virkamiehet kohoavat arvossaan suoritettuaan monta vaikeaa tutkintoa. Tottelemattomia alamaisia rangaistaan ankarasti. Jos keisari kääkee jonkun miehen surmaamaan itsensä, tottelee tämä, leikkaa vatsansa auki ja kuolee käskystä.

Kansa. Tuskin missään maassa tehdään niin ahkerasti työtä kuin Kiinassa. Kiinalaiset ovat siihen tottuneet, sillä samoin ovat heidän esi-isänsäkin vanhoista ajoista asti työtä tehneet, ja heidän täytyy olla niin ahkeraita voidakseen tulla toimeen. — Pääelinkeino on *maanviljelys*. Riisiä viljellään niin suuressa määrin, että $\frac{1}{8}$ kaikesta viljellystä maasta on riissivainioidina. Yleisiä viljalajeja ovat myöskin vehnä ja hirssi. Peltoja kastellaan suu-

rella huolella. Vuorien rinteillä on hyvin hoidettuja teestutuksia. Sitäpaitsi on jokaisella perheellä asuntonsa ympärillä puutarha, jossa kasvaa mitä parhaita hedelmiä ja kyökikikasveja. Köyhimmät hoitavat jokien pinnalla uiskentelevien lauttojen päällä olevia multapenkkjensä tahi korkealla vuorilla olevia peltotikkujansa, jonne he ovat saaneet viedä mullan kantamalla. Koska entis-



Kouluhuone Kiinassa.

ten metsien paikalla on kaikkialla viljeltyjä maita, on Varsinaisessa Kiinassa suuri tarve- ja polttopuiden puute. Puiden sijasta poltetaan suurimmalla säästäväisyydellä olkia, heiniä tahi puunjuuria. Talvella ei ihmisillä ole lämmittäviä takkavalkeita suojana pakkaista vastaan, vaan suojelevat he itseään kahdella tahi kolmella lyhyellä turkillalla, jotka vedetään muiden vaatteiden päälle.

Niityt ovat yhtä harvinaisia kuin metsätkin. Maalla on niin suuri arvo, ettei ihmisillä ole varaa käyttää sitä karjanlaitumena. He tietävät, että niitty, josta voi saada ruokaa yhdelle lehmälle, voipi tuottaa viljaa kylliksi 12 ihmiselle. Hevosia, härkiä, sikoja, koiria, lampaista ja kanoja on kaikkialla, vaikkei niitä pidetäkään suuremmassa määrässä tahi oikein laumoissa. Ainoastaan ankoja, jotka voivat itse hankkia ruokansa, pidetään aina 3:n ja 4:n tuhannen suuruisissa parvissa joissa ja lammikoissa. — Tavallisimpina ravintoaineina ovat riisi, liha, vihannekset ja tee. Köyhimmät saavat joskus tyytyä heinäsiirkkoihin ja käärmeihin; rikkaiden pöydälle tuodaan harvinaisia kaloja ja syötäviä pääskysen pesiä.

Käsateollisuus on myöskin tärkeä elinkeino. Erinomaisen taitavasti valmistavat kiinalaiset posliini-



Kiinalainen virkamies
(mandariini).

töitä, silkki- ja puuvillakan-
kaita, paperia, mustaksi kiil-
lotettuja ja maalattuja rasioita
ja tarjottimia y. m. Vaikka
maassa on runsaasti kivihiiltä ja
kaikenlaisia malmeja, ei vuorityö
eikä teollisuus ole kuitenkaan
korkealle kehittynyt. Sisämaan
kauppa on sangen suuri. Ran-
nikkokaupunkeihin kannetaan tai
kuljetetaan kanavia pitkin ven-
heillä tahi vedetään käsikärryillä
suuret määrät teetä ja silkkiä.

Uskonto ja kansanvalistus. Sivistyneet tunnustavat siveysoppia, jonka pääsääntö on: „tee toisille sitä, mitä tahdot, että he sinulle tekisivät“. Rahvas tunnustaa Buddan oppia. Kiinassa tehdään paljon kirjallisten tietojen levittämiseksi.

Vaikkei Kiinan kielessä ole kirjaimia (= äänen merkkiä), vaan lähes 60,000 sanan merkkiä, on luku- ja kirjoitustaito kuitenkin yleinen. (Sanoja ei kirjoiteta kynällä ja musteella, vaan maalataan pensselillä ja tusshivärillä). Yksityiskouluja on sekä kaupungeissa että maaseuduilla. Kirjapainotaito oli Kiinassa tunnettu paljoa ennen kuin Euroopassa, ja Kiinalla on rikas kirjallisuus (= useita kirjoja, jotka käsittelevät eri aineita).

Koti ja tavat. Asuinrakennukset ovat omituiset leveistä, ulospäin kaartuvista katoistaan, kirjavista väreistään sekä monivärisistä posliinilevy- ja puunleikkauskoristeistaan. Asuinhuoneisiin ei mahdu monenlaisia huonekaluja, mutta niissä on sen sijaan kirjavia lamppeja, vaaseja ja mattoja. Perheet aterioitsevat istuen matolla. Ruokalajit tuodaan pienissä kupeissa ja syödään pienillä pyöreillä puikoilla, jotka ovat puusta tai norsunluusta, ja joita käytetään veitsen ja kahvelin asemesta. Rikkaat käyvät punaiseen tai viheriään silkkiin puettuina; viuhkaa käyttävät kaikki. Naiset kampaavat tukkansa huolellisesti ja kiinnittävät sen ylös päähän, mutta miehet palmikoitsevat tukkansa ja antavat sen riippua suorana niskassa. Eurooppalaisten silmissä eivät kiinalaiset ole kauniita. Niillä on keltaisenvaaleahko iho, latuskainen nenä ja vinot silmät, mutta ne ovat, parempi kyllä, erittäin kunnioitettavaa kansaa. Suuri säästäväisyys ja kohtuullisuus yhteydessä ihmeteltävän ahkeruuden ja kestäväisyyden kanssa ovat heidän hyviä ominaisuuksiansa. Koska he ovat tavattoman vaatimattomia, voivat he elää halvalla ja tehdä työnsä paljon vähäisemmästä päiväpalkasta kuin muut.

Kaupunkija. Kun Kiina on niin tiheään asuttu maa, on siellä runsaasti suuria kaupunkeja, jopa semmoisiakin, joissa on lähes miljoona asukkaita. Kauimpana pohjoisessa on pääkaupunki *Peking*. Sen keskellä on keisarin palatsi ja useita puistoja, joita ympäröittää korkea muuri. — *Shanghai*, Jangtsekiangin suusta etelään, on valtakunnan tärkein merikauppakaupunki; lähettää ulkomaille silkkiä ja teetä. — Kauimpana etelässä on *Kanton*, 1 1/2 milj. asuk.

Kanton oli 50 vuotta sitte ainoa kaupunki, jonne eurooppalaiset laivat saivat saapua. Nykyään on 22 satamakaupunkia avoinna länsimaalaisille.

Kiinalaisissa alusmaissa *Mandshuriassa* ja *Mongoliassa* on alkuasukkaita hyvin harvassa, mutta viime aikoina on niihin ruvennut siirtymään paljon kiinalaisia. Mongolilaisien heimojen ruhtinaat ovat velvoitetut asettamaan sotilaita Kiinan keisarin käytettäväksi, ja lahjojen ja vastalahjojen kautta pysyvät he Kiinan hallituksen kanssa yhteydessä. Veroja he eivät maksa.

Tibetin asukkaita sanotaan tibettiläisiksi. Niiden tärkeimpänä elinkeinona on karjanhoito. Maassa on ta-

vattoman paljon kirkkoja ja luostareja. Melkein puolet asukkaista on pappeja ja munkkeja.

Tibetti on siinäkin suhteessa pappisvaltio, että ylimäiseen pappiin luullaan Budda-jumaluuden asettuneen asumaan; tämä ylimäinen pappi hallitsee maata alempien henkilöiden avulla.

3) JAAPANI.

Laajuus ja luonto. Jaapanin valtakuntaan kuuluu viisi suurempaa ja tuhansittain pienempiä saaria. Saaret ovat ylipäänsä tuliperäisiä. *Niponin* saarella on 4,000 m korkuinen tulivuori *Fusijama*, jonne tehdään pyhiinvaelluksia. Hedelmällisillä rannikkoseuduilla on paljon vähäisiä vesistöjä, joista maa saa kastetta. Maassa valitsee meri-ilmast. Korkeimmilla vuorilla sataa paljon lunta ja rannoilla vettä. Kovia myrskyjä on usein. — Kasvikunta on rikas. Vuorien rinteitä peittävät rehevät havuput sekä koivu-, tammi- ja saksanpähkinäpuulehdot. Laaksoissa viljellään runsaasti riisiä, ohraa, teetä, sokeria ja silkkiäispuita.



Jaapanin Keisari.

Kansa. Jaapanilaiset (44 milj.) ovat mongolilaista sekakansaa. He ovat luonnoltaan lahjakkaita ja uljaita. He ovat tuoneet maahansa ja panneet siellä käytäntöön eurooppalaiset keksinnöt ja ovat senvuoksi tulleet hyvin kuuluisiksi. Jaapanissa on rautateitä, höyrylaivoja, sananlennätinlinjoja, sanomalehtiä, pankkeja, järjestetty postilaitos, uudenaikainen sotalaivasto, jossa on panssarilaivoja, ja hyvin järjestetty sotajoukko. Keisari hallitsee maata ministerien avulla, mutta lait säädetään ja verot määrätään valtiopäivillä.

Kun jaapanilaiset ovat käyttäneet hyväkseen eurooppalaisia tietoja, eivätkä ole seuranneet kiinalaisten esimerkkiä elämällä esi-

isiensä tapojen mukaan, ovat he päässeet niistä paljon edelle kehityksessä, Viimeisessä sodassa 1894 voittivat he kiinalaiset monessa taistelussa ja ottivat heiltä Formosan saaren.

Puolet asukkaista elää maanviljelyksellä. Metsänpity, kalastus, kotieläintenhoito ja teollisuus ovat myöskin tärkeitä elinkeinoja. Teollisuus ja ulkomaankauppa edistyvät edistymistään.

Kaupungeja: Pääkaupunki *Tokio*, Niponin itärannalla, 1 milj. asuk. — Teollisuuskaupunki *Kioto*, sisämaassa samalla saarella.

Korean niemimaasta ovat venäläiset, kiinalaiset ja jaapanilaiset riidelleet keskenään.

III. AFRIKKA.

Yleiskatsaus. Afrikka on 3 kertaa niin suuri kuin Eurooppa. Se on omituinen jäykästä ulkomuodostaan, yksitoikkoisista korkeus-suhteistaan ja suuresta kuumuudestaan. Afrikassa ei ole niemiä, ei syviä lahtia eikä suuria saaristoja. Viides pohjoinen leveysaste, joka käy Guinean lahdelta Somalin niemimaalle, jakaa maanosan kahteen melkein samankokoiseen osaan. Pohjoinen osa ulottuu laveimmalle idästä länteen ja eteläinen pohjoisesta etelään. Omituista Afrikalle on vielä vedenpuute sen pohjoispuoliskolla sekä suurien suolattomien vesistöjen paljous maan itäosassa päiväntasaajan tienoilla.

Ilmanala. Afrikka on kuumin ja epäterveellisin kaikista maanosista. Koska päiväntasaaja käypi sen halki idästä länteen aivan maanosan keskikohdalta, on $\frac{4}{5}$ siitä kuumassa vyöhykkeessä. Ainoastaan pohjoisimmalla ja eteläisimmällä rannikolla on samanlainen ilmanala kuin Euroopassa. Muutoin on ilma läpi koko vuoden hyvin kuuma. Rankkoja sadekuuroja ja kovia ukkosenilmoja on

siihen aikaan vuodesta, jolloin aurinko on korkeimmillaan taivaalla. Pohjoisissa erämaaseuduissa puhaltaa tavallisesti kuiva, koillisesta tuleva maatuuli. Senvuoksi ei siellä useinkaan saada vuosikausiin sadetta. Hehkuvan kuumaa päivää seuraa siellä kylmä ja kirkas yö.

Kasvikunta. Afrikan kasvikunnassa on mitä suurimpia eroavaisuuksia. Pohjoisessa ja etelässä olevat erämaat ovat erilaisten kasvialueiden rajoina. Siellä, missä saadaan runsaasti sadetta, on mahtavia aarniometsiä, mutta koska Afrikassa ylipäänsä vallitsee kuivuus, on metsiä ainoastaan jokien rannoilla. Metsäalueiden ulkopuolella on laajoja aroja ja niittyjä, joissa kasvaa voimakasta, taajaa heinää. (Heinä voi kasvaa niin korkeaksi kuin kaksi miehen pituutta). Sadeaikana muuttuvat nämä kentät aaltoileviksi ruohomeriksi, mutta kuivana aikana kelastuu ruoho, ja saviseen maahan repeää suuria halkeamia.

Puulajeista mainittakoon öljypalmu ja gummi-akaasiapuu, (jonka pihkaa sanotaan gummiarabikumiksi). Mahtava apinanleipäpuu voi tulla 1,000 vuoden vanhaksi ja paisua juurelta 50 metrin paksuiseksi. Lähteiden ympärillä erämaassa kasvaa taatelipalmuja. Muutamin paikoin kasvaa puuvillapensas ja kahvipensas istuttamatta. Paitsi kotimaisia kasveja, on nykyään paljon muista maanosista tänne tuotuja. Sellaisia ovat esim. viiniköynnös sekä eurooppalaiset viljalajit, hedelmäpuut ja vihannekset.

Eläinkunta. Troopillisissa metsissä asustavat paksunahkaiset nisäkkäät: norsu, sarvikuono ja virtahepo. Suuria ihmisen näköisiä apinalajia asuu metsiköissä Guinean lahden pohjukassa. Heinätasangoilla oleskelee anttilooppeja, seebroja, puhveleja ja sirahveja. Erämaan reunoilla vaeltelevat jalopeurat ja hyeenat, ja aroilla ja erämailla kiittää nopeajalkainen strutsi. Useimmissa Afrikan joissa vilisee krokotiilejä. Muurahaiset ja myrkylliset kärpäset rasittavat ihmisiä suuresti. — Kotieläiminä pidetään sarvikarjaa, lam-

paita, vuohia, kanoja ja yksikyttyräistä kamelia, „erämaan laivaa“.

Asukkaat. Afrikassa arvellaan olevan asukkaita 180 milj. eli 6 □ km. Suurimmassa osassa maata asuu tumma-ihosta kansaa. Senvuoksi on Afrikalle annettu nimi „mustain maanosa“.

I. POHJOIS-AFRIKKA.

Pohjois-Afrikka käsittää Välimeren eteläpuolella olevan rannikkoalueen ja suuren *Saharan* erämaan. Sen itäosassa on pitkä Niilin laakso. Luoteisella rannalla on *Atlas* vuoristo, josta Atlantin meri on nimensä saanut. — Pohjois-Afrikan alkuasukkaat ovat hamilaista heimoa *), johon on sekoittunut Aasiasta siirtyneitä semiläisiä.

Vanhana aikana oli sivistys Välimeren etelärannalla korkealla kannalla, ja täällä oli lukuisasti kristinopin tunnustajia. Mutta maahan tunkeutuneet sotaiset arabialaiset hävittivät nämä molemmat. Tämän jälkeen on Pohjois-Afrikassa vallalla muhametin uskonto ja arabian kieli,

Pohjois-Afrikan pääosat:

1. **Atlaspiiri.** Meren puolelta on tämä alue kosteaa ja senvuoksi hedelmällistä. Monin paikoin saadaan runsaasti viljaa, etelänhedelmiä, vihanneksia, tupakkaa, puuvillaa ja viiniä. Vuorien välillä on korkeita, kuivia arosetuja sekä kiviperäisiä ylätasankoja, joissa on suolajärviä ja hiukan heinäk kasvullisuutta. Väestö on etupäässä hamilaisia *berberejä*; mutta myöskin *arabialaisia*, *juutalaisia* ja sinne siirtyneitä tahi siellä matkailuvia *eurooppalaisia* on täällä lukuisasti.

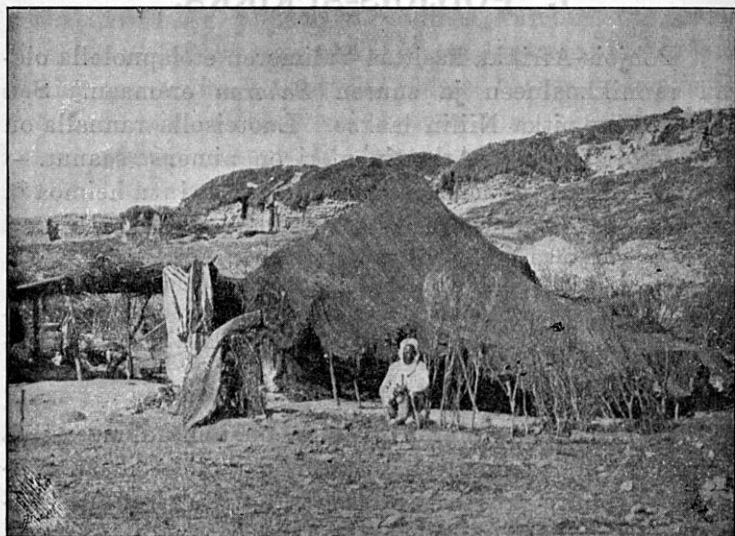
Atlaspiirin kolme maata ovat:

a) **Marokko**, muhamettilainen valtio, jonka sulttaani koettaa puolustaida eurooppalaisten vaikutusta vastaan.

*) Semiläiset ja hamilaiset kuuluvat indoeurooppalaiseen rotuun. Semiläisiä asuu Lounais-Aasiassa ja hamilaisia Pohjois-Afrikassa.

b) **Algeria** (alsheeria) on tärkeä Ranskan siirtomaa, jossa on runsaasti viljaa, karjaa, viiniä ja hedelmiä. Viljelysmaat ovat suuressa määrässä laajentuneet sen jälkeen kun Ranskan hallitus on antanut toimittaa suuria kaivonporauksia erämaan reunassa.

c) **Tunis**, vähäinen alue Syrtin rannalla. Sitä hallitsee Ranskan suojeluksen alainen ruhtinas. Pääkaupunki on *Tunis*.



Arabialaisleiri Algeriassa.

2. **Sahara** on maanpallon suurin erämaa. Se ei ole yhtäjaksoista tasankoa, vaan siellä on monin paikoin alastomia, tummia vuoria ja paljaita kallioita. Maata peittävät tummat kivet tahi hieno keltainen hiekka, jota tuuli kuljettaa paikasta toiseen ja kokoaa kinoksiksi eli kumuiksi. Senvuoksi on eroitus kivikkoerämaan ja hiekkaerämaan välillä.

Koska on aikoja, jolloin ei moneen vuoteen sada ja koska Saharassa ei ole vesistöjä, ei myöskään ole olemassa mitään kas-

vullisuutta, tahi jos on, niin kasvaa kentillä vähäisen okaisia pensaita ja suolayrttejä, joita suuren suolaisuutensa vuoksi ainoastaan kamelit voivat syödä. Mutta vaikkei erämaassa olekaan jokia, on siellä kuitenkin syvemmällä maan alla pohjavettä. Missä se alavammissa paikoin on tunkeutunut esiin, tahi kaivonporauksen avulla johdettu maan pinnalle, siellä ovat puut ja muut kasvit ruvenneet menestymään. Tällaisia paikkoja ovat keitaat, joissa on peltoja ja puutarhoja. Keitaille on asettunut ihmisiä asumaan. Heidän elinkeinonsa on durran^{*)} (neekeri-ohran) viljeleminen. Tärkeänä ravintoaineena ovat taatelipalmujen hedelmät.

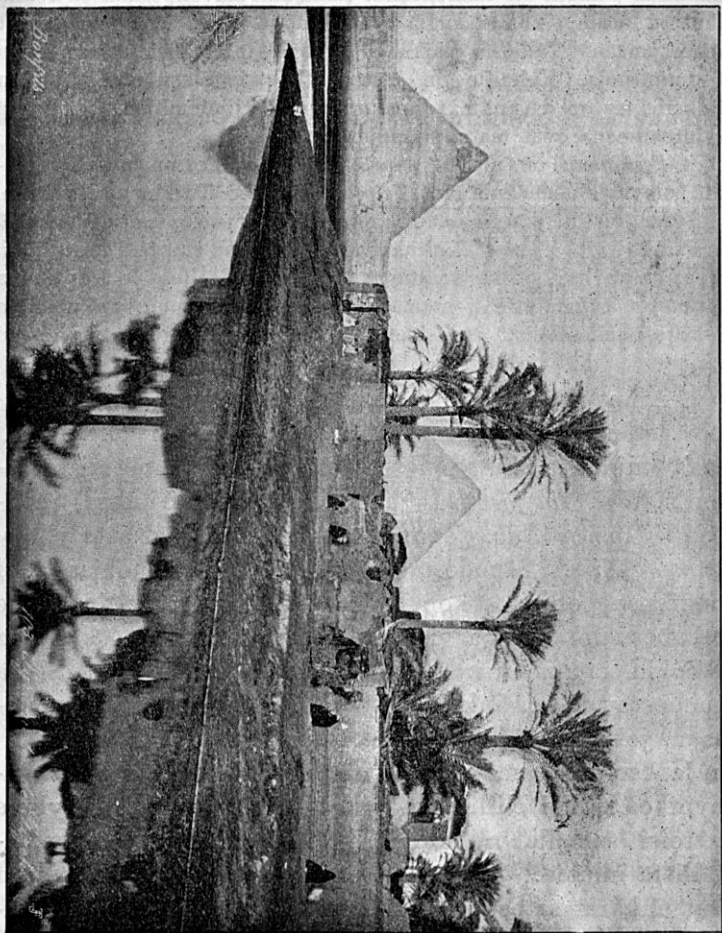
Fessanissa on monta suurta keidasta. Fessan ja sen ympärillä olevat alueet kuuluvat *Tripolis* nimiseen Turkin maakuntaan.

Matkustus erämaassa on vaivaloista ja usein vaarallista, sillä varsinaisia teitä ei ole. Matkustavaiset yhtyvät suuriksi seurueiksi, karavaaneiksi, jotka vaeltavat keitaalta toiselle. Joskus uhkaa matkuetta tukahduttava erämaantuuli, joskus loppuu vesi mukana olevista nahkasäkeistä ja joskus hyökkää ryöväreitä matkustavaisten kimppuun.

Ainoa joki, joka juoksee koko erämaan läpi ja laskee vetensä mereen, on *Niili*. Se on kaksi kertaa niin pitkä kuin Tonava. Sen lähteet ovat päiväntasaajan tienoilla. *Viktoria järvestä* (joka on suurin Afrikassa) juoksee *Valkoinen Niili*, johon Abessinian alppimaasta yhtyy *Sininen Niili*. Muodostaen lukuisia koskia ohjaa joki suuntansa pohjoista kohti. Päästäkseen eteenpäin, tekee se suuren mutkan ja virtailee sitte, saamatta enää mitään lisäjokia, käännepiirin seudulta tyynesti Välimereen. Siellä muodostavat sen lukuisat suuhaarat vesiperäisen suistomaan, joka vähitellen levenee merta kohti. Alempi Niilin laakso olisi samoin kuin ympärillä oleva maakin hiekkaavikkoa, jollei Niili joka syksy tulvisi äyräittänsä ylitse ja toisi samalla rannoilla oleville viljelysmaille hedelmällistä mutaa. Syynä veden vuotuiseen kohoamiseen ovat ankarat sateet joen lähdealueilla. Syksyllä on Niilin laakso (s. o. *Egypti*) järvenä, talvella vilja- ja hedelmävainioina ja keväällä kuumana erämana. Egypti on

^{*)} Durraviljalla ei ole tavallisia tähkiä. Sillä on pienet pyöreät jyväset, jotka ovat epäsäännöllisessä tertussa.

vanhin sivistysmaa. Vähäisellä alueella elää siellä 7 milj. ihmistä. Ne ovat osaksi *fellaheja*, vanhojen egyptiläisten muhamettilaisia jälkeläisiä, osaksi kristittyjä *kopteja* ja

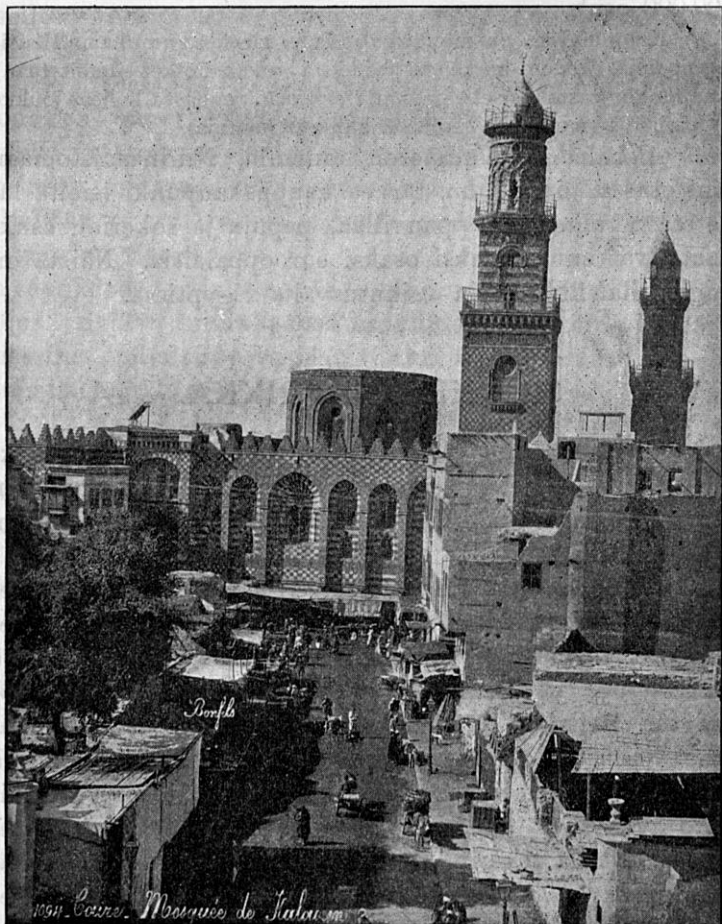


Palmuja Niilin rannalla.

arabialaisia. Ensinmainitut harjoittavat maanviljelystä (riisiä, vehnää, puuvillaa, sokeriruokoa y. m.) Toisten elinkeinoina ovat käsityö, kauppa, tavaroiden kul-

jettaminen y. m. Kaupankäyntiin on maan asema hyvin edullinen.

Tärkeä Suezin kanava yhdistää Välimeren Punaiseen mereen.



Katu Kairossa. Moskea.

Tätä tietä kulkevat melkein kaikki Euroopan ja Aasian väliä matkustavat laivat. Vuonna 1894 kulki kanavassa 3,352 laivaa, joista oli enemmän kuin $\frac{2}{3}$ englantilaisia. Kanavarahaa maksettiin 74 milj. markkaa.

Egypti on osa Turkin valtakuntaa, mutta sitä hallitsee varakuningas, jota nimitetään kediviksi. Hän asuu *Kairossa*. Tämä kaupunki on suurin Afrikassa. 400,000 asuk.

Kaupungissa on monta palatsia ja moskeaa (muhamettilaisia temppelejä, joiden korkeista torneista rukoushetket ilmoitetaan). Kaupungin vastakkaisella rannalla erämaan reunassa kohoaa joukko pyramiidejä (muinaisegyptiläisiä kuningashautoja).

Aleksandria, Välimeren rannalla, Niilin suistomaan länsiosassa, on vanha, tärkeä kauppakaupunki (sieltä lähetetään ulkomaille puuvillaa, papuja ja sokeria); asukkaat ovat suurimmaksi osaksi eurooppalaisia. Näistä on englantilaisilla suurin vaikutusvalta Egyptissä.

II. KESKI-AFRIKKA.

Keski-Afrikka käsittää koko troopillisen osan Afrikkaa Saharasta eteläiseen käännepiiriin, jossa myöskin alkaa erämaaseutu. Keski-Afrikan pääosat ovat: Sudan, Abessinia, Kongo-alue sekä Itä-Afrikan järviolue.*)

1) *Sudan* on alue 10 asteen tienoilla pohjoista leveyttä. Tällä seudulla vaihtuu erämaa vähitellen etelämpänä olevaksi mahtavaksi metsäalueeksi. Sudanissa on laajoja ylätasankoja ja heinää kasvavia suomaita. Sellaisia on suuressa määrin *Tsad* järven ympärillä, jolla ei ole laskujokea. Tämän järven mataloilla rannoilla asustaa virtahepoja ja krokotiileja. — Ihmisille hyödyllisin seutu on *Niger* joen ympärillä oleva *Länsi-Sudan*. Näillä tienoin on ranskalaisilla alusmaita, ja vaaleanruskeat *fellatakansat* ovat saaneet maataviljelevät nekeriheimot valtansa alle. Sekä käsityöt että kauppa ovat korkealla kannalla.

Tärkein kaupunki on *Timbaktu* lähellä Nigerin suurta mutkaa. Täällä yhtyy 5 karavaanitietä.

*) Joki- tahi järviolue on se tienoo, mistä jokin järvi tahi joki saapi vetensä.

Ylä-Guinean rannikko on matalaa, hiekkaista ja epä-terveellistä. Hyviä satamia puuttuu. Kuitenkin ovat englantilaiset, ranskalaiset ja saksalaiset hankkineet täällä itselleen useita siirtomaita. Tärkeimmät vientitavarat ovat: palmuöljy ja gummi.

2. *Abessinia* on Afrikan ainoa alppimaa. Idässä, Punaisen meren matalan rannikon puolella, on se äkkijyrkkä ja lännessä alenee se porrasmaisesti. Se on täynnä korkeita, metsänpeittämiä tuntureja. Laaksojen pohjissa viljellään puuvillaa ja kahvia, jonka kotimaa on täällä, ja vuorien rinteillä viiniä ja etelänhedelmiä. Kansa on semiläistä perijuurta. He tunnustavat omituista kristinoppia. Heidän kuninkaansa on viime aikoina urhokkaasti taistellut italialaisia vastaan, jotka ovat Punaisen meren rannalla hankkineet itselleen siirtomaan.

3. *Kongo-alue*. Etelä-Afrikan ylängön suuremman ja läntisemmän puoliskon läpi virtaa koskirikas, mahtava *Kongojoki*, jolla on lukuisasti syrjäjokia. Sen alkujooksun ympärillä ovat taajimmat aarniometsät.

Se mies, joka ensimmäiseksi kulki näiden seutujen läpi, on löytömatkailija *Stanley*.

Keskisen Kongon ympärillä olevassa seudussa asuu *bantuneekerejä* sekä vähäinen määrä eurooppalaisia siirtolaisia. Vuodesta 1885 on tämä alue *Kongovaltio*, jonka yliherra on Belgian kuningas. Maahan on vaikea päästä, mutta se on rikas palmuöljystä, norsunluusta, gummistä y. m.

Koko *Ala-Guinean* rannikko on eurooppalaisten hallussa.

Päiväntasaajan pohjoispuolella olevan lahdenpohjan omistaa Saksa, sen vieressä on Ranskan Kongo, ja joen suusta etelään ulottuvan leveän rannikkóalueen on Portugali ottanut huostaansa.

Neckerirodun tuntomerkit ovat seuraavat: jykevät jäsenet, pitkät käsivarret, latuskaiset jalat, lyhyt leveä nenä, suuret leu'at ja paksut huulet. Ihonväri on tumma vaihdellen pikimustasta ruskeankeltaiseen; lyhyt tukka on kihara ja villainen.

Neekeri ei ole kekseliäs eikä toimeliaskaan; hänen on vaikea käsittää sellaisia asioita, joita hän ei voi nähdä eikä kuulla. Hänen mielensä tulee helposti liikutetuksi. Ilosta voipi hän hyppiä, tanssia ja laulella; surusta voipi hän huutaa, repiä tukkaansa ja pyöriä maassa. Ylipäänsä ovat neekerit hyvántahtoisia ja vierasvaraisia, mutta vihollisiansa vastaan voivat he olla hyvin julmia.

Ilman lämmön vuoksi eivät neekerit käytä vaatteita. Kuitenkin koristavat he itseään mielellään lasihelmillä, näkinkengillä ja höyhenillä sekä messinkisillä ranne- ja säärirenkailla. Asunnot ovat tavallisesti leveän keon muotoisia. Ne ovat tehdyt siten, että puisen kehyksen päälle on levitetty palmunoksia, puunkuoria tahi



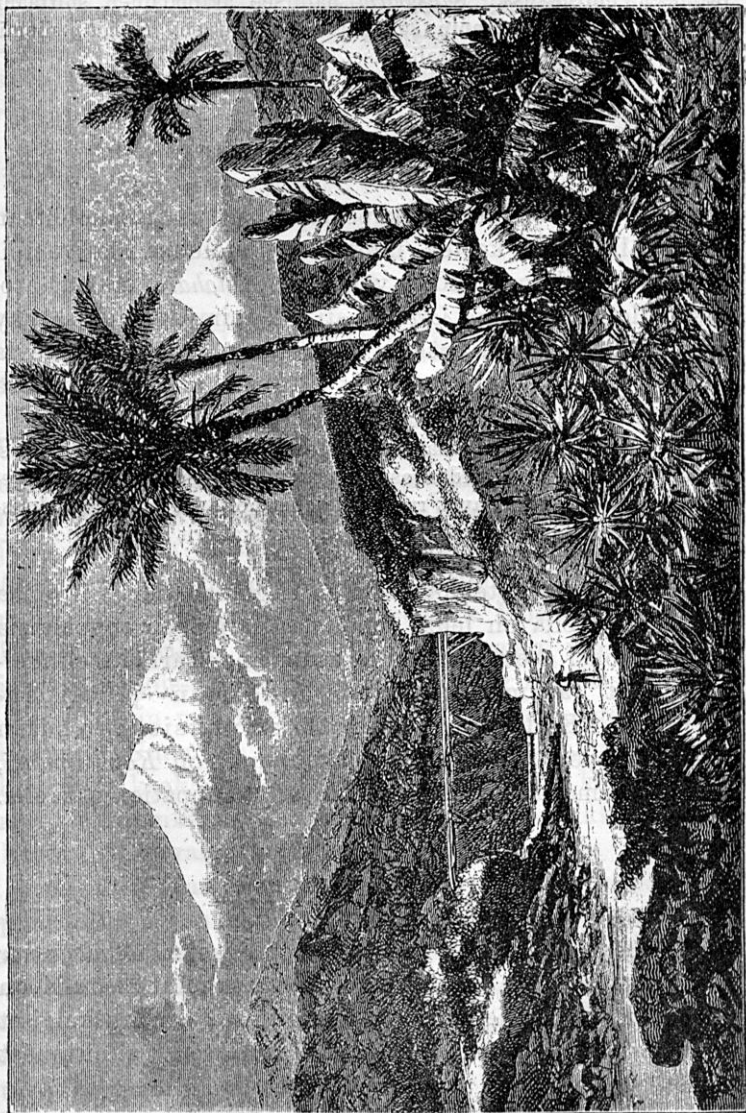
Neekeri.

olkia. Talouskapineina on muutamia mattoja, kuppeja sekä suurempi huhmar, jossa vilja survoetaan hienoksi. Neekeri ei ylenkatso mitään syötäväksi kelpavaa. Erittain pitää hän kuitenkin lihasta, samoin tupakasta ja palmuvii-nistä. Muutamat neekerikansat ovat ihmissyöjiä.

Neekerien uskonto on enemmän pahojen kuin hyvien henkien palvelemista. He ajattelevat, ettei hyvä henki, joka on maailman luonut, koskaan vahingoita ihmistä, jonka vuoksi hänestä ei tarvitse huolehtia. Mutta pahojen henkien vihaa täytyy lepyttää uhreilla ja lahjoilla.

Useat perheet ovat muodostuneet heimoiksi, joita hallitsee päämies. Mutta monin paikoin on myöskin suuria neekerialueita, joita hallitsee itsevaltiass kuningas. Kuninkaat myyvät alamaisiaan tahi ottavat niitä hengiltä, milloin vaan haluavat.

4. Itä-Afrikan järviolue ulottuu Abessiniasta pohjoisessa *Sambesiin* etelässä. Viimemainitussa joessa ovat suuret *Viktoria-putoukset*, ja siihen laskee vettä soikeasta *Njassa* järvestä. *Tanganika* järven vesi juoksee Kongon kautta, pohjoisempien järvien *Niilin* kautta. Järvien välillä oleva ylätasanko on paljon korkeammalla merenpintaa. Sen itäreunassa on lumipeitteinen tunturiseutu *Kenia* (aivan lähellä päiväntasaajaa) ja etelämpänä *Kilima-Ndsharo* (6,000 m), Afrikan korkein vuorenhuippu.



Kilima-Ndsharo.

Järvien ja merenrannan välillä olevan alueen ovat saksalaiset ottaneet huostaansa. *Sansibaria* hallitsee arabialainen sulttaani, mutta maa on Englannin suojeluvallan alainen. *Somalin* niemimaan rannikkoa sanovat italialaiset omakseen.

III. ETELÄ-AFRIKKA.

Afrikan eteläinen, kapeampi osa on itäpuoleltaan hedelmällinen ja kostea, mutta länsipuoleltaan kuivempi. Näiden rannikko-alueiden välillä on *Kalaharin* erämaa-aro, joka ulottuu *Oranje jokeen* asti. Kauimpana idässä käy rannikon suuntaan useita portaanmuotoisesti alenevia vuoririvejä. — Aasukkaat ovat idässä *kaffereja*, lännessä *hottentotteja* ja hollantilaisia uutisasukkaita *buureja*.

Kafferien elinkeinona on karjanhoito ja maanviljelys. He asuvat kylissä ja heidän asuntonsa ovat kookkaita. Naiset viljelevät maata ja valmistavat ruokaa, miehet hoitavat karjaa ja valmistavat vaatteet ja talouskalut. Sodassa ovat kafferit hyvin urhollisia; aseina heillä on jousi, nuoli, keihäs ja nuija.

Oranje joen eteläpuolella on englantilainen siirtomaa *Kapmaa*. Siellä on leuto ilmanala; paljon eurooppalaisia on senvuoksi asettunut sinne asumaan. Tärkeitä elinkeinoja ovat lammastenhoito, hedelmän- ja viininviljelys. Kulta- ja timanttikaivoksissa tehdään ahkerasti työtä. Kapmaan pääkaupunki on *Kapkaupunki*, tärkeä asemapaikka Intiaan vievän kauppatievarrella.

IV. SAARET.

Kaakkoisrannikon edustalla on suuri *Madagaskar* saari, jota erottaa mantereesta leveä salmi. Saarella on vuoria, metsiä, viljelysmaita ja laveita soita. Ranskalaiset ovat äskettäin kukistaneet *horakansan* ja valloittaneet saaren.

Atlantin meren puolella olevat saaret ovat pieniä. Tärkein niistä on *Madeira*, joka on tunnettu terveellisestä

ilmastaan ja hyvästä viinistään. Saari on Portugalin siirtomaa. Portugali omistaa vielä *Azorit* (appelsiinin viljelyä) ja *Kapverden saaret* Afrikan läntisimmän niemekkeen edustalla. Pohjoisempana ovat tuliperäiset *Kanarian saaret* ovat Espanjan omat.

Englantilaiset omistavat pienen, erillään olevan *S:t Helenan* kalliosaaren.

IV. AMERIKKKA.

Yleiskatsaus. Amerikka, jota myöskin sanotaan Uudeksi maailmaksi, on vähän pienempi kuin Aasia. Se ulottuu yli 140 leveysasteen ja on siten pisin kaikista maanosista. Amerikka käsittää kaksi leveää mannerta, joita yhdistää toisiinsa kapea *Panaman taipale*. Etelä-Amerikka on kuten Afrikkakin suuri kolmikulmainen maakappale, jossa ei ole suurempia lahtia eikä niemiä. Pohjois-Amerikan rannat ovat enemmän rikkiuurretut, ja sen pohjois- ja eteläpuolella on suuria saaristoja.

Vanhan maailman vuoret käyvät parhaastaan idästä länteen. Uuden maailman suurimmat vuorijonot käyvät luoteesta kaakkoiseen. Ne ovat ikäänkuin koko manteleen selkärankana. Kasvonsa kääntää Amerikka Atlantia kohti. Sillä rannalla on paljon hyviä satamia.

Uuden maailman alkuasukkaat ovat intiaaneja eli punaista kansaa. Arvellaan ensimmäisten heistä vaelta-
neen tänne Beringin salmen yli Aasiasta. Kymmenennellä vuosisadalla kävi norjalaisia Pohjois-Amerikan rannikolla, mutta heidän löytönsä unohdettiin pian. Useita vuosisatoja kului, ennenkuin Kolumbus läksi etsimään läntistä tietä Intiaan ja saapui vuonna 1492 Länsi-Intian saarille. Nimen Amerikka sai kuitenkin Uusi maailma toisen eurooppalaisen mukaan, jonka nimi oli Amerigo, ja joka on

kirjoittanut kuvauksen Uudesta maailmasta. Pohjois-Amerikkaan rupesi sittemmin vaeltamaan runsaasti germaanilaiseen kansanheimoon kuuluvia perheitä, ja Etelä-Amerikka joutui romaniilaisten kansojen espanjalaisten ja portugalilaisten haltuun. Afrikasta tuotiin laivalasteja neekeriojia. Näin lisääntyi asujamisto nopeasti. Arvelaan siellä nykyään olevan 134 milj. asukasta, joista 80 miljoonaa on valkoisia ja muut neekerejä, intiaaneja ja valkoisista, mustista ja punaisista muodostuneita sekakansoja.

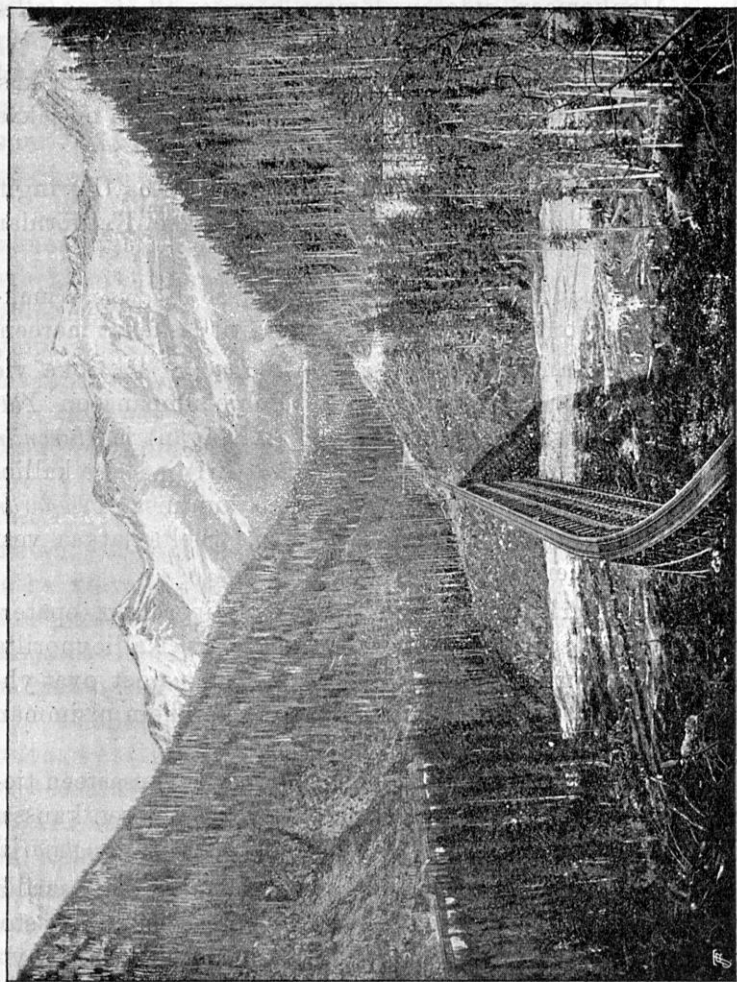
Amerikan löydön jälkeen on kasvi- ja eläinkunta siellä suuresti muuttunut. Uudesta maailmasta sai Vanha maailma seuraavat viisi tärkeätä viljelyskasvia: maissin, perunan, tupakan, kaakkaon ja kiinapuun, (jonka kuoresta tehdään kininiä), mutta sen sijaan sai Uusi maailma eurooppalaiset viljalajit, sokeriruohon ja kahvipensaan sekä eurooppalaiset kotieläimet.

POHJOIS-AMERIKA.

Asema ja rannikot. Pohjois-Amerikan länsirantaa huuhtoo Tyynimeri, joka on Beringin salmen kautta Pohjois-Jäämeren yhteydessä. Tässä meressä on suuria saaria, kuten esim. *Baffinin maa*, jonka *Davis* (deeevis) *salmi* eroittaa *Grönlannista*. *Hudsonin* lahden ja Atlantin meren välillä on *Labradorin* niemimaa. Labradorin edustalla on *New Foundlandin* (nju fundlend) saari, jonka ympärillä on kalarikkaita vesiä. Pohjois-Amerikan itärannikko on sangen paljon meren rikkiuurtamaa. Kaakossa on matala, vesiperäinen *Floridan* niemi Atlantin ja *Mexikon* lahden välillä. Floridasta Etelä-Amerikkaan käy ulompi kaari vähäisiä saaria ja sisempi kaari suuria saaria, joiden sisäpuolella on *Karibin meri*. Näistä Länsi-Intian saarista ovat tärkeimmät *Cuba*, *Haiti* ja *Jamaica*.

Pinnanmuodostus. Pohjois-Amerikan länsiosassa on pitkä ylänkömaa ja itäosassa leveä alankomaa. Etelässä on Mexikon kuiva ylätasanko, jota reunavuoret ym-

päröivät. Itäiset vuoret kulkevat pitkin lahden rantaa ja niiden jatkona ovat pohjoisessa *Kalliovuoret* korkeine, jylhine jonoineen ja lumipeittoisine huippuineen. Maanosan



Kolminkertainen rautatie Kalliovuorten välillä

länsirannikkoa pitkin käyvät kapean Kalifornian niemimaan kärjestä *Kordillerit*, joiden pääosat ovat *Sierra Nevada* (lumivuoret) ja *Merialpit*. Viimemainituilla on vuo-

renhuippu *Sankt Elias*, 5,000 m. Kalliovuorten ja Tyynen meren rannalla olevien reunavuorten välillä on laajoja ylätasankoja, joita syvät jokiuomat halkovat.

Alankomaan itäosan lävitse käyvät *Alleghany* (ellegeni) vuorien tasapoisuiset harjanteet.

Järviä ja jokia. Pohjois-Amerikka on vesistä rikas. Sen mukaan, mihin meriin ne laskevat, voidaan ne jakaa 4 suurempaan ryhmään:

1) Tyynen mereen juoksevat: *Jukon* (Beringin mereen), *Columbia* ja *Colorado*, joka laskee Kalifornian lahteen.

2) Pohjoiseen Jäämereen juoksee *Mackenzie* (mak-
kensi) *joki*, jonka kautta useat järvireitit laskevat mereen.

3) Atlantiin juoksee *Sankt Lorenz joki*, joka vie vettä viidestä suuresta järvestä. Pohjoisimpana on *Yläjärvi*, josta vesi laskee *Michiganiin* (mishigän) ja *Huroniin* (juuren). Huronista virtaa vesi *Ericen* (iiri) ja sieltä kallioseinien välitse ja ylitse, muodostaen kuuluisan *Niagaran* putouksen (50 m korkea), *Ontarioon*. Sieltä jatkaa vesi matkaansa mereen.

4) Mexikon lahteen juoksee vesiperäisen, epäterveellisen suistomaan läpi *Mississippi*, joka Kalliovuorilta saapi mahtavan syrjäjoen *Missourin*. Nämä joet ovat yhteensä 6,700 km pitkät ja muodostavat kaikkein pisimmän juoksevan vesistön maanpallolla.

Kalliovuorten länsipuolella 50:nneen leveysasteen tienoilla on vesistöalue, joka ei ole yhteydessä meren kanssa. Veden laadun huomaa järven nimestä, *Suuri Suolajärvi*.

Ilmanala. Amerikan pohjoispuolella olevilla saarilla ja Hudsonin lahden rannoilla vallitsee napaseudun ilmasto, jonka talvi on pitkä ja hyvin kylmä sekä kesä lyhyt. Grönlanti on suurimmaksi osaksi äärettömän sisämaanjäiden peitossa. Nämä jäätiköt liikkuvat hiljalleen rantoja kohti ja taittavat siellä suuriksi kappaleiksi. Kylmä virta kuljettaa nämä uiskentelevat jäävuoret kauas etelään.

Tyynen meren rannikolla vallitsee leuto ilmasto, ja sadetta saadaan runsaasti. Mutta koska kosteat merituulet eivät pääse sisämaan ylätasangoille, on siellä hyvin kuivaa jopa osaksi erämaankaltaistakin. Suurelle alangolle voivat päästä yhtä vapaasti Mexikon lahdelta tulevat kesätuulet kuin pohjoisesta puhaltavat kylmät viimatkin. Senvuoksi onkin täällä eroitus kesälämmön ja talvikylmän välillä suuri. Ainoastaan etelärannikolla ja Länsi-Intian saarilla on ilmasto läpi vuoden lämmin.

Kasvikunta on nykyään suureksi osaksi samankaltainen kuin Vanhassa maailmassa. Länsi-Intian saarilla viljellään sokeria, kahvia ja tupakkaa. Mississipin yläjuoksun ympärillä viljellään vehnää, keskijuoksun ympärillä maissia. Alimman juoksun ympärillä ovat maanpallon suurimmat puuvilla-istutukset.

Tasankomaan pohjoisosissa ja Kalliovuorten itärinteillä on muhkeita havumetsiä. Kaliforniassa menestyy viiniköynnös ja kasvaa aina vihannoitsevia lehtipuita. Siellä kasvaa myöskin vuorilla vähäisiä metsiköitä jättiläismäntyjä (maanpallon korkein puu), jotka voivat kohota aina 100 m korkuisiksi. Mississipin länsipuolella olevat laajat heinätasangot, joilla intiaanit harjoittivat ennen metsästystä, ovat jo osaksi viljeltyjä, ja niiden läpi käy useita rautateitä.

Eläinkunta. Jäämeressä on runsaasti hylkeitä, valaita, vesilintuja ja jääkarhuja. Pohjoisissa metsissä vilisee harmaita karhuja, näätiiä, sauikkoja y. m. Jokien rannoille rakentavat majavat pesänsä. Hirviä on vielä yleisesti, mutta puhvelit ovat häviämäisillään. Kotimaisista vahingollisista eläimistä mainittakoon krokotiilit Mississipissä ja kalkkalokäärmeet.

Meidän tavallisia kotieläimiämme hevosia, sarvikarjaa, sikoja ja koiria on kaikkialla viljellyissä tienoissa; kameleja on läntisissä erämaissa.

Asukkaat. Pohjois-Amerikan alkuasukkaat ovat *intiaaneja* ja *eskimolaisia*. Maahan muuttaneet eurooppa-



Intiaani sotapuvussa.

suurena lännessä. Intiaanit uskovat, että maailman on luonut „suuri henki“ ja että tämä ottaa kuolleitten henget autuaitten asunnoihin. Jumalanpalvelus on loitsimista ja rajua tanssia.

POHJOIS-AMERIKAN YHDYSVALLAT.

Yhdysvaltoihin kuuluu nykyään 45 pienempää*) valtiota, jotka ovat yhtyneet valtioliittoon. Tätä liittovaltiota johtaa neljäksi vuodeksi valittu presidentti ja lakiasäätävä kokous, jossa on edustajia jokaisesta valtiosta. Omia sisäisiä asioitaan saapi kukin valtio vapaasti ja itsenäisesti hoitaa.

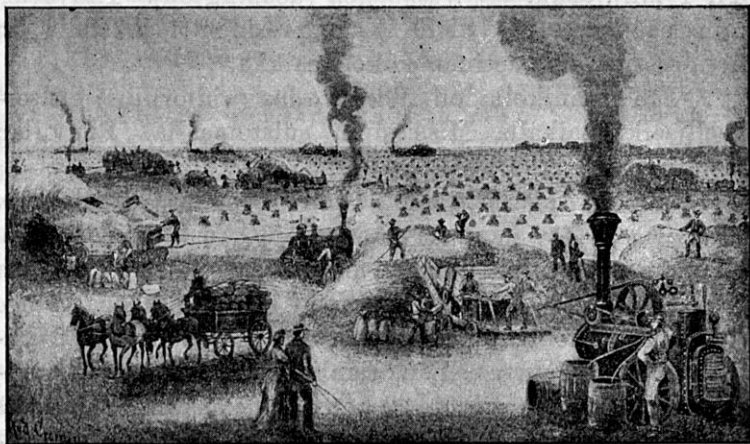
13 itäisintä Atlantin rannalla olevaa valtiota on ollut ennen englantilaisena siirtomaana. Ne vapauttivat itsensä v. 1776. Tämän vuosisadan viimepuoliskolla on asukasluku tänne siirtyvien eurooppalaisten kautta nopeasti kohonnut (nykyään 75 milj.) ja „suureen länteen“ on tullut monta uutta valtiota. Suurin osa tänne siirtyneistä on tullut Saksasta, Englannista, Irlannista ja Skandinaaviasta. Suomestakin (etupäässä Pohjanmaalta) on monta perhettä ja monta yksityistä henkilöä siirtynyt Amerikkaan. Ne ovat tavallisesti ruvenneet metsä- tahi vuorikaivostöihin. Michiganin eteläpuolella olevassa seudussa asuu paljon suomalaisia perheitä.

*) Eurooppalaisen mitan mukaan eivät ne kuitenkaan ole pieniä. Texasvaltio esim. on suurempi kuin Itävalta-Unkari.

Kansanvalistus on sangen korkealla kannalla, sillä kouluja on paljon. Valtio-uskontoa ei ole. Seurakunnat saavat itse rakentaa kirkkonsa ja valita pappinsa.

Elinkeinot ovat korkealle kehittyneet, sillä Yhdysvalloissa tehdään työtä paljon ja ripeästi. Amerikkalainen sanoo: „aika on rahaa“. Suurilla vainioilla tapahtuu kyntö ja elonkorjuukin höyrykoneilla.

Amerikkalaisia keksintöjä ovat hevoisharava, kylvökone, ompelukone, telefooni, sähkölamppu y. m. hyödylliset laitokset.



Viljelyspeltto „suuressa lännessä“.

Tärkeimmät tavarat, joita Yhdysvalloista maailman markkinoille lähetetään, ovat: vilja (vehnä ja maissi), puuvilla, liha, petroleumi, tupakka ja koneet. Maahan tuodaan etupäässä kahvia, sokeria, silkkiä ja villaa. Kauppaa edistävät suuret, purjehdukselle sopivat joet ja kanavat. Rautatiet ovat Euroopan rautateitä pitemmät, ja kauppalaivasto on Britannian jälkeen suurin maanpallolla.

Raha: 1 dollari (= 100 senttiä = 5 markkaa 30 p.)

Kaupunkija on erittäin lukuisasti ja ne suurenevät nopeasti. Niiden kadut ovat suorat ja rakennukset uuden-

aikaiset. Kaikissa kaupungeissa on tehtaita. Itärannikolla on pohjoisesta eteläänpäin mennessä muun muassa seuraavat sangen suuret kaupungit.

Boston. Erinomaisia kouluja. Tehdaskaupunki. — *New-York* (nju-jork). Uuden maailman suurin kaupunki. Euroopasta muuttajain pääpaikka. Enempi kuin 10,000 tehdasta. Esikaupunkien kanssa on tässä jättiläiskaupungissa 3 milj. asuk. *Philadelphia*, jossa on paljon oppilaitoksia ja vilkas kirjakauppaliike. Petroleumin vientiä. Yli 1 milj. asuk. — *Washington* (uoshington). Yhdysvaltain pääkaupunki. Siellä asuu presidentti ja siellä on kongressin jokavuotinen kokouspaikka.

Etelärannikolla on *New Orleans* (nju-orliins) epäterveellisellä paikalla Mississipin suistomaalla. Puuvillan viennin pääpaikka.

Tyynen meren rannalla on ihanalla paikalla *San Fransisco*. Käy kauppaa Aasian ja Australian kanssa. Kaupungista voipi junalla matkustaa yhdessä viikossa New-Yorkiin. — Tärkein kaupunki sisämaassa on *Chicago* (tshikago) Michiganin eteläpäässä. 15 rautatielinjan yhtymäkohta. Suurta viljan, sianlihan, hirsien y. m. kauppaa. Kaupungissa on 15—20 kerroksisia asuinrakennuksia.

Suuri *Cuban* saari, joka äsken valloitettiin Espanjalta, on tunnettu hyödyllisten kasvien rikkaudesta. Siellä viljellään sokeriruokoa ja hienoa tupakkaa enemmän kuin missään muualla.

MEXIKKO

käsittää suuren Mexikon ylätasangon sekä *Kalifornian* ja *Yucatan* (jukatan) niemimaat. Koska maassa on kovin vähän metsiä, eivät intiaanilaiset alkuasukkaat voineet elättää itseään metsästyksellä. Heidän täytyi hankkia toimeentulonsa maan- ja hedelmänviljelyksellä. Siten oli täällä 1500-luvun alussa intiaanilainen valtio, jossa oli

suuria kaupunkeja ja jossa harjoitettiin teollisuutta ja kauppaa. Espanjalaiset, jotka ahnehtivat Mexikon hopeaa, valloittivat maan, mutta tämän vuosisadan alussa vapauttivat mexikolaiset itsensä ja muodostivat liittotasavallan Yhdysvaltojen mallin mukaan. Maan 10 milj. asukkaasta on noin puolet intiaaneja, loput ovat espanjalaisten tahi valkoisten ja punaisten jälkeläisiä. Espanjan kieli ja katolinen oppi ovat vallitsevina. — Pääkaupunki *Mexikko* on 2,300 m korkealla merenpinnasta, seudussa, jossa on „ainainen kevät“. Maasta viedään paljon hopeaa ulkomaalle.

Keski-Amerikan Tasavallat. Keski-Amerikan Tasavalloissa, joita on luvultaan viisi, on samankaltainen asujamisto kuin Mexikossakin. Tärkeitä vientitavaroita ovat kahvi ja mahonki. 50 km levyiseen Panaman taipaleeseen on jo kauan kaivettu kanavaa. Pohjoisempana on toinen kanava tekeillä.

Haitin saarella on kaksi neekeritasavaltaa. Aukkaat ovat neekerejä ja mulatteja (neekerien ja valkoisten jälkeläisiä).

ENGLANNIN ALUEET.

Pääosa Englannin Pohjois-Amerikan siirtomaista on *Canadan valtio*. Tämä alue — suuruudeltaan vähän pienempi kuin koko Eurooppa — käsittää mantereen 70° — 49°. Suurien järvien ja *S:t Lorenz joen* pohjoispuolinen seutu on tiheimmin asuttua ja siis arvokkainta. Maanviljelys, metsänpitytely ja teollisuus ovat siellä tärkeimpinä elinkeinoina.

Hudsonin lahden länsipuolella olevaa maata on sanottu „amerikkalaiseksi Siperiaksi“ sen koleaan ilmaston vuoksi. Metsäisillä tienoilla kuljeskelee muutamia intiaaniheimoja ja valkoisia „turkkimetsästäjiä“. Canadassa on ainoastaan 5 milj. asuk., useimmat kotoisin Englannista ja Ranskasta.

Englanti omistaa myöskin suuren *New Foundlandin* saaren, jonka hietasärkkien ympärille kokoontuu vuotuisesti enemmän kuin 100,000 kalastajaa turskan pyynn-

tiin. — Länsi-Intian saarista omistaa Englanti useimmat pienet saaret sekä hedelmällisen *Jamaican*, josta lähete-tään maailman markkinoille suurissa määrin kahvia, sokeria, tupakkaa ja rommia (väkijuomaa, jota saa-daan sivutuotteena sokeria valmistaessa).

Tanskan alueet. Tanskalaiset omistavat kolme pientä Länsi-Intian saarta ja *Grönlannin* saaren kaukana pohjoisessa. Sen lou-naisrannikolla on muutamia vähäisiä tanskalaisia siirtokuntia. Grön-lannin asukkaat ovat *eskimoja*, mongolilaista kansaa, joka on hyvin lappalaisten näköistä. Vähäisissä yhdenhengen venheissään pyydys-tävät he hylkeitä ja mursuja. Rasva on mieluista ravintoainetta. Eskimolaiset käyvät nahkapuvuissa. Koira on heidän ainoa koti-eläimensä.

Ranskan alueet. Ranskalaiset omistavat muutamia Länsi-Intian pieniä saaria.

ETELÄ-AMERIKKAA.

Etelä-Amerikka muistuttaa vähän Afrikkaa. Sitävas-toin se eroaa mainitusta maanosasta alankojensa laajuu-den ja haaksikululle sopivien jokiensa vuoksi. Saaria on molemmissa kovin vähän. Etelä-Amerikan suurin saari on *Tulimaa*, jonka *Magellanin* (Magaljangin) salmi eroit-taa mantereen eteläkärjestä.

Pinnanmuodostus. Maanosan lävitse käyvät *Andes-vuoret*, joiden mahtava tunturimuuri kohoaa jyrkkänä Tyy-nen meren rannasta. Eteläosassa käy ainoastaan yksi pääjono, jonka harjulla tulivuori *Aconcagua* lumipeitteisine huippuineen seisoo (7,000 m). Käännepiirin pohjoispuo-lella jakaantuu pääjono kahteen ja paikoittain kolmeenkin vuoriharjanteeseen, joiden välillä on ylätasankoja. *Quiton* (kiiton) *ylätasanko*, päiväntasaajan kohdalla, on tunnettu monista tulivuoristaan ja alituksista maanjäristyksistään.

Eriksensä pohjoisrannikolla on *Guayan*an *ylänkö*, jota lännessä ympäröi *Orinoco* joki.

Etelä-Amerikan itäosassa on *Brasilian* ylänkö, jonka lävitse käy vuorijonoja rannikon suuntaan ja jota lukuisat joet kostuttavat.

Maanosan keskustassa on mahtava alanko, joka yhtenä kapeampana ja kahtena leveämpänä kaistaleena ulottuu Atlantiin asti. Tasankoseudut Orinoccon länsipuolella ovat aivan tasaisia ja niitä peittää miehenkorkuinen ruoho. Kuivana vuodenaikana ovat auringon paahtamat savikentät paljaita ja autioita. Aivan toisenlainen on Amazon joen ympärillä oleva alanko. Satoja kilom. laajalla alueella ei ole ainoatakaan kiveä (alkuasukasten kielessä ei ole edes sanaa, joka merkitsisi kiveä). Maaperä on kaikkialla voimakasta, kosteata ruokamultaa, josta palmut ja monet muut puut saavat ravintonsa äärettömissä aarniometsissä. Korkeiden runkojen välillä kiemurtelee köynnöskasveja niin tiheässä, että monin paikoin on ihmisen mahdoton päästä metsien läpi, jollei hakkaa itselleen tietä kirveellä. Kaiken liikkeen täytyy senvuoksi käydä jokia pitkin venheillä. Aarniometsien eläinkunta on erittäin rikas. Puiden oksilla liikkuu parvittain kirkuvia apinoita, koreavärisiä papukaijoja ja kolibreja. Maassa matelee käärmeitä, skorppiooneja ja krokotiilejä jokien rannoilla.

Vesistöt. *Amazon* virta, joka on maanpallon vesirikkein joki, alkaa ylätasangolta, puhkaisee itselleen tien vuorien läpi ja virtaa alangolla, saaden paljon syrjäjokia (esim. *Madeira*.) Joen suu on niin leveä kuin suuri merenlahti.

Etelä-Amerikan toinen pääjoki on *Parana*, joka yhdistyy *Paraguay* ja *Uruguay* jokiin sekä muodostaa leveän suulahden *Rio de la Platan*. Paranan ympärillä on laajoja tasankoja (*pampas*), joilla kasvaa karkeata ruohoa. Siellä käy suuria sarvikarjalaumoja, joita paimenet heosen selässä ratsastaen kaitsevat.

Ilmanala. Kaksi kolmasosaa Etelä-Amerikasta on kuumassa vyöhykkeessä. Jokien rannoilla vallitsee kasvi- huoneenilmasto ja kuumuus heikontaa ihmisten voimia.

Ylätasangoilla puhaltavat raittiit tuulet ja vallitsee kevät ilma; senvuoksi on sinne perustettu kyliä ja kaupunkeja. Sadetta saadaan ylipäänsä runsaasti muualla paitsi Tyy-
nen meren rannikon keskiosassa.

Asukkaita on Etelä-Amerikassa hyvin vähän verrattuna maan laajuuteen. Otaksutaan niitä olevan ainoastaan 35 miljoonaa. Tiheimmin asuttuja ovat rannikot ja ylätasangot, harvimmin asuttuja aarniometsät ja ruohotasangot. Asukkaat ovat intiaaneja, maahan muuttaneita eurooppalaisia ja heidän jälkeläisiään, sekakansaa ja neekerejä. Intiaanit voipi jakaa kahteen ryhmään: ensiksi puoleksi sivistyneet kristityt intiaanit, jotka ovat maanviljelijöitä tahi asuvat kaupungeissa, ja toiseksi villit intiaanit, jotka asuvat metsissä ja vuoriseuduissa. He eivät asu kylissä, vaan jokaisella perheellä on majansa etäällä toisten asunnoista.

Espanjan kieli ja roomalais-katolinen oppi ovat Etelä-Amerikassa vallitsevina.

Valtiot. 1820-luvulla vapauttivat espanjalaiset siirtomaat Etelä-Amerikassa itsensä ja muodostuivat Yhdysvaltain mallin mukaan tasavalloiksi. Nykyään on siellä 10 itsenäistä valtiota. Kehitykselle on ollut esteenä monien asukasten laiskuus, omanvoitonpyynti ja vallanhimo. Sisäiset sodat ovat usein häirinneet rauhallista toimintaa. Kymmenestä valtiosta ovat seuraavat 4 tärkeimmät:

1) **Brasilia** (15 milj. asuk.) käsittää Amazonjoen ympäristön ja suuren itäisen ylängön. Kahvia viljellään täällä niin paljon, että enemmän kuin puolet koko maanpallon kahvisadosta tulee Brasiliasta. Sokeria, puuvillaa ja tupakkaa viljellään myöskin suuressa määrässä. — Pääkaupunki on *Rio Janeiro* (shaneiro), eteläisen kääntöpiirin luona, rannikkokaupunki, hyvä satama.

2) **Argentina** (= hopeamaa) käsittää suuren maalueen Brazilian eteläpuolella. Pääelinkeinona on karjanhoito. Vientitavarat ovat: villat, vuodat, liha ja tali.

Pääkaupunki *Buenos Ayres* (= hyvä ilma) on Etelä-Amerikan suurin kaupunki, yli $1\frac{1}{2}$ milj. asuk.

3) **Chile** (tshiile) on kaita ja pitkä Tyynen meren rannikko-alue. Tässä valtiossa on vallinnut parempi järjestys kuin useimmissa muissa Etelä-Amerikan valtioissa. Kansanvalistuskin on korkeammalla kannalla. Chile on perunan kotimaa. Nykyään viedään ulkomaille enimmään viljaa, salpietaria, hopeaa ja vaskea.

4) **Columbia** on päiväntasaajan pohjoispuolella. Tässä vapaavaltiossa ovat enimmäät asukkaat intiaaneja. Maa on luonnontuotteista rikas. Täältä saadaan esim. kultaa ja kahvia, mutta ihmiset ovat toimeettomia.

Länsirannalla ovat valtiot *Ecuador*, *Peru* ja *Bolivia*.

Orinoco ja Amazon joen suiden välillä on epäterveellinen, maustimista rikas *Guayana*, joka on jaettu Englannin, Alankomaiden ja Ranskan kesken.

V. AUSTRALIA

ja

Polynesia.

1) AUSTRALIA.

Asema ja luonto. Australia (= etelämaa) on pienin kaikista maanosista. Se on samalla ainoa, joka sijaitsee kokonansa eteläisellä pallonpuoliskolla. Luonnon puolesta on siinä hyvin vähän vaihtelevaisuutta. Manner on jotenkin ehytrantainen kuten Afrikka ja Etelä-Amerikkaakin. Suurimmat merenlahdet ovat *Karpentarian lahti* pohjoisessa ja *Australian mutka* etelässä. — Vuoria on ainoastaan

itäisellä rannikolla; kauimpana kaakossa on Australian alppien korkein huippu 2,200 m korkea. Muun osan mannerta täyttää laaja alatasanko, jonka keskellä on muutamia yksinäisiä vähäisiä vuoriryhmiä. Senvuoksi on Australiaa verrattu jättiläislautaseen, jonka reunat ovat muutamista paikoin alaspainetut.

Koska itäiset vuoritienoot estävät idän puolelta sadetta tuovat tuulet maahan pääsemästä, on suurin osa mannerta erämaata ja aroa. Aroja peittää peninkulmia laajoilla aloilla tiheä, matala, okainen pensaikko, joka estää tahi vaikeuttaa siellä liikkumista. Australiassa on ainoastaan yksi iso joki *Murray* (mörree) ja sen pohjoinen lisäjoki *Darling*. Muut vesistöt ovat rivittäisiä suolavesilätäköitä. Ainoastaan sadeaikana kohoaa vesi mataloiden, liejuisten rantojen yli. Järvissäkin on vedenpuute.

Kasvi- ja eläinkunta. Metsissä kasvaa parhaastaan gummipuita (eukalyptus)*), jotka seisovat etäällä toisistaan. Ne eivät luo paljon varjoa, sillä lehdet ovat syrjällään oksilla. Lähellä itärantaa on ruohopeittoisia tasankoja ja peltoja, joissa kasvatetaan vehnää, puuvillaa, sokeriruokoa, viiniköynnöstä, omenoita, perunoita y. m. viljelyskasveja.

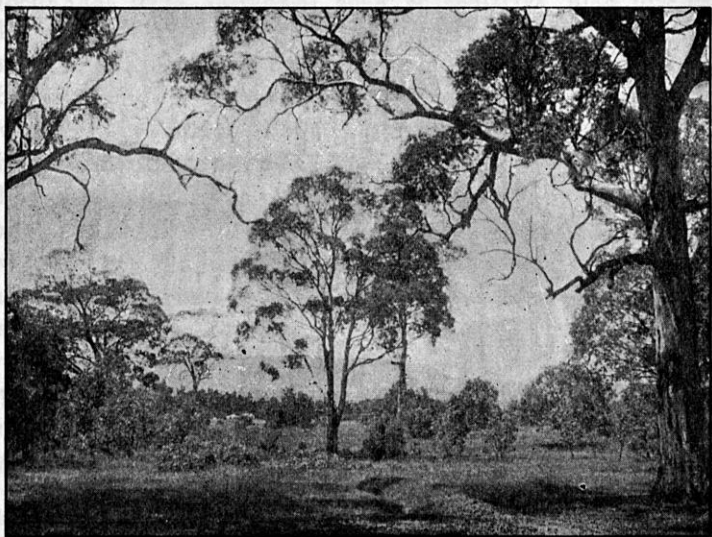
Kuten Australian kotimainen kasvikunta, on sen eläinkuntakin lajeista köyhä. Suurin imettäjäläin on kenguru, joka voimakkailla takajaloillaan hypellen pakenee vihollistaan. Linnuista mainittakoon musta joutsen ja paratiisilintu. Myrkyllisiä käärmeitä on runsaasti. — Eurooppalaiset ovat tuoneet maahan vanhan mantereen tärkeimmät kotieläimet hevosen, härän, lampaan, sian ja kamelin, jotka menestyvät erinomaisesti ruohorikkailla tasangoilla. Kaniinit ja kotivarpuset ovat lisääntyneet

*) On huomattu, että eukalyptuspuut voivat olla aina 160 m korkeita ja siis kaksi kertaa niin korkeita kuin korkeimmat kirkkornit Helsingissä.

niin tavattomasti, että ne useissa paikoin tuottavat suurta vahinkoa.

Asukkaat. Australian mantereen alkuasukkaat ovat *Australian neekereja*, jotka ovat erityinen kansanrotu.

Ne eroavat Afrikan neekereistä tuuhean ja pöyheän tukkansa ja partansa sekä heikkorakenteisten jäsentensä suhteen. Maan hedelmättömyys tekee paikoillaan asumisen mahdottomaksi. Australian neekerheimot kuljeksivat ympäri paikasta toiseen hakien elatusta. Kaikki kelpaa heille ruoaksi; toukkia, sisiliskoja ja ihmis-

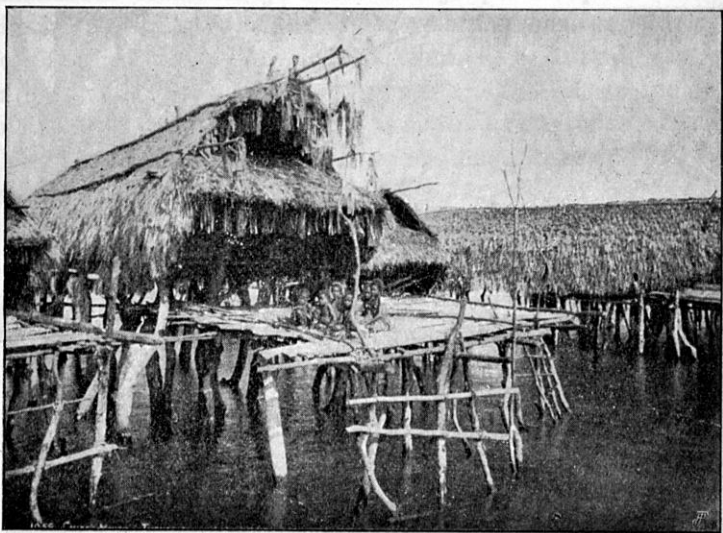


Metsäkuva Australiasta.

lihaakin syödään hyvällä halulla. Miesten päätoimena on kengurun ja emun (eräs pieni strutsilaji) metsästys. Usein tulee kuitenkin nälänhätä; silloin sidotaan vyölle hihna, „nälkävyö“, vähentämään nälän tunnetta. Australialaiset ovat maailman vähimmin kehittyneitä kansoja. Kaikki heidän työkalunsa ja aseensa ovat puusta tahi kivistä tehtyt. Heidän yksinkertainen uskonsa on kuolleiden henkien pelkoa. Kristinuskoon ja säädyllysten tapojen noudattamiseen eivät he tahdo taipua.

Alkuasukasten luku vähenee vähenemistään, senjälkeen kun eurooppalaiset ovat ruvenneet maahan muutta-

maan. Vuonna 1788 perusti Englannin hallitus maan kaakkoisosaan siirtolan rangaistusvankeja varten. Pian seurasi moni vapaa mies perheineen jälestä, ja kun 1850-luvun alkupuolella rikkaita kultakerroksia löydettiin, siirtyi sinne paljon englantilaisia ja saksalaisia. Australiasta tuli englantilainen siirtovaltio ja englannin kieli tuli hallitsevaksi kieleksi. Maahan siirtyneet rupesivat tekemään sellaista työtä, joka sopi maan luontoon. Maanviljelys



Päällikön asunto Uudessa Guineassa.

ja karjanhoito, erittäinkin lammastenhoito, edistyivät nopeasti. Nykyään lähetetään Australiasta maailman markkinoille enemmän villoja kuin mistään muusta maasta. Lihaa ja voita lähetetään jäätyneenä Englantiin.

Maa on jaettu 6 siirtomaahan, joilla on kullakin lakiasäätävä kokouksensa, mutta joiden ylin hallitusmies, kuvernööri, on Englannin hallituksen asettama. Uskollisesti seuraten mielilausestaan: „Käy eteenpäin, Australia!“ ovat siirtomaat niin hyvin käytännöllisten töiden kuin tieteenkin alalla jo tehneet huomattavia asioita.

Kaupunkoja on verrattain vähän. Huomattavin *Sydney* (sidni), itärannikolla, on Australian tärkein kauppa-kaupunki. Yliopisto. — *Melbourne* (melbörn), tehdaskaupunki, sijaitsee seudussa, jossa on rikkaita kultakaivoksia. $\frac{1}{2}$ milj. asukasta.

Adelaide (adeleed), etelärannikolla. Tästä käy sähkölanka pohjoiseen yli mannermaan ja on kaabelijohdon kautta yhteydessä Jaavan ja muun maailman kanssa.

Australiaan luetaan hedelmällinen *Tasmanian* saari (asukkaat ovat valkoisia) sekä se saaririvi, joka pitkänä kaarena ulottuu *Uudesta Guineasta Uuteen Seelantiin*. Viimemainittu saari on kuten Italiakin saappaan muotoinen. Se on samoilla leveysasteilla kuin Italiakin, mutta päiväntasaajan eteläpuolella. *Cookin salmi* jakaa Uuden Seelannin kahteen puoliskoon. Eteläisen saaren läpi käy lumipeittoisia alppeja, pohjoisella on paljon tulivuoria ja kuumia lähteitä. Ilmasto on erittäin leuto ja terveellinen. Englantilaiset siirtolaiset ovat karkoittaneet maan alkuaasukkaat pohjoiselle saarelle. Siirtolaisten elinkeinot ovat: vehnän- ja hampunviljelys, lampaanhoito, vuorityö (kultaa ja kivihiiltä) sekä kalastus. Pienemmissä pohjoisissa saariryhmissä ja suurella Uuden Guinean saarella (lähinnä Grönlantia maailman isoin saari) asuu *papuasrotua*, musta-ihoista, tuuheatukkaista kansaa.

Heidän bamburuo'oista rakennetut majansa ovat tehdyt korkeiden paalujen päälle rannikoille. Saari on jaettu englantilaisten, alankomaalaisten ja saksalaisten kesken. Mahtavat aarniometsät ja korkeat vuoret tekevät saaren sisäosiin pääsön vaikeaksi. Eurooppalaisia estävät myös maahan pääsemästä rosvoavat alkuaasukkaat, jotka ovat raakoja ihmis-syöjiä.

Australian ja tässä mainittujen saarien asukasluku on 6 miljoonaa, eli 2,2 □ km.

2) POLYNESIA,

„monien saarien maailma“, käsittää useita tuhansia saaria, jotka ovat hajallaan Tyynessä meressä. Korkeat saaret ovat tuliperäisiä, matalat ovat kehään-muodostuneita

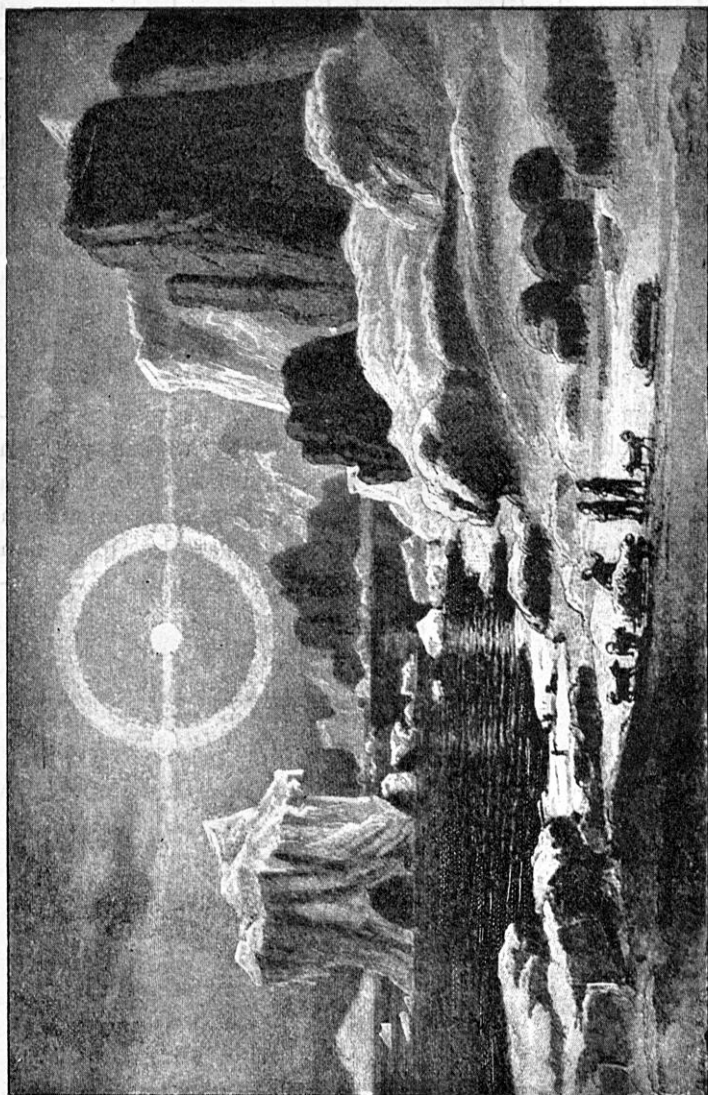
korallisaaria. Ne ovat syntyneet seuraavalla tavalla. Meren pohjaan laskevat korallieläimet kalkkia puun tavoin haaraantuviin ryhmiin. Kun nämä kohoutuvat merenpinnan yli, peittyvät ne vähitellen aaltojen tuoman hiekan, simpukankuorten, meriruohon ja muun roskan alle. Tuuli ja aallot tuovat sinne kasvien siemeniä. Vesiajopuiden mukana tulee sisiliskoja, hyönteisiä ja muita pikku eläimiä; vesilintujakin rupeaa saapumaan, ja niin on vuosituhansia kasvanut maa saanut kasvi- ja eläinkuntansa. Vihdoin ottaa ihminen maan haltuunsa. — Rannat, joiden ympärillä on vedenalaisia koralliriuttoja, ovat hyvin vaarallisia laivakululle.

Kaikilla saarilla vallitsee ihana ilmasto — vuodet umpeen kestävä kesä — sillä valtameren läheisyys poistaa liiallisen kuumuuden. Mataloilla saarilla kasvaa tuskin muita puita kuin kokospalmuja, joiden hedelmät ovat väestön pääravintona. Pohjoisilla vuorisilla saarilla menestyy saagopalmu, leipäpuu, banaani ja soke-riruoko.

Kokospalmu kasvaa korkeaksi puuksi, jonka latvassa on kimppu pitkiä, höyhenen muotoisia lehtiä. Niiden välissä riippuvat kovet, lapsenpään kokoiset pähkinät suurissa kimpuissa. Pähkinän sisällä on kova mantelille maistuva kerros ja sen sisällä makeaa kokosmaitoa. — Leipäpuu on myöskin tärkeä ruokakasvi. Siitä saadaan 8—9 kuukautena vuodessa suuria moniosaisia hedelmiä. Ennenkun ne kypsyvät, leikataan ne viipaleiksi, jotka paistetaan kuunien kivien välissä. Paistettuina maistuvat ne makealle vehnä-leivälle. Runko, kuori ja lehdet voidaan myöskin käyttää hyödyksi.

Polynesianlaiset — luvultaan noin 400,000 — kuuluvat malajirotuun. He ovat vartaloltaan kookkaita, ihonväri on keltaisenruskea ja hiukset ovat mustat. Koska he ovat paljon lahjakkaampia kuin Australian alkuasukkaat, oli heidän seassaan jo kauan sitte kehittynyt oma yhteiskuntajärjestys ja tavat, joiden omituisuus*) on ru-

*) Sellainen tapa on *tatuoiminen*: kasvoihin, käsivarsiin rintaan ja sääriin maalataan kaikenlaisia punaisia ja mustia kuvioita, jotka piirretään tahi poltetaan ihoon.



Maisema Pohjoisnavalta.

vennut katoamaan senjälkeen kuin eurooppalaiset (espanjalaiset, englantilaiset, ranskalaiset ja saksalaiset) ovat ottaneet useimmat saaristot haltuunsa. Itsenäisiä valtioita ovat vielä m. m. *Samoasaaret* (kokosöljy-kaupan pääpaikka) ja kauimpana pohjoisessa olevat *Havajisaaret*. Yhdellä näistä on kolme mahtavaa tulivuorta. Aasukkaat ovat rotevia merimiehiä. He ovat kääntyneet kristinuskoon.

Napamaat.

Ne suunnattomat jääjoukot, jotka alituisesti ympäröivät pohjois- ja etelänapaa, ovat estäneet näiden seutujen tutkimista. Napaseuduille on kumminkin tehty useita tieteellisiä tutkimusretkiä. Huomattavimpia niistä on norjalaisen *Frithiof Nansenin* johtama retki, jolla hän pääsi v. 1895 vähän pohjoisemmaksi 86:nnetta leveysastetta.

